Marquis de Sade

TANRIYA KARŞI SÖYLEV

Çeviri: Işık Ergüden

versus

Tanrıya Karşı Söylev

Marquis de Sade

Özgün Künye

Discours contre dieu

Fransızcadan Çeviri

Işık Ergüden

Kapak Tasarımı

Bülent Arslan

Sayfa Düzeni

Bülent Arslan

Baskı

İdil Matbaası Davutpaşa Cad.

Emintaş Kazım Dinçol San. Sit.

No: 81/19-20 Topkapı - İstanbul Tel: 0.212 674 66 78

ISBN: 978-605-5691-11-0

VERSUS KİTAP Ağustos 2009

© *Her hakkı mahfuzdur.*

Albay Faik Sözdener Sk.

Benson İş Merkezi No:21/2 Kadıköy / İstanbul 34710

Tel: 0 216 418 27 02 (pbx) Faks: 0 216 414 34 42

www.versuskitap.com

versuskitap@versuskitap.com

Tanrıya Karşı Söylev

Marquis de Sade

Fransızcadan Çeviri

Işık Ergüden

Sade, Bir Parçalanmanın Geleceği

Ateizmi özgün ve benzersiz bir durumdan yola çıkarak düşünmek: Bu kitapta sunulan metinlerin hedefi işte budur. Ateizm, kendini ateist göstermek için dile getirmenin yeterli olacağı, tersine dönmüş konformist bir inanç bildirimi misali, aşikâr bir durum değildir. Ateizm, şiddetli ve çelişik bir fetihtir; tarihsel olaydan ayrı değildir. Moda olan "ateizm"in (Onfray), öncelikle benmerkezci bir tutum değil bir rasyonalite mücadelesi olduğunu unuttuğu bu günlerde, Sade'ın insanı afallatan başkalığıyla yüzleşmek körelmeye karşı en iyi reçetedir.

Felsefi olarak çürütülemez olan, Tanrı'nın ölümüne yönelik, ama toplumun fiilen laikleşmesini tahayyül edemeyen Sade'ın ateizmi bir geçişe damgasını vurur: Köhne karanlıkçılığa karşı mücadelenin cumhuriyetçi bir praksisi, somut bir dayanak noktasını el yordamıyla aradığı bir geçiş. Özellikle bu derlemedeki metinler bize ateizmin yazgısının Fransız Devrimi'nin yazgısına, bu tamamlanmamış devrimin yazgısına bağlı olduğunu hatırlatıyor. Dolayısıyla, ateist düşüncenin tarihine keyfi bir son atfetmek burjuva ilerlemeciliğinin bir tuzağıdır.

Felsefe Her Şeyi Söylemeli

Sade'da, terimin klinik anlamında "sadizm"den[1] kaynaklanan şey üzerinde yorumda bulunacak değiliz. Çünkü Marki'nin kuşkusuz apaçık ortada olan cinsel patolojisi onun metninin yalnızca bir *bölgesidir;* felsefi kanıtlama sanatı ile (çağdaş ahlâkın diyeceği gibi) "paranoyak" *rasyonalite* istencinin -Sade'ı Aydınlanmacıların materyalizminin nev-i şahsına münhasır bir mirasçısı yapan bu gözü pek istencin- toplandığı *artülkedir*. Sadecı metni Pathos'un değil felsefenin ölçüleriyle değerlendirmek gerekir. Sade'ı patolojilerin tarihinden çıkartıp tarihin patolojisi içine yeniden yerleştirmeliyiz.

Sade'da orji zemini üzerinden söylemin, sistemin ve politik ütopyanın doğduğunu unutmayalım. O daima özel ve tikel olanı terk edip genele, tümele yükselmeye çalışır. Sade'ın *Hakikat* adlı şiirinde kendi "felsefi göz"ü olarak adlandırdığı şeyi ciddiye alalım.

"Felsefe her şeyi söylemelidir" demektedir J*uliette'in Hikâyesinin* sonunda. Sansüre karşı her şeyi söylemelidir; metnin sansürüne karşı olduğu kadar yazarın bakışının kendi içinde taşıdığı tümlüğün sansürüne de karşı çıkmalıdır. Fazlasıyla Fransız bu felsefe anlayışında, felsefe romaneski, roman da felsefeyi içinde taşır. Sade yatak odasına, giysi odasına dek felsefe yapmayı sürdürdü; hem de bu alanda tek başına egemen olma iddiasında bulunan ve Sade'ı sadizme indirgeyerek intikam alan günümüz psikanalizciliğinin tam tersine.

Dönemin karmaşası içerisinde, anlam kargaşasında ve hapishane hücresinin yalnızlığında Sade'ın felsefi bir tutarlılık aramış olması hayranlık vericidir. 'En yüksek yaşamın içinde bütünlük, en uç noktadaki ayrılığın geri dönüşüyle mümkündür" der Hegel ve felsefe ihtiyacının kökeninde bölünme olduğunu ekler. Sade, yerleşik ahlâka ve iktidara en kesin muhalefet içinde bu bölünmeyi sürekli hissetmiştir.

Ama her ütopyacının kapıldığı cazibeye Sade da kapılmıştır: bölünmeyi, gerekli dolayımlardan geçmeden aşmak. Unutmayalım ki, Marx'ın bilimsel sosyalizminden önce politik karşı çıkışın kendiliğinden ifade biçimi ütopyadır: *Aline ile Valcour'*un çılgın perspektifleri, Butua ve Tamoe,

mümkün olduğunca soyut Justine ve Juliette arketipleri ya da *Yatak Odasında Felsefe'nin* "politik programı" buna kanıttır.

Sade'ın "sistem'inde ateizm bir dürüstlük teminatıdır. Tavizsizdir, dönemin sosyetik deizminin [yaradancılık] yapmacıklıklarından uzaktır. Sade bir liberten olsa da, Casanova'dan ziyade Don Juan anlamında libertendir: on sekizinci yüzyıl değil, on yedinci yüzyıl liberteni, yani sıradan bir ehl-i keyf değil, bir inançsız. O daima bir materyalist olarak kalır; öncülleri Schelling'te ve Avrupa'yı istila edecek olan romantizmde görülecek olan "sezgi" ve " duygu"ya asla başvurmaz.

Felsefi takınağın bedeli ağırdır. "Benim bahtsızlığım, boyun eğmeyi asla bilmeyen ve asla da boyun eğmeyecek sağlam bir ruhu gökten almış olmaktır," diye yazar Vincenne kalesinden. Sade sonuna kadar yazacaktır, (*Sodome'un Yüz Yirmi* Günü'nün ilk hali olan *Florbelle Günleri* gibi) yok edilen el yazmalarına, çoğu zaman katlanılmaz geçen otuz yıllık keyfi hapis koşullarına rağmen yazacaktır: "Ben bir kuledeyim, üzerime on dokuz demir kapı kapanıyor. Gün ışığı, her biri yirmi kadar demir parmaklıklı iki küçük pencereden içeri giriyor. Günde yaklaşık on, on iki dakika, o da bana yemek getiren biriyle birlikte oluyorum. Geri kalan zamanı tek başıma ve ağlayarak geçiriyorum."

Modanın en yavan eklektizmi, ödlekçe batıl itikadı ve Cizvit uzlaşmasını gerektirdiği çağımızda, Sade'daki bu *entelektüel tutarlılığın verdiği fiziksel cesaret* üzerine düşünelim. Nietzscheciliğin sola, anarşizmin sağa taşındığı ve devrimin içerden olmak zorunda kaldığı kibarlar cemiyetinin paradigmasıyla işbirliği yaparken Sade'a nasıl bağlı kalabiliriz?

Sansürden kurtulabilmiş bu metinleri okuyabilmek şanstır. Romanesk çerçevelerinden çıkarılmış, soyutlanmış olsalar da, Sade'ın felsefi yoluna dair oldukça eksiksiz bir bakış sunacaklardır. Sade'ın ilk metinlerinden biri olan *Bir Papazla Ölüm Döşeğindeki Bir Adam Arasındaki Konuşma'nın* tarihi, devrimci altüst oluşlardan önceye uzanır. Yeni *Justine* Sade'ın en ünlü eserinin Devrim'den güç alarak yeniden yazılmasıdır. *Yatak Odasında Felsefe* (1795), Direktuvar döneminin örf ve âdetleri ile açmazları arasında kendine bir yol açmaya çalışmaktadır. *Bir Papazla Ölüm Döşeğindeki Bir Adam Arasındaki Konuşma'yla* birlikte burada bağımsız olarak yayınlanan tek yapıt olan *Hakikat* şiiri ise 1787 tarihlidir. *Hayaletler***,** ne yazık ki bize ulaşamamış olan, Fenelon'un görüşlerini çürüttüğü bir metnin muhtemelen giriş bölümüdür. Sade'ın ateizm üzerine düşüncesini bir araya getirdiği bu eserin yok oluşuna acı acı üzüntü duyabiliriz.

Devrimle Dalaşan Bir Asi

Ama Sade'ın ateizmi üzerinde *düşünmek* istediğimizde, Sade'ı, ne kadar kusursuz olsa da, kendi ateizmine indirgeyemeyiz. Marki'yi münzevi bir Prometheus olarak, karanlıkçılığa karşı insan öznelliğinin kahramanı olarak sunmak, aslında entelektüel bir namussuzluk olur ve döneminin felsefesini kavramamak anlamına gelir. Kant'ın doğa aracılığıyla yasamayı özgürlük aracılığıyla yaşamadan rasyonel olarak ayırdığı bir dönemde Sade, karşısında ancak mitleşmiş bir doğa görmektedir. Hegel'in anahtar kavram olan çalışma kavramından yola çıkarak efendi ve köle diyalektiğinden söz ettiği bir dönemde, insan ilişkileri Sade tarafından ancak kast prizmasından süzülerek görülmektedir. Rousseau'yla karşılaştırıldığında ise -ki Sade ona hayrandır-, Sade kesinlikle daha az politik kalır.

Sade'ın politik felsefesi hakkında zaten bir karara varılamaz. Kendi "iyi niyet"inden sürekli kendisi şüpheye düşmüştür. Juliette'in, Justine'in özellikleri altında ya da -Sade'ın da kurbanı olduğu-hükümdar buyrukları sayesinde hüküm süren ve Fransa'yı kırıp geçirme iradesiyle Juliette'i bile korkutmayı başaran Saint-Fond gibi şu unutulmaz cellat figürlerinde kendini mi tasvir etmektedir? Cevapsız sorular. Sade'ın hakikati, *Juliette'teki* Moberti'nin ani çıkışmasında doruk noktasına varan şu paradokstur: "İsterim ki kamışım kalktığında evren var olmaya son versin!"

Bu açmazlar Sade'ın aşmayı başaramadığı dönemin hesabına yazılmalıdır. O, hücreden ziyade kendi döneminin içine kapanmış biridir. En mahrem arzuları, en kişisel hülyaları, gündelik yaşamdaki feodal örf ve âdetlerle umutsuz durumdaki bir aristokrasinin canavarlıkları arasında yarı yolda bulunan Eski Rejim in toplumsal alacakaranlığını ifade etmektedir. Onun romanesk evreni, tıpkı yaşamı gibi, kapalı ve hapistir.

Sade, on iki yıl hapis yattıktan sonra kendini Fransız Devrimi'nin aktörü olarak bulur. Bugünkü Vendôme Meydanı'nın yerinde bulunan Piques Seksiyonu'nun başkanı olur. Politik kariyerinin doruğunda, Devrim Meydanı'nda Marat ve Lepelletier'nin ruhlarına saygısını belirtir. Terör'ün kurbanı olur ama hayatla kalmasını Robespierre'in düşüşüne ve öldürülmesine borçludur. Yazılarından dolayı Napoléon tarafından kapatılmadan önce *Yatak Odasında Felsefe'ye* "Fransızlar, cumhuriyetçi olmak istiyorsanız biraz daha çaba!" adlı söylevin giriş bölümünü ekler.

Sade bir devrimci midir yoksa bir tutucu mu? Ne biri ne diğeri: Devrimci bir dönemle dalaşan bir asidir o. Bir o yana bir bu yana yuvarlanmak isyanın özüdür. Goşist isyancıların "arzu ideolojisi"yle birlikte Sade'ı gerici anlamda kullandıklarını biliyoruz (bkz. Michel Clouscard).

Başka "Sadecılar", özellikle biyografisini yazanlar ise (bkz. Gilbert Levy, *Vie de Marquis de Sade*) tersine, onun isyanını hafifleterek, onun devrimci bağlılığını oportünizm olarak görürler. Yine de, görüntüyü gerçeklikten tüm gücüyle ayırmaya çalışan romantik önyargıdan sakınalım. Nasıl ki Beethoven'in her bir kuartetinde Valmy Savaşı'nın gürültülerini işitiyorsak, Sade'da da Fransa'nın dünyanın çehresini değiştirdiği bu müşkül zamanların dakik nabız atışını hissetmememiz mümkün değildir.

Doğruluktan Şaşmaz ve Alt Edilemez

Sade modern bir din-karşıtı mücadelenin "rehberi" olamaz. Batıl inançtan toplumsal olarak kopmanın pratik yolu onda eksiktir. Sade, din eleştirileri en kuşku verici ahlâk ya da "pagan" önyargılara dayanan çağdaş sözde ateistler (Onfray) misali, dinsel akımlara tarih üzerinde temellenen toplumsal-eleştirel yaklaşımı bilmez.

İnançsızlığa götüren çetin yolda Sade'ı trajik ikizi olan ve burjuva ideolojisinin onun karşısına sistematik olarak çıkarmaktan pek hoşlandığı Robespierre'den ayıramayız. Siyaseten doğru ikiyüzlü "solculuk" (bkz. Soller, *Sade contre l'être suprême*) -Sade'ın saçma sapan bir şekilde sosyal-demokrat bir Jironden'e dönüştürülmesi pahasına- Sadecıları Rousseauculara karşı kullanır.

Doğruluktan şaşmazlık ile alt edilemezlik arasındaki karşıtlığın[2] eğer bir anlamı varsa, bu, burjuva romanının psikolojisi içinde değil, bütün bir dönemin açmazı olan uzlaşmaz iki eğilimin çatıştığı trajik düzeyde kavranabilir.

“Ateizm aristokrattır” diyordu Robespierre (aslında kendisi soyluluk unvanına rağmen asla soylu değildi) ve bunu derken elbette İlahi Marki'yi düşünüyordu. Yüce Varlık bayramında Robespierre’in yaktırdığı ateizm heykelinin küllerinden tanrıça Akıl doğuyordu. O dönemin Fransa’sının yüzde 80 köylülerden oluştuğu unutulursa ne bu sözler ne de Yüce Varlık *politikası* anlaşılır. Dine karşı mücadele bir doktrin noktasına indirgenemez: politik bağlama tabidir.

Bu koşullarda Sade ve Robespierre kendi kısır alternatifleri içinde tükenmişlerdir: Sade'a göre ahlâka karşı ateizm, Robespierre’e göre ateizme karşı ahlâk. Biri -Sade- ilk günahla şekillenmiştir, doğal kötülüğe inanır; diğeri -Robespierre- doğal iyiliğe inanır (bunu da kötü bir Rousseau okumasına bağlayabiliriz ama bu başka konudur)... Her ikisi de, inancın sona ermesinin bir ahlâka imkân tanıdığını ve bunun da inşa edilmesi gerektiğini göstermeye çabalayan Bayle’nin programatik kaygısının berisinde kalmıştır.

Hazza indirgenemeyen bir modern mutluluk anlayışı her ikisinde de eksiktir. Libertenlerin hazzı ile Robespierre’in erdemi arasında Rousseau’nun mutluluğu vardır. “Avrupa’da yeni bir fikir" diyordu bunun için Saint-Just; bütün fikirlerin en yıkıcısı. Bireysel hazzın başkasına zarar verecek şekilde özelleştirilmesini reddeden bir mutluluk.

Ama Devrim’i yoluna koyan Sade değil Robespierre’dir. Karanlıkçılığın sonu ancak derin bir ekonomik değişim pahasına mümkündür. Spinoza, “paylaşıldıkça artan iyilikler"den daha önce söz etmişti. Mutluluk bu iyiliklerin, yani cumhuriyetin yayılmasını ve üretici güçlerin yeterli gelişimini gerektirir, inancın yerini gerçekten doldurabilmek için ekonomik bir dayanak hâlâ eksiktir. Devrimle birlikte, mutsuzluk artık teselli verici bir Tanrı'nın korumasında değildir, Devrimin burjuva, Termidor yarınları bireyi bir başına bırakır.

Ahiret mutluluğu adına hazzı mahkûm eden eski püritanizmi hep biliyoruz. Haz adına mutluluğu sansürleyen sosyal-demokrat burjuvazinin (bkz. Philippe Sollers) egemen söylemi ise daha az eleştiriliyor. Sade, liberter-liberalizmin yabancılaştırıcı oyuncu pornografisiyle *ölçüştürülmelidir***.**

Justine ve Juliette; Devrim'in Yetimleri

Baudelaire’in belirttiği gibi, devrimlerin paradoksu “zevk düşkünleri tarafından hazırlanıp” püritenler tarafından sürdürülmesidir; Cromwell ya da Robespierre örnekleri bunu göstermektedir... Yanlış anlama da buradan kaynaklanır: Juliette altüst oluşu hayal eder; Justine kardeşliği. Ama iki kız kardeş doruk noktasına varmış soyutlamalardır. Materyalist, bilimsel ve yaratıcı bir yaklaşım bu açmazları aşmamıza yardım edebilir.

Cumhuriyetçi sloganın küçümsenen üçüncü terimini kavram düzeyine yükselten bu kardeşlik cemiyeti ne bir ahlâk arayışındadır ne de bir konfor ahlâksızlığı; o, *Cumhuriyet* peşindedir: ortak bir yaşamın somut koşulları. İster istemez rasyonel bir postulata dayanan bu kardeşlik cemiyetini düşünebiliriz ama tarif edemeyiz; tabii eğer asla olamayacağımız meleklerin cinsiyeti üzerine laf ebeliği yapmaya çalışmıyorsak. Artık yatak odasında felsefe yok, çünkü ne yatak odası kaldı, ne de falansterlerde tertemiz ve düşsel çiftleşmeler; nihai çiftleşme de yok. Yalnızca halkların ve tutkuların tamamlanmamış yürüyüşü var.

Aymeric Monville

Paris, Aralık 2007

“Ey sen, dünyada mevcut her şeyi yarattığı söylenen: hakkında en ufak bir fikrim olmayan sen; ancak lafta tanıdığım ve her gün yanılan insanların bana söyledikleri kadar bildiğim sen; tanrı denen acayip ve hayal mahsulü varlık, kesinlikle, gerçekten ve herkesin önünde ilan ediyorum ki sana en ufak bir inancım yok. Ve bunun da nedeni gayet mükemmel: dünyadaki hiçbir şeyin akla yatkınlığına kanıt olmadığı saçma bir varoluşa beni ikna edecek hiçbir şey bulamıyorum.”

Giriş (Hortlaklar)

Hayal mahsulü ve işe yaramaz varlık, adın bile yeryüzünde hiçbir politik savaşın döktüremeyeceği kadar kan akıttı. İnsanlar çılgınca umutları ve gülünç korkularıyla ne yazık ki seni hiçlikten çıkartmaya cüret ettiler; keşke geri girsen o hiçliğe! Sen insan soyuna eziyet etmek için çıktın ortaya yalnızca. Senden söz etmeyi aklından geçirmiş ilk sersem boğazlansaydı, yeryüzünde ne çok cinayet engellenirdi! Varsan göster kendini! Benim gibi zavallı bir yaratık sana hakaret etmeye cüret etti, sana meydan okudu, seni hiçe saydı diye, senin mucizelerini inkâra kalkıştı ve varlığını alaya aldı diye acı çekmeye kalkma sakın, sözde mucizelerin beş para etmez uydurukçusu! Var olduğunu bize kanıtlamak için bir mucize göster! Göster kendini; ama iyi kalpli Musa'ya göründüğün söylendiği gibi, alev alev yanan çalılık halinde değil; senin oğlun olduğunu söyleyen beş para etmez cüzzamlıya göründüğün dağın tepesinden de değil, insanları aydınlatsın diye yararlandığın yıldızın yakınından görün, mademki onlar senin elinin bu yıldıza rehberlik ettiğine inanmak istiyorlar, o halde bu evrensel, belirleyici eylem sana her gün gerçekleştirdiğin söylenen bütün o okült büyüleyiciliklerden daha fazlaya mal olmaz. Şanın, şöhretin buna bağlı; ya bunu yapmaya cüret et ya da bütün zeki insanların senin iktidarını reddetmesine ve senin sözde itkilerinden, senin tatsız tuzsuz varlığını bize vaaz ederek domuz yavruları gibi yağlananların ve sunaklarda öldürülen kurbanlarla beslenen o pagan rahipler gibi, Holocaust'ları çoğaltmak için kendi idollerini yüceltenlerin senin hakkında yaydıkları, tek kelimeyle masallardan kurtulmasına artık şaşma!

İşte siz, Fenelon'un övdüğü sahte tanrının rahipleri; sizler; dönemde, isyan eden yurttaşları karanlık bir köşeden tahrik etmekten hoşnuttunuz: kilise kan görmekten dehşete kapıldığını söylese de, sizler, kendi yurttaşlarınızın kanını döken çılgınların başında, darbelerinizi daha az tehlikeyle yöneltebilmek için ağaç tepelerine çıkıyordunuz. Barış tanrısı İsa'nın doktrinini ancak böyle vaaz etmeyi biliyordunuz siz. Ama ona hizmet etmeniz için sizi altınla kapladıklarından bu yana, onun davası için ömrünüzü riske atmıyor olmaktan gayet memnun bir halde, şimdi onun kuruntularını alçaklık ve safsatalarla savunuyorsunuz. Ah, o da sizinle birlikte sonsuza kadar yok olsun ve bir daha asla Tanrı ya da din sözü işitilmesin! Ve nihayet huzura kavuşacak insanlar; kendi mutluluklarıyla uğraşmak zorunda kalmadıklarında, bu mutluluğu oluşturan ahlâkın destek olarak masallara ihtiyacı olmadığını hissedeceklerdir; aklın en hafif sınavıyla bile tuzla buz olan gülünç ve nafile bir Tanrı'nın sunaklarında erdemleri üst üste koyup kurban etmek, bütün bu erdemleri kirletmek ve lekelemek olur:

Defol git, tiksindirici kâbus! Doğduğun karanlıklara geri dön; bir daha gelip de insanların belleğini kirletme; senin lanetli adın artık küfürle anılmasın, gelecekte seni yeryüzüne yeniden yerleştirmek isteyen kalleş düzenbaz sonsuza dek azap çeksin! Özellikle yüz bin lira gelirli besili rahiplerin yüreklerinin keyiften oynamasına ya da sevinç çığlıkları atmalarına yol açma! Bu mucize benim sana önerdiğime denk değil ve eğer bize bir mucize sunmak istiyorsan, en azından senin şanına layık olsun. Seni arzulayanlardan niçin gizleniyorsun ki? Onları ürkütmekten mi çekiniyorsun, yoksa intikamlarından mı korkuyorsun? Ah canavar, nasıl da layıksın bu intikama! Senin yaptığın gibi, mutsuzluklar uçurumuna onları yuvarlamak için mi yaratmanın bunca zahmeti? Kudretini acımasızlıkla ve insanları ezen elinle mi göstermek zorundasın? Elin onların

lanetini hak etmiyor mu, iğrenç hayalet? Saklanmakta gayet haklısın! Gudubet suratın insanlara hiç görünmemiş olsa da sana lanetler yağıyor; bahtsızlar, yaratılan esere isyan edenler, yakında işçiyi de un ufak edecekler!

Yanlışın ve fanatizmin kör ettiği zayıf ve saçma faniler, tepesi tıraşlı rahiplerin batıl inancının sizi gömdüğü tehlikeli yanılsamalardan vazgeçin! Onların size bir Tanrı sunmalarındaki müthiş çıkarı, bu tür yalanların sizin mallarınız ve ruhlarınız üzerinde onlara sağladığı itibarı düşünün! Göreceksiniz ki bu tür hergeleler ancak bir hayalin habercisi olabilirler ve karşılığında, bu kadar alçaltıcı bir hortlağın ardından ancak eşkıyalar gelebilir. Yüreğinizde bir ibadet ihtiyacı duyuyorsanız, tutkularınızın somut nesnelerine yönelin: gerçek bir şey sizi en azından bu doğal saygı içinde tatmin edecektir. Ama tanrıya yönelik iki, üç saatlik sofuluğun ardından ne hissediyorsunuz? Sizin duyularınıza hiçbir şey sağlamayan soğuk bir hiçlik, tiksinti verici bir boşluk. Düşlere ve gölgelere tapınış olsaydınız da duyularınız aynı durumda olurdu! Gerçekten de, maddi duyularımız, kendilerini oluşturan özlerden başka bir şeye nasıl bağlanabilir ki? Sizin Tanrı tapıcılarınızın hepsi de, asla gerçek olmayan, ayakları havada maneviyatlarıyla, değirmenleri dev sanan Don Kişot'lara benzemiyor mu?

İğrenç gudubet, artık seni kendinle baş başa bırakmalıyım, tek başına bile esinlemeye yettiğin küçümsemeye seni teslim etmeliyim ve Fenelon'un hayallerinde yeniden seninle mücadele etmeye son vermeliyim. Ama görevimi tamamlamaya söz verdim; sözümü tutacağım, eğer çabalarım seni sersem müritlerinin kalbinden söküp almayı ve senin yalanlarının yerine biraz akıl koymayı, senin sunaklarını sarsarak onları sonsuza dek hiçliğin uçurumlarına gömmeyi başarırsa ne mutlu bana.

Bir Papazla Ölüm Döşeğindeki Bir Adam Arasındaki Konuşma

PAPAZ

Yanılsama perdesinin yırtılarak, baştan çıkmış insana günahlarının ve ahlâksızlıklarının acımasız tablosunu göstereceği mukadderat ânı geldi. İnsan zaafının ve dayanıksızlığının sizi sürüklediği o her yana yayılmış kargaşalardan hiç pişmanlık duymuyor musunuz evladım?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Evet, dostum, pişmanım.

PAPAZ

O halde, size kalan bu kısa zaman diliminde, Tanrı'dan günahlarınızın topyekûn affını elde edebilmek için bu kutlu vicdan azaplarından yararlanın ve unutmayın ki ebediyetten bu affı elde edebilmeniz ancak günah çıkarma ayiniyle mümkün olacaktır.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Sen beni anlamadığın gibi ben de seni işitmiyorum.

PAPAZ

Nasıl yani?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Pişmanım dedim sana.

PAPAZ

Duydum söylediğini.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Duydun ama anlamadın.

PAPAZ

Nasıl yorumlamalı?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Şöyle... Doğa tarafından çok canlı zevklerle, çok güçlü tutkularla yaratılmış olan ben; yalnızca bu zevk ve tutkuları tatmin etmek için bu dünyaya gelmiş olan ben; yaratılışımın bu sonuçları doğanın temel bakışlarıyla ilgili zorunluluklar olduğundan ya da, senin sevdiğin gibi ifade edersek, onun benim üzerimdeki projelerinden sapmalar olduğundan, her şey doğanın yasaları nedeniyle olduğundan, onun mutlak erkini yeterince tanıyamadığım için pişmanım. Benim tek vicdan azabım doğanın bana kendisine hizmet edeyim diye vermiş olduğu yetileri (sana göre canice, bana göre gayet sıradan bu yetileri) vasat kullanmış olmamla ilgilidir; zaman zaman ona direndiğimi itiraf etmeliyim. Senin sistemlerinin saçmalığıyla kör olduğumdan, çok daha tanrısal bir esinden almış olduğum arzuların bütün şiddetine karşı bu saçmalıklarla birlikte mücadele ettim ve itiraf ediyorum, bol bol meyve hasadı yapabilecek yerde yalnızca çiçekler derledim... İşte pişmanlığımın asıl gerekçeleri bunlar. Başka pişman olacak bir şey bulamadığım konusunda bana güvenebilirsin.

PAPAZ

Günahlarınız sizi nerelere götürüyor, safsatalarınız sizi nerelere sürüklüyor! Yaratılmış şeye yaratıcının bütün kudretini veriyorsunuz; sizin yolunuzu şaşırtmış olan bu bahtsız eğilimlerin, mutlak kudret atfettiğiniz bu çürümüş doğanın etkileri olduğunu görmüyor musunuz?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Dostum, bana öyle geliyor ki senin diyalektiğin de ruhun kadar yanlış. Daha doğru akıl yürütmeni isterdim, ya da bırak beni huzur içinde öleyim. Yaratıcıdan ne anlıyorsun sen, çürümüş doğadan ne anlıyorsun?

PAPAZ

Yaratıcı evrenin efendisidir, her şeyi yapan, her şeyi yaratan odur, mutlak kudretinin basit bir etkisiyle her şeyi sürdüren odur.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Büyük bir adam olduğu belli! Pekâlâ, söyle bana, bu kadar kudretli bu adam sana göre niçin çürümüş bir doğa yarattı.

PAPAZ

Tanrı insanlara onların cüzi iradelerini bırakmamış olsaydı ne meziyet gösterebilirlerdi? Yeryüzünde iyilik yapma ve kötülüğü önleme imkânı olmasaydı, bu cüzi iradeden yararlanma meziyetleri olabilir miydi?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Demek ki senin tanrın yalnızca kendi yarattığını sınamak için, kışkırtmak için her şeyi tersten yaptı; demek ki onu tanımıyordu, sonuçtan çekinmiyordu, öyle mi?

PAPAZ

Kuşkusuz tanıyordu, ama bir hareketiyle tercih meziyetini ona bırakmak istiyordu.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Yarattığının hangi tarafi tutacağını biliyorsa ve bu da yalnızca ona bağlıysa, çünkü sen onun mutlak erk sahibi olduğunu söylüyorsun, yarattığına iyi şeyler yaptırmak yalnızca ona bağlıydı, bu durumda tercihi ona bırakmak neye yarar?

PAPAZ

Tanrı'nın insan üzerindeki engin ve sonsuz görüşlerini kim anlayabilir, gördüğümüz her şeyi kim anlayabilir?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Şeyleri sadeleştiren kişi, dostum, nedenleri iyice çoğaltıp sonuçları daha da anlaşılmaz hale getirmeye çalışmayan kişi. İlk güçlüğü açıklayamazken ikinci bir güçlüğe neden ihtiyaç duyuyorsun? Senin tanrına atfettiğin şeyi doğanın yapması mümkünken, niçin doğaya bir efendi arıyorsun ki? Senin anlamadığın şeyin nedeni belki de dünyanın en basit şeyidir. Fizik bilgini yetkinleştirirsen doğayı daha iyi anlarsın, aklını arındır, önyargılarını yok et, o zaman tanrına ihtiyacın olmayacak.

PAPAZ

Bahtsız! Seni Socin'ci bir sapkın sanmıştım, seninle savaşmak için silahlarım vardı, ama görüyorum ki sen bir ateistsin ve yaratıcının varlığına dair her gün aldığımız sahici kanıtların enginliğini kalbin reddettiğinde sana söyleyecek tek lafim yok. Kör birine ışık tutulamaz.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Dostum, bir konuda anlaşalım, en fazla kör olan kişi kesinlikle gözünü bağlayandır, yoksa çözen değil. Sen kuruyorsun, uyduruyorsun, çoğaltıyorsun, ben yok ediyorum, basitleştiriyorum. Sen hata üstüne hata yığıyorsun, ben hepsiyle mücadele ediyorum. İkimizden hangisi kör?

PAPAZ

Yani siz Tanrı'ya hiç mi inanmıyorsunuz?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

İnanmıyorum. Bunun da nedeni gayet basit; insanın anlaşılmayan şeye inanması tamamen imkânsız çünkü. Kavramak ile inanmak arasında dolaysız ilişkiler olmalıdır; kavramak inancın ilk besinidir. Anlamanın hiç etkili olmadığı yerde, inanç ölüdür ve bu tür durumlarda inanç sahibi olduğunu ileri sürenler inancı dayatır. Bana vaaz ettiğin tanrıya senin inandığını sanmıyorum; çünkü bana onu kanıtlayamazsın, çünkü onu tanımlamak senin elinde değil, sonuç olarak sen onu anlamıyorsun, onu anlamadığından bana akla yatkın hiçbir argüman sunamazsın ve tek kelimeyle, insan ruhunun sınırları üzerinde olan her şey bir kuruntu ya da gereksizliktir; senin tanrın bu şeylerden ancak biri

olabileceğinden, birinci durumda ona inanmam için deli olmam gerekir, ikinci durumdaysa aptalın teki.

Dostum, bana maddenin hareketsizliğini kanıtla, o zaman senin yaratıcını kabul ederim, doğanın kendine yeterli olmadığını kanıtla, o zaman ona bir efendi varsaymana izin var. Kanıtlayana dek benden hiçbir şey bekleme, ben ancak gerçekliğe teslim olurum ve bu gerçekliği de ancak duyularımdan edinirim; duyularımın işlemediği yerde inancım güçsüz kalır. Güneşe inanıyorum çünkü görüyorum, onu doğadaki bütün tutuşabilir maddenin birleşme merkezi olarak düşünüyorum, düzenli hareketi hoşuma gidiyor ama beni şaşırtmıyor. Bu fiziksel bir işlem, belki de elektrik kadar basit, ama bunu anlamamıza izin yok. Sen tanrını fiziğin üzerinde tasarladığında, ben daha öteye gitmeli miyim, bunu yaparsam daha ilerde mi olurum? Eseri tanımlamaktansa işçiyi anlamam için daha fazla çaba sarf etmem gerekmez mi?

Sonuç olarak, sen kuruntunu inşa ederek bana hiç hizmet etmedin, benim aklımı karıştırdın, aydınlatmadın, ben sana minnet yerine yalnızca kin borçluyum. Senin tanrın, tutkularına hizmet etsin diye senin imal ettiğin bir makine ve onu keyfince hareket ettiriyorsun, ama benim tutkularımı rahatsız ettiğinde onu alt etmek bana iyi geliyor. Benim zayıf ruhumun sükûnete ve felsefeye ihtiyaç duyduğu an safsatalarınla gelip korkutmaya çalışma, bunlar ikna etmiyor; ürkütüyor; ruhumu yatıştırmıyor, öfkelendiriyor. Dostum, bu ruhun mevcut hali doğanın hoşuna gidiyor; o, doğanın kendi bakışı ve ihtiyaçları nedeniyle bende yaratmaktan hoşnut olduğu organların bir sonucu. Doğa ahlâka ve ahlâksızlıklara eşil ihtiyaç duyduğundan, beni ahlâksızlığa yöneltmek istediğinde bunu yaptı, ahlâka yöneltmek istediğinde bana arzuları esinledi ve ben yine kendimi bunlara teslim ettim. Bizim insani tutarsızlığımıza biricik neden olarak yalnızca doğanın yasalarını ara! Ve onun yasalarına da irade ve ihtiyaçlarından başka ilke arama!

PAPAZ

Peki, dünyadaki her şey gerekli mi?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Kesinlikle.

PAPAZ

Her şey gerekliyse, demek ki her şey kurala bağlı?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Tersini kim söyledi ki?

PAPAZ

Mutlak erk sahibi ve mutlak anlamda bilge bir elden başka her şeyi mevcut haliyle kim düzenleyebilir?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Ateş verildiğinde barutun tutuşması zorunlu değil mi?

PAPAZ

Evet.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Peki, bunda ne gibi bir bilgelik buluyorsun?

PAPAZ

Hiç.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Demek ki bilgelik olmadan zorunlu olan şeyler vardır ve sonuç olarak her şeyin bir ilk nedenden kaynaklanması, bu ilk nedende ne akıl ne bilgelik varken de mümkündür.

PAPAZ

Nereye gelmek istiyorsunuz?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Hiçbir bilgece ve akla yatkın neden yönlendirmeden her şey neyse o olabilir, senin gördüğün şey olabilir. Keza, doğal sonuçların, daha önce dediğim gibi, kendisi de açıklanmaya ihtiyaç duyan ama kendi hiçbir açıklama sağlamayan senin tanrın gibi doğadışı nedenler varsaymak zorunda kalmadan, doğal nedenleri olabilir. Sonuç olarak, senin tanrın hiçbir işe yaramadığından tamamen gereksizdir; gereksiz olanın ise hiç olduğunu, hiç olanın da hiçlik olduğunun besbelli olduğunu sana kanıtlamak istiyorum. Dolayısıyla, senin tanrının bir kuruntu olduğuna kendimi ikna etmek için onun kesin yararsızlığının bana sağladığından başka bir akıl yürütmeye hiç ihtiyacım yok.

PAPAZ

Bu durumda size dinden söz etmek bana gerekli görünüyor.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Neden olmasın? Bu konuda, insanların fanatizmi ve salaklığı vardırdıkları aşırılığın bu kanıtı kadar beni eğlendiren hiçbir şey yok. Bu türden son derece olağanüstü sapmalarla, bence tablo, dehşetli olsa bile daima ilginçtir. Açık yüreklilikle cevap ver ve özellikle bencilliği bir yana bırak. Dini gerekli kılan varlığın masalsı varoluşuna dair senin gülünç sistemlerine inanacak kadar zayıf olsaydım, ona nasıl ibadet etmemi bana öğütlerdin? Brahma'nın saçmalıklarındansa Konfiçyüs'ün hayallerini benimsememi mi isterdin, yoksa zencilerin büyük yılanına mı tapayım, Perulların

yıldızına mı, veyahut Musa'nın ordularının tanrısına mı, Muhammed'in mezheplerinden hangisine kendimi teslim etmemi isterdin, hangi Hıristiyan sapkınlık sence tercih edilebilir? Cevabına dikkat et.

PAPAZ

Kuşkun mu var?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Bencillik işte!

PAPAZ

Hayır, benim inandığım şeyi sana önermek seni kendim kadar sevmektir.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Bu tür yanlışları dinliyor olmamız ikimizin de kendimizi pek az sevdiğimizi gösterir.

PAPAZ

İlahi kurtarıcımızın mucizelerine kim gözünü kapayabilir?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Onu bütün dalaverecilerin en sıradanı ve bütün düzenbazların en bayağısı olarak gören kişi.

PAPAZ

Ey Tanrım, onu işitiyorsunuz da gürlemiyorsunuz!

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Hayır dostum, her şey huzur içinde, çünkü senin tanrın, ister güçsüzlükten, ister akıldan ya da sen ne dersen de o nedenle, bir an için sana karşı alçakgönüllülük gösterip kabul ettiğim bu varlık, veyahut senin o dar bakışlarını benimsersem, bu tanrı, evet, ne diyordum, bu tanrı, eğer senin inanma deliliğini gösterdiğin gibi varsa, o zaman, senin şu İsa'nın varsaydığı kadar gülünç araçlarla bizi ikna etmeye kalkışmazdı elbette.

PAPAZ

Ne yani, kehanetler, mucizeler, şehitler, bütün bunlar kanıt değil mi?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Başlı başına kanıta ihtiyaç duyan şeyleri kanıt olarak kabul etmemi sağlıklı bir mantıkla benden nasıl bekleyebilirsin? Kehanetin kanıt olabilmesi için, öncelikle bu kehanetin olduğuna kesinlikle

inanmam gerekirdi; tarihe kayıtlı olduğunda ise, benim için, dörtte üçü çok şaibeli olan tüm diğer tarihsel olgulardan başka bir güce sahip olamaz. Bunların yalnızca çıkarcı tarihçiler tarafından bana aktarılmış olduklarını da buna eklersem, gördüğün gibi, kuşku duymaya daha fazla hakkım olacaktır. Bu kehanetin sonradan yapılmadığına, adil bir kralın idaresinin mutlu bir hükümranlık olması ya da kışın don yapması gibi en basil politik bileşiminin etkisi olmadığına beni kim inandırabilir? Bütün bunlar böyleyse, kanıtlanmaya bu denli ihtiyaç duyan kehanetin kendisinin bir kanıt olabileceğini nasıl düşünebilirsin?

Senin mucizelerini de daha fazla kabul edebilmem mümkün değil. Bütün düzenbazlar mucize gösterdi, bütün salaklar da onlara inandı. Bir mucizenin hakikatine beni ikna edebilmek için, sizin mucize dediğiniz olayın doğa yasalarına mutlak anlamda zıt olduğuna emin olmam gerekir, çünkü mucize olarak görülebilecek tek şey doğadışı olandır. İyi ama doğayı kim yeterince biliyor ki tam da o noktada doğanın durduğunu ya da o noktada engellendiğini ileri sürmeye cesaret edebilsin? Sözde bir mucizeye itibar edebilmek için iki şey gerekir: bir hokkabaz ve her şeyden etkilenen birileri. Seninkilere de başka köken aramaya hiç kalkma! Bütün yeni çömezler bunu yaptı; işin ilginci, hepsi de kendilerine inanacak sersemler bulabildi. Senin İsa'n Tuvanalı Apollonius'un yaptığından daha eksantrik bir şey yapmadı ama yine de kimse çıkıp Apollonius'u bir tanrı olarak görmedi; senin şehitlerine gelince, bunlar kesinlikle senin kanıtlarının en cılızı. Şehit olabilmek için yalnızca coşku ve direnç gerekir, karşı davayı savunanlar da bana senin kadar şehit gösterebilirler, birinin diğerinden daha Şehit olduğuna asla yeterince inanç duyamam: tersine, her iki tarafın da içler acısı halde olduğunu varsaymam pekâlâ mümkün

Ah dostum, senin vaaz ettiğin tanrının var olduğu doğru olsaydı, hükümdarlığını inşa etmek için mucizelere, şehitlere ve kehanetlere hiç ihtiyaç duyar mıydı? Senin dediğin gibi, insan kalbi onun eseriyse, kendi yasasının tapınağı olarak bu kalbi seçmez miydi? Adil bir tanrıdan kaynaklandığı için hakkaniyetli olan bu yasa, karşı konulmaz bir şekilde bütün kalplere kazınmış bulurdu kendini ve evrenin bir ucundan öteki ucuna, bu nazik ve duyarlı organ aracılığıyla birbirine benzeyen bütün insanlar tanrı kabul ettiklerine gösterdikleri hürmetle de birbirlerine benzerlerdi, hepsi de onu tek bir biçimde severdi, ona tapmanın ya da ona hizmet etmenin hepsi için tek bir biçimi olurdu, dolayısıyla ne bu tanrıyı tanımamak ne de ona ibadet etme yönündeki içten gelen eğilime direnmek mümkün olurdu. Bunun yerine evrende ne görüyorum, ne kadar ülke varsa o kadar tanrı var. Ne kadar farklı kafa ya da hayal gücü varsa bu tanrılara hizmet etmenin de o kadar farklı biçimi var. İçlerinden birini madden seçmenin benim için imkânsız olduğu bu kanaat çeşitliliği sana göre adil bir tanrının işi midir?

Haydi, ahlâk dersi meraklısı, tanrını bana böyle tanıtarak ona hakaret ediyorsun, bırak da onu tamamen inkâr edeyim, çünkü eğer varsa, benim inançsızlığım senin hakaretlerinden daha az saldırıyor ona. Aklın yoluna gir, ahlâk dersi meraklısı, senin İsa'n Muhammed'den daha iyi değildir, Muhammed de Musa'dan, onların üçü de Konfüçyüs'ten daha iyi değildir. Filozoflar onları alaya almıştır, ayaktakımı inanmıştır.

PAPAZ

Heyhat, dördünden biri için bundan fazlasını da yaptı.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

En fazla hak eden oydu. Kışkırtıcıydı, taşkın, iftiracı, dalavereci, dinsiz, kaba bir soytarı ve tehlikeli bir kötü yürekliydi. Halka bunları dayatma sanatını biliyordu, dolayısıyla o dönemde Kudüs'ün içinde bulunduğu durumda bir krallıkta cezalandırılabilirdi. O bundan kurtulacak kadar bilgiliydi ve belki de son derece mahir ve hoşgörülü olan benim özdeyişlerimin ilahi adaletin sertliğini kabul edebileceği tek durum budur: bütün hataları bağışlarım; içinde yaşadığımız yönetime tehlikeli olabilecekler hariç. Krallar ve yücelikleri bana kendilerini kabul ettiren tek şeydir, yalnızca onlara saygı duyuyorum, ülkesini ve kralını sevmeyen kişi yaşamaya layık değildir.

PAPAZ

Ama yine de bu yaşamdan sonra bir şey olduğunu kabul ediyorsunuzdur. Zekânızın bizi bekleyen yazgının yoğun karanlığını delmekten zaman zaman hoşlanmış olmaması imkânsızdır. Kötü yaşayana sayısız ceza veren, iyi yaşayanı da sonsuzca ödüllendiren bir sistemden daha iyi bunu ne yapabilir?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Ne mi, dostum? Hiçliğinki elbette. Hiçlik beni asla ürkütmedi. Ondan daha teselli edici ve basit bir şey görmüyorum; bütün diğer sistemler kibrin eseri, yalnızca o aklın. Üstelik bu hiçlik ne ürkünç ne de mutlak. Doğanın sürekli ve tekrar tekrar doğduğunu görmüyor muyum? Hiçbir şey yok olmuyor dostum, dünyada hiçbir şey ortadan kaybolmuyor; bugün insan, yarın toprak kurdu, öbür gün sinek, daima var değil mi? Hiç hak etmediğim erdemlerle ödüllendirilmemi ya da asla sorumlusu olmadığım suçlardan cezalandırılmamı niçin isliyorsun? Bu sistem varken senin o sözde tanrına iyilik atfedebilir misin? Beni cezalandırmanın zevkini tatmak için beni yaratmak istemiş olabilir mi? Üstelik de bunu hâkim olmama izin vermediği bir tercihin sonucu olarak yapabilir mi?

PAPAZ

Hâkimsiniz aslında.

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Evet, senin önyargılarına göre öyle. Ama akıl bu önyargıları yok ediyor. İnsanın özgürlüğü sistemi, sizin hayallerinize pek uygun olan lütfü imal etmek için uydurulmuş bir şey yalnızca. Dünyada hangi insan, suç işlememekte özgür olsa, suçun yanında idam direğini görüp de ille suç işler? Karşı konulmaz bir güç bizi sürüklüyor ve eğilim gösterdiğimiz yandan başka tarafa kendimizi bir an bile yönlendirebilecek efendiler biz değiliz. Tek bir erdem yoktur ki doğaya gerekli olmasın: keza, tersine, doğanın ihtiyaç duymadığı tek bir suç yoktur. Doğa bunları kusursuz bir denge içinde tutar, onun bütün ustalığı buradadır. Peki biz, doğanın bizi fırlattığı tarafta suçlu olabilir miyiz? Senin derine iğnesini batıran eşek arısından daha suçlu olamayız.

PAPAZ

O halde bütün suçların en büyüğü bile bize hiç korku veremez mi?

ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ ADAM

Bunu demiyorum. Suçtan uzaklaşmak ya da çekinmek için yasanın onu mahkûm etmesi ve adaletin kılıcının cezalandırması yeterlidir. Ama bahtsızlıkla bir suç işlendiğinde, taraf tutmayı bilmek ve kısır vicdan azaplarına teslim olmamak gerekir; vicdan azabının hiç etkisi yoktur, çünkü bizi koruyamaz, hiçtir, çünkü suçu telafi edemez; dolayısıyla kendini vicdan azabına teslim etmek saçmadır. Bu dünyada cezalandırılmaktan kaçmış olmaktan yeterince mutluysak, öteki dünyada cezalandırılmaktan çekinmek daha saçma olur. Maazallah, böylelikle suçu teşvik ediyor değilim, elinden geldiğince bundan kaçınmak gerekir, ama aklı kullanarak kaçmalı, yoksa sonu hiçbir şeye varmayan ve az çok sağlam bir ruhta etkisi derhal yok olan sahte kaygılarla değil. Akıl, dostum, evet, tek başına akıl hemcinslerimize zarar vermenin bizi asla mutlu etmeyeceği konusunda bizi uyarmalıdır ve kalbimiz de onların mutluluğuna katkıda bulunmanın doğanın yeryüzünde bize bahşettiği en büyük mutluluk olduğunu bize bildirmelidir. İnsanın bütün ahlâkı yalnızca şu ifadede kayıtlıdır: *kendin ne kadar mutlu olmak istiyorsan başkalarını da o kadar mutlu kıl* ve bizim maruz kalmak istemediğimiz kötülüğü onlara yapma.

İşte, dostum, uymamız gereken tek ilke budur. Bu ilkeleri tatmak ve kabul etmek için ne dine, ne tanrıya ihtiyaç vardır, yalnızca iyi bir kalp yeterlidir. Zayıf düştüğümü hissediyorum; ahlâk vaazı veren adam, önyargılarını terk et, insan ol, insancıl ol, korkusuz ve umutsuz ol; tanrılarını ve dinlerini bırak gitsin; bütün bunlar insanların ellerine zincir vurmaya yarar. Bütün bu dehşetlerin adı bile yeryüzünde tüm diğer felaketlerden ve savaşlardan daha fazla kan döktürdü. Öteki dünya fikrinden vazgeç, yok öyle bir şey, ama bu dünyada mutlu olmaktan ve mutlu etmekten vazgeçme. İşte, doğanın yaşamını iki misline çıkarman ya da geliştirmen için sana sunduğu tek tarz bu. Dostum, şehvet daima benim varlıklarımın en değerlisi oldu, yaşamım boyunca onu övüp durdum ve ömrümü şehvetin kollarında tamamlamak isterim: Sonum yaklaşıyor, gün ışığı kadar güzel altı kadın şu yandaki odada, onları bu an için sakladım; sen de payını al, batıl inancın tüm nafile safsatalarını ve ikiyüzlülüğün bütün aptalca yanılgılarını benim gibi sen de onların göğsünde unutmaya çalış.

NOT

Ölüm döşeğindeki adam zili çaldı. Kadınlar içeri girdi ve ahlâk vaazcısı, yozlaşmış doğanın ne demek olduğunu açıklayamadığı için, onların kollarında doğanın yozlaştırdığı biri halini aldı.

Dolmancé'nin Söylevi

EUGENIE, (*Madam de Saint-Ange'a)*: Gerçekten de, sevgili dostum, Tanrı'nın varlığı bir kuruntudan ibaret kalmaz mı?

MADAM DE SAINT-ANGE: Hem de en sefil kuruntulardan biri, kuşkusuz.

DOLMANCE: Tanrı'ya inanmak için insanın aklını yitirmesi gerekir. Kimilerinin korkularının, kimilerinin zayıflığının meyvesi olan bu iğrenç hortlak, Eugenie, yeryüzünün sisteminde bir ise yaramaz: bu sisteme zarar verir, çünkü onun adil olması gereken istençleri doğa yasalarındaki temel adaletsizliklerle asla bir arada olamaz; onun sürekli olarak iyiliği istemesi gerekir, doğa ise kendi yasalarına hizmet eden kötülüğün karşılığı olarak iyiliği arzulamaktadır; onun sürekli hareket halinde olması gerekir, oysa bu daimi eylemi yasalarından biri kılan doğa onunla ancak daimi karşıtlık ve rekabet halinde olabilir. Ama, buna karşılık, Tanrı ile doğa aynı şeydir denebilir. Bu bir saçmalık değil midir? Yaratılmış olan şey yaratan varlığa eşit olamaz: Saat, saatçi olabilir mi? O halde, diye devam edilir söze, doğa hiçtir. Tanrı her şeydir. Bu da bir başka aptallık! Evrende zorunlu olarak iki şey vardır: yaratıcı fail ve yaratılan birey. Şimdi, yaratıcı fail kimdir? İşte çözülmesi gereken tek güçlük budur, cevaplandırılması gereken tek soru budur.

Eğer madde bizim bilemediğimiz bileşimlerle davranıyor ve hareket ediyorsa, eğer hareket maddeye içkinse, sonuçta, uzamın engin düzlüklerinde göz alabildiğine uzanan ve tek biçimli, değişmez işleyişi bizde hayranlık ve saygı uyandıran tüm gökkürelerini enerjisi nedeniyle yalnızca o yaratabiliyor, üretebiliyor, koruyabiliyor, sürdürebiliyor ve dengeleyebiliyorsa, bu aktif yeti esas olarak eylem halindeki maddeden başka bir şey olmayan doğanın kendisinde bulunduğuna göre, bu durumda, tüm bunlara yabancı bir fail arama ihtiyacı nereden doğmaktadır? Sizin Tanrı'ya ilişkin kuruntunuz herhangi bir şeyi aydınlatabiliyor mu? Bunu bana kanıtlayamayacağınıza bahse girerim. Maddenin iç yetileri hakkında yanıldığımı varsayalım, önümde en azından bir güçlük vardır. Siz Tanrı'nızı bana sunarak ne yapıyorsunuz? Önüme bir güçlük daha çıkarmış oluyorsunuz. Anlamadığım bir şey yüzünden, daha az anlayacağım bir şeyi kabul etmemi benden nasıl isteyebilirsiniz? Sizin korkutucu Tanrı'nızı Hristiyan dininin dogmaları aracılığıyla mı inceleyeceğim... Kendime böyle mi tarif edeceğim? Bu dogmalar Tanrıyı bana tarif ediyor, bir bakalım...

Bu aşağılık ibadetin Tanrı'sına baktığımda, bir gün bir dünya yaratan, ertesi gün inşa ettiği şeyden pişman olan, tutarsız ve barbar bir varlıktan başka ne görmekteyim ki? İnsanın dilediği alışkanlığa sahip olmasına asla izin vermeyen zayıf bir varlıktan başka nedir ki o? Bu yaratık, kaynağını insandan alsa da ona hâkim olur; ona saldırabilir ve böylelikle ezeli işkenceleri hak edebilir! Ne zayıf bir varlıktır bu Tanrı!

Nasıl oluyor da gördüğümüz her şeyi o yaratabilmişken keyfince bir insan yaratamamıştır? Ama diyeceksiniz bana, böyle yaratılmış olsaydı insanın hiç değeri olur muydu? Bu ne bayağılık, bu ne yaltakçılık! Ve insanın kendi Tanrı'sını hak etme gerekliliği nereden gelir? İnsanı tamamen iyi yaratsaydı asla kötülük yapamazdı ve yalnızca bu durumda eser bir Tanrı'ya layık olurdu.

Bu, insana bir tercih bırakmak yerine onu kışkırtmaktır. Oysa Tanrı, sonsuz önsezisiyle, ortaya

çıkacak sonucu gayet iyi biliyordu. Böyle olunca da, bizzat kendisinin oluşturduğu yaratığı zevk için kaybediyor. Ne korkunç bir Tanrı bu! Ne canavar! Bizim kinimize ve dinmek bilmez intikamımıza ondan daha layık bir vicdansız, bir hergele olamaz! Bununla birlikte, bu kadar yüce bir uğraştan pek az memnun kalarak, inancını değiştirsin diye insanı boğar; onu ateşe atar, lanetler. Bu yaptıkları insanı asla değiştirmez. Bu aşağılık Tanrı'dan daha güçlü bir varlık olan Şeytan kendi hükümranlığını daima koruyarak yaratıcısına her zaman meydan okuyabilir. Ezeli Varlık'ın kendine ayırdığı sürüyü bastan çıkararak sefahate sürüklemeyi daima başarır. Bu iblisin bizim üzerimizdeki gücünü kimse alt edemez. Bu durumda, öğretisini yaydığınız korkunç Tanrı sizce ne düşünmektedir? Onun bir oğlu vardır, tek oğul, hangi ilişki sonucu edindiğini bilmiyorum; çünkü insanın düzüşmesi gibi. Tanrı'sının da düzüşmüş olmasını istemiştir o; kendisinin bu önemli parçasını gökyüzünden koparıp almıştır. Bu yüce yaratığın, göksel ışınların üzerinde, melekler kortejinin ortasında, tüm evrenin gözü önünde belireceği belki hayal edilmektedir... Tek sözcük yok; Yeryüzünü kurtarmaya gelmiş Tanrı'nın, Yahudi bir fahişenin bağrında, bir domuz ahırının ortasında dünyaya geldiği duyurulur! İste ona atfedilen saygın soy sop! Ama onun bu şerefli görevi bizim zararımızı telafi edecek midir? Bir an için peşinden gidelim onun. Ne demektedir? Ne yapmaktadır? Bize hangi yüce görevi iletmektedir? Hangi esrarı açığa çıkaracaktır? Bize hangi dogmayı buyuracaktır? Onun büyüklüğü hangi edimler içinde kendini gösterecektir?

Gördüğüm ilk şey meçhul bir çocukluktur, bu sokak çocuğunun Kudüs tapınağındaki çapkın rahiplere verdiği hizmetler; sonra, on beş yıllık bir yok oluş, bu sırada bu hinoğluhin, Mısır okulunun tüm hayalleriyle zehirlenecek ve bunları Juda'ya taşıyacaktır. Orada yeniden ortaya çıktığında deliliği bas gösterir ve Tanrı'nın oğlu olduğunu, onun eşiti olduğunu ona söyler; Kutsal Ruh adını verdiği bir diğer hortlağı da bu ittifaka katar ve bu üç kişinin bir olduğunu ileri sürer! Bu gülünç esrarla akılları karıştıran, ciğeri beş para etmez bu herif, bu görüşleri benimsemenin pek matah bir şey olduğunu... Yok saymanın ise tehlikeye yol açacağını ileri sürer. Bu salak, Tanrı olmasına rağmen, bizleri kurtarmak için bir insan evladının bağrında vücut bulduğunu söyler; gerçekleştireceği parlak mucizelerle bir süre sonra evreni ikna edecektir! Gerçekten de, sarhoşlar arasındaki bir yemekte söylenenlere bakılırsa, bu dalavereci suyu şaraba döndürür; bir çölde, çömezlerinin gizlice hazırladıkları nafakalarla anasının gözü birkaç kişiyi besler; arkadaşlarından biri ölü numarası yapar, bizim sahtekâr da onu diriltir; kendini bir dağa taşıtır ve orada, yalnızca iki ya da üç arkadaşının önünde öyle bir hokkabazlık gösterisi düzenler ki günümüzün en kötü hokkabazının bile yüzü kızarırdı.

Kendisine inanmayan herkesi coşkuyla lanetleyen bu kerata, sözünü dinleyecek olan herkese de cenneti vaat eder. Cahil olduğundan hiçbir şey yazmaz; aptal olduğundan pek az konuşur; zayıflığı nedeniyle de pek az şey yapar; ve sonunda, pek ender olsa da kışkırtıcı söylevleri karşısında sabrı tükenen yüksek görevlilerin canını sıkan şarlatan kendini çarmıha gerdirtir, ama kendisini izleyecek it kopuğu garantilemiştir, onu ne zaman çağırsalar kendini yedirmek için onlara doğru inecektir. İşkence yapılır, sesini çıkarmaz. Babası olan mösyö, bu yüce Tanrı, ki onun oğlu olduğunu söylemeye cesaret etmektedir, ona en ufak yardım eli uzatmaz ve bu namussuz, haytaların bası olmaya bu kadar layıkken zavallı muamelesi görür.

Yardakçılar bir araya gelip, "Mahvolduk, tüm umutlarımız çöktü. Ani bir şimşek kurtarabilir bizi ancak. İsa'nın etrafındaki muhafızları sarhoş edelim; cesedini aşıralım, dirildiğini yayalım ortalığa; emin bir yol; bu düzenbazlığa inandırabilirsek milleti yeni dinimiz yayılır, genişler; tüm dünyayı

ayartır... Uğraşalım!" derler. İşe girişilir, başarılır. Utanmazca gözü pekliği kendine övünç kaynağı yapmamış kaç düzenbaz vardır! Ceset kaldırılır; salaklar, kadınlar, çocuklar, ellerinden geldiğince. Mucize! Diye ağlaşırlar ve bu arada, bunca büyük mucizenin gerçekleşmiş olduğu bu şehirde, bir Tanrı'nın kanına bulanmış bu şehirde kimse bu Tanrı'ya inanmak istemez; tek bir kişi bile inancını değiştirmez. Dahası var; Olay aktarılmayı o kadar az hak eder ki hiçbir tarihçi bundan söz etmez. Bu düzenbazın müritleri çevirdikleri dolaptan yararlanmayı ummaktadırlar ama o an için değil.

Bu düşünce hâlâ çok önemlidir, düzenbazlıklarının aşikâr örneklerinden yararlanmadan önce yılların geçmesi gerekti; nihayet, tiksindirici doktrinlerinin eğreti yapısını da bunun üzerinde kurdular. Her değişim insanların hoşuna gider. İmparatorların zorbalığından sıkıldıklarında devrim gerekli oluyordu. Bu dalaverecilerin peşinden gidenler de hızla yayılırlar: Tüm hataların tarihi böyledir. Bir süre sonra Venüs ile Mars'ın sunaklarının yerine İsa'nın ve Meryem'inkiler geçmiştir; o düzenbazın yaşamını yayımlarlar; bu yavan, bayağı romana inanacak bir yığın bön bulunur; asla düşünmemiş olduğu yüzlerce şeyi söyletirler ona; gülünç sözlerinden bazıları bir süre sonra onun ahlakının temeli haline gelir ve bu yeni din yoksullara vaaz edildiğinden, merhamet ilk erdem haline gelir. Tuhaf ibadetler kutsama işlemleri adı altında kurumlaşır, bunların en aşağılık ve en iğrenci, suça bulanmış bir rahibin, büyülü birkaç sözcük yardımıyla Tanrı'yı bir ekmeğin içinde geri getirtme gücüne sahip olmasıdır.

Kuşkunuz olmasın; hak ettiği aşağılayıcı silahlar kullanılsaydı bu iğrenç ibadet daha doğar doğmaz yok edilirdi; ama ona işkence etmek düşünüldüğünden durmadan çoğaldı; oysa kaçınılmaz biçimde yok edilebilirdi. Bugün bile onu gülünç hale sokarsanız yok olur. Becerikli Voltaire asla başka silah kullanmadı ve o tüm yazarlar içinde kendi inancına en fazla taraftar toplamış olmakla övünebilir. İste Eugenie, Tanrı'nın ve dinin tarihi budur; bu masalların hak ettikleri değere bakın ve kendiniz karar verin.

EUGENİE

Benim tercihim ortada; tüm bu iğrenç hayallerden nefret ediyorum ve zayıflık ya da cehalet nedeniyle hâlâ bağlı olduğum bu Tanrı'nın kendisi artık benim için irkinti uyandıran bir nesneden başka bir şey değildir.

Doğa Kendi Kendine Yeter

İlk insanlar, onları şaşkına çeviren olaylardan ürkerek, bilmedikleri yüce bir failin ilerleyişi ve etkiyi idare etmiş olduğuna ister istemez inanmak zorunda kaldılar: Zayıflığın özelliği, ya gücü varsaymak ya da güçten ürkmektir. İnsan ruhu, kendisini şaşırtan bütün mekanizmanın iç gücünü oluşturan hareketin yasalarını doğanın bağrında bulamayacak kadar çocuk hâlâ; doğanın kendi kendinin motoru olduğuna inanmak yerine bu doğaya bir motor varsaymanın daha basit olduğu kanısında. Üstelik de bu devasa efendiyi inşa etmekte, tanımlamakta, eylemlerinin bize kanıtladığı kusurları ona atfettiği niteliklerle uzlaştırmakta daha fazla güçlük çekeceğini aklına bile getirmiyor. Evet, ne diyordum, onu şaşırtan şeyin nedenini doğayı inceleyerek bulmak ona daha fazla zahmet vereceğinden, bu ilk varlığı varsayıp ona tapacak kadar şaşkına döner ve körleşir. Bu andan itibaren, her ulus kendi geleneklerine, bilgi ve ortamına uygun olarak bu varlıkları yarattı. Bir süre sonra yeryüzünde ne kadar halk varsa o kadar din, ne kadar aile varsa o kadar tanrı ortaya çıktı. Bütün bu tiksinti verici putların altında, bu saçma hayaleti, insanın körleşmesinin ilk ürününü tanımak kolaydır. Pandomimanın kostümleri farklı olsa da, soytarı hep aynı soytarıdır; farklı yapmacık tavırlarla ona hizmet ediliyor olsa da ibadet hep aynıdır. Bu ortak tavır, bütün insanların eşit aptallığından ve zaaflarının evrenselliğinden başka neyi kanıtlamaktadır? Bundan çıkan sonuç, benim de onların budalalığını taklit etmem gerektiği midir? Daha derin incelemeler, daha olgun ve daha düşünceli bir zekâ doğanın sırlarını anlamaya, bunlara nüfuz etmeye, sonuçta, biraz önce size dediğim gibi, hareket doğanın içindeyse, devindirici bir güce hiç ihtiyaç olmayacağına beni ikna olmaya zorlarken, bu tiksinç kuruntunun utanç verici sultası altında sizin gibi yatışarak, onun hoşuna gitmek için yaşamın en donanımlı hazlarından vazgeçmem mi gerekiyor? Hayır Justine, hayır, eğer böyle davranırsam kaçığın biri olurum; insanların sersemliğinin ya da dalavereciliğinin bana her gün tekrar tekrar kurdukları tuzakları çözmekle doğanın bahşettiği bu akla layık olmayan bir deli olurum. Şu hayali Tanrı'ya inanmayı bırak artık çocuğum: asla var olmadı o. Doğa kendi kendine yeter; bir motora, devindirici güce hiç ihtiyaç duymadı: Bir temeli olmadan varsayılan bu motor doğanın kendi güçlerinin çözülmesinden başka bir şey değildir, okulda bize öğretilen savı kanıtsama denen şeydir. Tanrı'nın varlığı yaratmayı gerektirir, yani hiçbir şeyin olmadığı ya da her şeyin kaos içinde olduğu bir an olmalıdır. Bu durumların herhangi biri eğer kötülük idiyse, sizin sersem Tanrı'nız bunun varlığına niçin izin verdi? Yoksa iyi bir durum muydu? O zaman niçin değiştirdi? Eğer şimdi her şey iyiyse, sizin Tanrı'nızın yapacak işi yok demektir; peki eğer gereksizse, güçlü olabilir mi? Eğer güçlü değilse. Tanrı olabilir mi? Bizim saygımızı hak edebilir mi? Eğer doğa sürekli hareket halindeyse, tek kelimeyle, motor neye yarar? Eğer motor maddeyi hareket ettirerek madde üzerinde etkide bulunuyorsa kendisinin madde olmaması mümkün müdür? Zekânın madde üzerindeki etkisini ve maddenin, kendi kendine hiçbir hareketi olmayan zekâ tarafından hareket ettirildiğini düşünebiliyor musunuz? Siz Tanrınızın iyi olduğunu söylüyorsunuz; yine de, size göre, onun insanlarla yaptığı ittifaka rağmen, yalnızca bu ittifakı pekiştirmek amacıyla kendini Yahudiye'de astırmak için dünyaya gelmiş sevgili oğlunun kanının dökülmesine rağmen, bütün bunlara rağmen, insan soyunun üçte ikisi hâlâ sonsuz alevlerde yakılmaya mahkûm olacak öyle mi? Bunun da nedeni, ondan her gün diledikleri lütfü alamamaları olacak, öyle mi? Siz bu Tanrı'nın adil olduğunu mu söylüyorsunuz! Hoşuna giden bir ibadetin bilgisini dünyanın otuzda birine bahşedip de geri kalanı nihai işkenceyle cezalandıracağı bir cehalet içinde bırakması hakkaniyet midir? Sizin Tanrı'nız kadar adil olan bir insan hakkında ne düşünürsünüz? Bir de onun her şeye kadir olduğunu ekliyorsunuz. Ama bu durumda kötülük onun

hoşuna gidiyor olmalıdır; çünkü yeryüzünde iyilikten çok kötülük var; hâlâ da kötülüğün sürmesine izin veriyor. Dolayısıyla burada ortalama diye bir şey yoktur: ya bu kötülük onun hoşuna gidiyor ya da buna karşı koyacak gücü yok. Her iki durumda da kötülüğe eğilim gösterdiğim için pişmanlık duymamalıyım; çünkü eğer o engelleyemiyorsa, elbette ki ben ondan daha güçlü olamam; ve eğer kötülük onun hoşuna gidiyorsa, benim de onu kendi içimde ortadan kaldırmama gerek yok. Siz onun hareketsiz olduğunu söylüyorsunuz; ama ben onun beş ya da altı kez halk, yasa, irade, duygu değiştirdiğini görüyorum. Zaten, hareketsizlik soğukkanlılığı gerektirir. Soğukkanlı biri ise kinci olamaz, ama siz yine de Tanrı'nızın intikam aldığını ileri sürüyorsunuz. Sizin bu hortlağa ne kadar çok gülünçlük ve tutarsızlık atfettiğinize bakıldığında; onu akla yatkın bir varlık haline getirmek için yandaşlarının onu karmaşıklaştırdıkça anlaşılmaz kıldıklarına bakınca; onu doğrulamaya çalıştıkça küçük düşürdüklerinin farkına varmadan, onu büründürmek zorunda kaldıkları gülünç ve çelişik nitelikler rahat rahat incelendiğinde, insan dehşet içinde ürperiyor. İnceleyip gerçeği saptayan, Justine, onun bütün sanlarının birbirlerini karşılıklı olarak yok edip yuttuğunu görün. Kimilerinin kaygısından, kimilerininse düzenbazlığından, ama herkesin cehaletinden doğmuş bu iğrenç varlığın, bizden bir an bile iman, bir an bile saygı hak etmeyen, insanı isyana sevk eden bir yavanlık olduğunu kabul edeceksiniz; zekâyı iğrendiren, kalbe isyan saçan ve insanlara eziyet edip aşağılamak için karanlıklardan çıkmış acınası bir zırvalık! Bu hayal mahsulünü lanetleyin; bu berbat şey ancak sersemlerin ya da aklını kaçırmışların kıt zekâsında var olabilir. Dünyada ondan daha tehlikeli hiçbir şey olamaz, insanların daha fazla korktuğu, daha fazla tiksindiği bir şey olamaz.

Bu ilk yalanların meyvesi olan öte dünya umudu ya da kaygısı sizi asla endişelendirmesin Justine. Özellikle kendinizi frenlemeyi bırakın. Değersiz ve ham bir maddenin zayıf kısmı olan bizler, ölümümüzle birlikte, yani bizi oluşturan elementler genel kütlenin elementleriyle birleştiğinde, sonsuza dek yok olacağız ve ne şekilde davranmış olursak olalım, bir an için doğanın potasından geçip başka biçimlerde yeniden fışkıracağız. Üstelik ömrü boyunca erdemi çılgınca göklere çıkarmış olan da, en korkunç suçlara gırtlağına dek gömülen de eşitlenecektir, çünkü hiçbir davranış doğayı gücendirmez ve bütün insanlar doğanın bağrından eşit olarak çıkmışlardır; yeryüzündeyken herkes bu ortak ananın itkileriyle davrandığından, hepsi de, yaşamlarından sonra, aynı sonu ve aynı yazgıyı paylaşacaktır.

Kutsal Kitap'a ve İncil'e Dair

Doğanın bütün üretimleri onu esir eden yasaların sonuçlandırıcı etkileriyse; eğer doğanın daimi etki ve tepkisi özü için gerekli olan hareketi varsayıyorsa, bir efendi benimsemekte çıkarları olanların bu doğaya temelsizce atfettikleri egemen efendiye ne gerek var? Bu durumda, dinler, en güçlünün zorbalığının en zayıfı ele geçirmek istediği frenden başka nedir ki! Bu niyetle dolu olan kudretli kişi, üzerinde egemenlik kurma iddiasında olduğu kişiye, vahşetiyle kuşatmasına imkân tanıyan prangaları Tanrı'nın hazırladığını söylemeye cüret etti; ve yaşadığı sefaletin sersemleştirdiği bu adam da ötekinin her dediğine ayrımsızca inanır. Bu dalaverelerden doğan dinler saygıyı hak edebilir mi? Düzenbazlığın ve salaklığın damgasını taşımayan tek bir din var mıdır? Bütün bu dinlerde benim gördüğüm nedir? Akla ziyan gizemler, doğayı ihlal eden dogmalar, yalnızca akıldışılık ve tiksinti esinleyen grotesk seremoniler. Ama bütün dinlerin içinde özellikle ikisi bizim aşağılamamızı ve nefretimizi hak ediyorsa, ey Justine, bunlar Eski ve Yeni Ahid diye bilinen salakça iki romana dayananlar değil midir? Mantıksızlığın, yalan ve hödüklüğün bu gülünç bütününü bir an inceleyelim ve neye önem vermek gerektiğini görelim: Ben sana sorular soracağım, sen de cevap vereceksin, verebilirsen.

Öncelikle, engizisyonun binlercesini yaktığı Yahudilerin dört bin yıl boyunca Tanrı'nın gözdesi olduğunu kanıtlamak için ne yapmam gerek? Onların yasalarına hayran olan sizler, onları kendi yasalarına riayet ediyorlar diye neden öldürtüyorsunuz? Sizin barbar ve gülünç Tanrı'nız nasıl bu kadar adaletsiz olabildi de bütün dünyaya karşı önce küçük Yahudi kabilesini tercih etli, sonra da bu gözde halkı terk edip son derece daha küçük ve daha sefil bir başka kastı benimsedi?

Bu Tanrı niçin vaktiyle bunca mucize yaratmışken artık bizim için yapmak istemiyor? Üstelik de vaktiyle bunca sevgiyle davrandığı bu halkın yerini biz almışken...

Çinlilerin, Kaldelilerin, Fenikelilerin, Mısırlıların kronolojisini Yahudilerinkiyle nasıl bağdaştırıyorsunuz? Ve yorumcuların bunlara kırk farklı biçim atfetmesini nasıl açıklıyorsunuz? Ben size bu kitabı Tanrı'nın yazdırdığını söylesem, o zaman bana bu Tanrı'nın küstah bir cahil olduğu cevabını vermez misiniz? Musa'nın bunu Ürdün dışındaki çölde yazdığını söylüyor desem, yine aynı cehalet görülmez mi? Musa Ürdün'ü asla geçmediğine göre bu nasıl olur?

Yeşu'nun kitabı size Tanrı'nın Yahudi yasa derlemesini yapı harcının üzerine yazdığını söylüyor: oysa o zamanın bütün yazarları size şunu öğretir ki, yalnızca taş ve tuğla üzerine kazıyorlardı. Önemi yok, bu fikri varsayalım. Bu hipotezde, harcın üzerine kazınmış bu derlemenin nasıl korunabildiğini soruyorum; çölde hiçbir şeyi olmayan, ne giysisi ne ayakkabısı olan bir halkın, yasa kazımakla nasıl uğraşabileceğini soruyorum!

Asla var olmamış şehir adları, Yahudilerin dehşete kapıldıkları ama henüz onları yönetmemiş krallar için buyruklar, bir yığın benzer çelişki sizin Tanrı'nızın yazdırdığı bir kitapta nasıl bulunur? Sizin Tanrı'nız hem bir sersemdir hem de tutarsız biri. Onun bu niteliğine tapmak zorunda kalmaktansa, ona hiç sahip olmamayı yeğlerim.

Adem'in kaburga kemiği gülünç hikâyesini nasıl kabul ediyorsunuz? Bu fiziksel bir şey midir

yoksa bir alegori mi? Tanrı Güneş'ten önce ışığı nasıl yarattı? Mademki karanlık ışık yokluğundan başka bir şey değil, ışığı karanlıktan nasıl ayırdı? Hiç gök kubbe yokken, suların ortasında gök kubbe nasıl oluştu? Sizin bayağı Tanrı'nızın kötü bir fizikçi olduğu kadar iğrenç bir coğrafyacı ve gülünç bir kronoloji uzmanı olduğu aşikâr değil mi?

Onun aptallığına dair yeni bir kanıt ister misiniz? Onun buyurduğu kitaplarda, birbirinden bin fersah mesafedeki dört nehrin kaynaklarını yeryüzü cennetinden aldığını okumak tiksindirmez mi sizi? Yararlanılan bir bahçedeki bir ağacın meyvesini yemekle ilgili bu gülünç yasak da nedir? Böyle bir yasak koyan Tanrı ancak kötü biri olabilir; çünkü insanın yenik düşeceğini gayet iyi biliyordu; dolayısıyla bir tuzak kurmuştur. Ne aşağılık bir alçak sizin şu Tanrınız! Onu bir sersem olarak görüyordum; ama biraz daha yakından baktığımda hergelenin teki olduğunu anlıyorum.

Her gün öğle vakti, güneşin en yoğun olduğu ülkelerde, Adem, Havva ve yılanla baş başa dolaşıp duran bu büyük Ebedi Enayiyi nasıl buluyorsunuz? Bu orijinal adam niçin bir süre sonra kendi parkında hava alınmasını istemez ve bunu önlemek için kapının dibine elinde parıl parıl parıldayan bir kılıçla bir öküz (Kerubi melaikeleri öküz anlamına gelir) yerleştirir? Bu anekdotlar dizisinden daha bayağı ve daha gülünç bir şey var mıdır?

İnsanların kızlarını düzen ve devler doğurtan meleklerin hikâyesini bana nasıl açıklarsınız? Bütün bunlar alegoriyse, aslında gayet hoştur ve bunları bulmak için çılgınca bir deha çabası gerekir.

Tanrı'nın dediğine göre kırk gün süren ama yine de yeryüzünde suyu ancak on sekiz parmak yükselten bir tufan olsa şimdi başınızın çaresine nasıl bakarsınız? Gökyüzünün büyük sağanaklarını, sizin kutsal kitaplarınızın verdiği boyutlara göre, Büyük Efendi'nin hayvan koleksiyonu dizisinin hepsini de kapsayacak büyük bir sandığın içine kapatılmayı ve bu amaçla hayvanların dünyanın dört bir yanından gelmesini bana nasıl açıklarsınız? Ve ancak sekiz kişiden oluşan Nuh'un ailesi bütün bu yaratıkları nasıl besleyip bakabilmiştir? Ey Yahudilerin kudretli Tanrısı! Eminim ki bütün bu hayvanlar arasında, senin kadar kıt zekâlı bir teki bile yoktu.

Ya Babil kulesi, ondan nasıl sıyırtıyorsunuz? Kuşkusuz ki Mısır piramitlerinden daha yüksekti, çünkü Tanrı bu piramitlerin varlığını sürdürmesine izin verdi. Benim burada bulduğum tek analoji, dillerin sizin Tanrı'nızın uydurukçularıyla karışmasıdır: Dev bir maddi heykel inşa ederek birbirleriyle anlaşamayan insanlar ile bir ahlâk inşa ederek ona saçmalatanlar arasında kuşkusuz büyük benzerlik vardır.

Ya yüz otuz beş yaşındaki iyi kalpli İbrahim'in, baştan çıkarılmasın diye Sara'yı kız kardeşi olarak tanıtması sizi az da olsa eğlendirmiyor mu? Ben İbrahim'i severim, ama onun biraz daha az yalancı ve daha fazla itaatkâr olmasını. Tanrı onun soyundan gelenlerin sünnet olmasını istediğinde zavallı İbrahim'in karşı koymamasını isterdim.

Benim son derece hoşuma giden, Justine, melekleri arkadan düzmek isteyen Sodomistlerin açık saçık hikâyeleridir. İyi kalpli Lut onların kendi kızlarını arkadan düzmesini görmekten hoşlanır. Bu bölümü Asfalt Gölü kıyısında yaşayanlar kadar iyi bilen insanların gözünde ise aynı şey olmamalıdır.

Ama sizin derhal çözeceğiniz soru, kuşkusuz, Lut'un karısının dönüştüğü tuzdan heykelin nasıl olup da bunca uzun süre yağmura dayanabildiğidir.

Babası Isaak'ı dolandıran ve kayınpederi Laban'ı soyan Yakup'un lütuflar görmesini nasıl haklı çıkarabilirsiniz? Bir merdivenin üzerinde Tanrı'nın belirmesini ve Yakup'un bir melekle düellosunu nasıl açıklarsınız? Ne kadar hoş, ne kadar ilginç!

Ama söyleyin bana, Yahudilerin Mısır'da kalışları incelenerek bulunan yüz doksan beş yıllık küçük hesap hatasını nasıl açıklarsınız? Timsahlar nedeniyle kimsenin girmediği Nil'de firavun kızlarının yıkanmasını nasıl açıklarsınız?

Musa bir putperestin kızıyla evlendiğinde, putperestleri sevmeyen Tanrı nasıl oldu da onu yine de peygamber kabul etti? Firavunun büyücüleri nasıl olup da Musa'yla aynı mucizeleri gerçekleştirdiler? Sizin kudretli Tanrınızın rehberliğindeki ve (Tanrı ya göre) altı yüz otuz bin savaşçının başında bulunan Musa, yeni doğan bütün bebeklerin bizzat Tanrı tarafından öldürüldüğü Mısır'ı istila etmek yerine, halkıyla birlikle niçin kaçar? Firavunun süvarisi, atlı birinin asla hareket edemeyeceği bir ülkede nasıl olur da bu halkın peşine düşebilir? Mademki Mısır'ın beşinci felaketinde Tanrı bütün atları manevi olarak yok etti, firavununun süvarisi diye bir şey nasıl olabilmiştir?

Altın bir buzağı bir haftada nasıl oluşabildi? Ve Musa bu altın buzağıyı nasıl küle çevirebildi? Bir çölün ortasındaki yirmi üç bin kişinin tek bir kabile tarafından öldürülmesi de size doğal geliyor mu?

Tanrı'nın, karısı Medyenli olan Musa'ya yirmi dört bin erkeği öldürmesini -çünkü içlerinden biri bir Medyenliyle yatmıştı- emrettiğini gördüğünüzde ilahi hakkaniyet hakkında ne düşünüyorsunuz? Bize bunca vahşi olarak tasvir edilen bu İbraniler, kızlar için birbirlerini boğazlayan iyi insanlar değil midir? Ama söyle bana, lütfen, Musa'nın Medyen kampında altmış bir bin eşekle birlikte otuz iki bin bakire bulduğunu görünce gülmekten kendinizi alıkoyabilir misiniz? Bakire başına en azından iki eşek düşüyordu: Benzer durumda, birini önden diğerini arkadan almayacak dürüst bir yaratık var mıdır?

Aptal, cahil, kötü coğrafyacı, berbat kronoloji uzmanı, iğrenç fizikçi bir Tanrı iyi bir doğa bilimci olabilir mi? Aslında olamaz, çünkü bize tavşan yememek gerektiğini, çünkü tavşanın geviş getirdiğini ve çatal ayaklı olduğunu söyler; oysa tavşanın ayağının yarık olduğunu ve geviş getirmediğini bilmeyen ilkokul öğrencisi bile yoktur.

Sizin Yüce Tanrı'nız asıl yasa koyucu olduğunda gerçekten muhteşem olur. Karıları regl olduğunda onlarla yatmamayı kocalarına buyurmaktan, bunu yaparlarsa da onları öldürmekle cezalandırmaktan, kıçı nasıl yıkayıp silmek gerektiğini buyurmaktan daha bilgece, daha önemli ne olabilir? Aslında bütün bunlar çok önemli davranışlardır; ve her şeyde Ebediyetin elini görmek çok rahattır... Bunca güzel şeyler buyuran bir Ebediyeti sevmek elbette çok kolaydır!

Genişliği kırk ayak bile tutmayan Ürdün Nehri'ni geçmek için bir mucizenin gerekli olduğuna beni nasıl ikna edebilirsiniz.

Eriha'nın surlarının boru sesiyle yıkılabileceğini nasıl düşünebilirsiniz?

Vatanı Eriha'ya ihanet eden orospu Rahab'ın tutumunu nasıl bağışlarsınız? Şehrin hâkimi olabilmek için mademki hafif bir boru sesi yeterliydi, bu ihanete ne gerek vardı?

Tanrı sevgili oğlunun soyunun niçin bu orospu Rahab'ın uçkurundan gelmesini istemektedir?

Suçun ve ihanetin oğlu olan sizin İsa'nızın, birazdan onun hakkından da geleceğiz, kökenini Tamar ile Yahuda'nın ensestinden ve Davud ile Bat-Şeba'nın zinasından alması niçin gerekiyor? Ah, Tanrı'nın yolları nasıl da anlaşılmaz! Anlaşılmaz bir varlık nasıl da sevimli!

Yeşu'nun otuz bir kişiyi, mallarına sahip olmayı arzuladığı için astırmış olmasına ne gözle bakarsınız?

Her zaman fazla insani olan Tanrı Efendi, Yahudi halkının düşmanlarına beş saat boyunca sürekli koca koca kayaları fırlatırken, Yeşu'nun Amorilere karşı savaşından nasıl söz edebilirsiniz?

Güneş sabit dururken ve dünya dönüyorken, Yeşu'nun güneşe dönmemesi için verdiği emri yıldızlara dair bugünkü bilginizle nasıl bağdaştırıyorsunuz? Bana Tanrı'nın bizim astronomide göstereceğimiz gelişmeyi henüz bilmediği cevabını mı vereceksiniz? Ne büyük bir deha sizin Tanrı'nız!

Kendi kızını öldüren ve şibole kelimesini telaffuz edemiyorlar diye kırk iki bin Yahudi'yi boğduran Yeftah hakkında ne düşünüyorsunuz?

Eski yasanız, üzerine yenisinin yazılmış olduğu, bu tiksindirici saçmalıklardan tek söz etmezken, yeni yasanızda niçin bana cehennemden ve ruhun ölümsüzlüğünden söz ediyorsunuz? Eşeğinin sırtında Gaba'ya gelen bu şehrin insanlarının arkadan düzmek istedikleri Levili'nin sevimli küçük hikâyesindeki ahlâksızlığı nasıl yumuşatırsınız? Zavallı adam işin içinden sıyrılmak için karısını teslim eder; ama kadınlar bizden daha nazik olduklarından, zavallı kadın sodomi sırasında ölür. Ah, lütfen söyleyin bana, Tanrı'nın ruhunun yazdırdığı bir kitapta bu tür boşlukların yeri ne?

Sizin en azından bana açıklamanızı umduğum şey. Hâkimler bölümünün birinci kısmının on dokuzuncu ayetidir. Burada Yahuda'ya eşlik eden Tanrının zafer kazanamayacağı, çünkü düşmanların demirden cenk arabaları olduğu söylenir. Nasıl olur da Güneş'i durduran Tanrı, doğanın akışını defalarca değiştiren Tanrı, demirden cenk arabaları var diye kendi halkının düşmanlarının hakkından gelemez? Bizim sandığımızdan çok daha fazla ateist olan Yahudilerin kendi Tanrı'larına kimi zaman düşman tanrılardan daha güçlü, kimi zamansa onlara boyun eğen yerel ve koruyucu bir tanrı gözüyle bakmamış olmaları mümkün müdür? Bu görüş Yeftah'ın şu cevabıyla kanıtlanmamış mıdır: "Tanrı'nız Kemoş'un size vermiş olduğu şey sizin hakkınızdır: Tanrı'mız Adonai'nin bize vermiş oldukları şeylerden yararlanıyor olmamız size acı versin." Şimdi size şunu da sorabilirim, ancak eşeklerle seyahat edilebilen bu kadar dağlık bir ülkede demirden bunca çok sayıda araba bulunmasını nasıl açıklayabiliriz?

Bana şunu da açıklamalısınız ki, ağaçsız bir ülkede, Sam- son genellikle ancak ormanlarda yaşayan üç yüz tilkinin kuyruğuna meşaleler bağlayarak Filistinlilerin ekinlerini nasıl ateşe verebildi? Bir eşek çenesiyle bin Filistinliyi nasıl öldürdü? Ve bu çenenin dişlerinden birinden berrak bir su çeşmesi nasıl çekip çıkardı? Böyle bir masal uydurabilmek ya da buna inanabilmek için insanın kendisinin de biraz eşek çenesi olması gerekir, emin olabilirsiniz!

Gözleri açık uyurken çirkef bir kırlangıç tarafından kör edilen saf Eyub hakkında; Empyrea'dan

özel olarak inip Eyub'la birlikte Yahudi Gabel'in bu Eyub'un babasına borcunun hesabını soran melek hakkında; Eyub'un karısı olan, şeytanın boynunu burduğu yedi kocalı kadın hakkında; ve bir balık safrasıyla körlerin gözünün açılması hakkında da sizden aynı açıklamaları isleyeceğim. Bu hikâyeler gerçekten ilginç: Parmak Çocuk romanından sonra bu kadar güzel bir şey görmedim.

Ama güzel Rut'un Şimon'un soyundan geldiğini, Şimon'un da Ruben'in oğlu olduğunu söyleyen kutsal metni, yalan söyleyemeyecek olan aynı kutsal metne göre Şimon Ruben'in kardeşiyse, sizin yardımınız olmadan nasıl yorumlayabilirim? Ester'i çok seviyorum ve Serhas'ı Yahudi bir kadınla evlendiği ve onun kim olduğunu bilmeden altı ay onunla yattığı için çok sağduyulu buluyorum.

Saul kral ilan edildiğinde Yahudiler Filistinlilerin kölesiydi ve hiç silah taşımalarına izin verilmiyordu; hatta evde ve tarımda kullandıkları demirleri bilemek için bile Filistinlilere gitmek zorundaydılar. Buna göre, nasıl olur da Saul, otuz bin kişiyi besleyemeyen bir ülkede, üç yüz bin savaşçının başına geçip bu Filistinliler üzerinde unutulmaz bir zafer kazanabilir?

Sizin Davud'unuz da kafamı karıştırıyor. Böyle bir hergelede Tanrı'nız İsa'nın soyunu görmekte ben zorlanıyorum. Tanrı olmayı kafasından geçiren biri için, kökenini bir katil. Bir zinacı, kadın kaçıran biri, frengili biri, bir namussuz, tek kelimeyle, bizim Avrupalı krallarımıza denk gelseydi yirmi kez çark işkencesiyle öldürülmeyi hak eden biri olarak kabul etmek güçtür.

Onun ve Süleyman'ın zenginliklerini ülkenin yoksulluğuyla bağdaştırmanın güç olduğunu kabul edeceksiniz. Eşekten başka bir şeyin olmadığı bir ülkede, sizin kutsal metninizin dediği gibi, Süleyman'ın dört yüz bin atının olmasından hoşnut olmak güçtür.

Yahudi peygamberlerinin muhteşem vaatlerini, kâh Fenikelilerin, Babillilerin altında, kâh Persler, Suriyeliler, Romalılar altında inleyen bu bahtsız halkın daimi köleliğiyle nasıl bağdaştırıyorsunuz?

Sizin Hezekiel'iniz bok yediğinde bana kâh koca bir domuz gibi, kâh büyük bir liberten gibi gelmekte; ve bir kıza, "Sizin gerdanınız oluştuğunda ve tüyleriniz çıktığında, ben sizin üzerinize uzandım, çıplaklığınızı örttüm, size muhteşem şeyler verdim; ama siz bir genelev inşa ettiniz, kamusal alanlarda fahişelik yaptınız, eşek organına sahip olanlarla ve atlar gibi boşalanlarla yatmayı ateşli bir şekilde arzuladınız," dediğinde beni hayretler içinde bırakıyor. Ah, edepli Justine, bütün bunlar size göre fazlasıyla namuslu mu? Böyle bir kitaba kutsal denebilir ve uğruna genç kızlar kurban edilebilir mi?

Bir balinanın karnında üç gün kapalı kalan sizin Yunus'unuzun hikâyesi de aynı ölçüde tiksinti verici değil mi? Benzer bir hayvanın göğsünde tutsak edilen ama sizin peygamberinizden daha becerikli olduğundan balinanın karaciğerini pişirip yeme fikri aklına gelen Herkül'ün hikâyesinden bariz biçimde kopya edilmemiş mi?

Lütfen, peygamber Hoşea'nın ilk ayetlerini bana açıklayın. Tanrı ona açıkça bir fahişe almasını ve orospu çocukları doğurtmasını emrediyor. Zavallı adam da ona itaat ediyor. Tanrı henüz memnun değildir: Kocasını boynuzlamış bir kadın almasını ister. Peygamber yine ona itaat eder. Söyleyin bana, yalvarırım, kutsal bir kitapta bütün bunların işi ne? Bu isyan ettirici saçmalıklar müminlerin hangi tür eğitimine yarıyor?

Ama esasen Yeni Ahit hakkındaki bilgileriniz benim en çok işime yarayacak. İsa'ya iki soy bahşetmem gerektiğinde kafamın karışmasından korkuyorum. Bana diyecekler ki, Matta'ya göre Yusuf'un babası Yakub'tur, Luka'ya göre de Yusuf İlyas'ın oğludur: birinin nasıl olup da elli altı kuşak, diğerinin ise yalnızca kırk iki kuşak olduğu bana sorulacaktır; sonuçta İsa'nın babası olmayan bu Yusuf'un soy ağacına ne gerek var? Meleğin Meryem'e kulağından bir çocuk yaptırdığını (Maria per aurem impraegnia est) söyleyen Aziz Ambroise'la ya da melek onu düzerken Meryem'in boşaldığına tanıklık eden Cizvit Sanchez'le hemfikir misiniz?

Aziz Luka'ya göre, Mısır'dan kaçmaya neden olmuş Kirinius Yahudiye'yi yönetirken Avgustus'un düzenlediği bütün dünyanın sayımından söz etmeye cüret edersem, herkes benimle açıkça alay eder; çünkü imparatorlukla hiç sayım olmadığını ve o zaman Suriye'yi yönetenin Kirinius değil Varus olduğunu bilmeyen kimse yoktur.

Matta'ya göre, Mısır'dan bu kaçıştan söz ettiğimde bana bu kaçışın bir roman olduğu, diğer İncil yazarlarından hiçbirinin bundan söz etmediği söylenecektir; ve eğer o zaman kutsal ailenin Yahudiye'de kaldığını kabul etsem, Mısır'da olduğu ileri sürülecektir.

Eğer astronomlara üç kralı bir ahıra yönelten yıldızdan söz edersem benimle alay etmeyeceklerini mi sanıyorsunuz? Bu masalın ardından, insanların en despotu olan Hirodes'in bir ahırda dünyaya gelmiş bir fahişe piçinin kendi yerine geçeceğinden bir an bile kaygı duymuş olmasını nasıl düşünebiliyorsunuz? Sizin sözde masumlar katliamınızı hiçbir tarihçinin desteklememiş olması sinir bozucudur; Saint- Barthelemy, Merindol, Cabrieres katliamlarının yaşanıp yaşanmadığının da onlar kadar şaibeli olması insanlık açısından pek arzu edilir olurdu.

Bu açıklamalardan sonra, ele almadığım bazı aptallıklar hâlâ mevcuttur. Örneğin Tanrı'nın ilk günah nedeniyle idama mahkûm edilmesi gerektiğini söylemem gerekir. Buna karşılık, Eski Ahit'te de Yeni Ahit'te de ilk günahın söz konusu olmadığı, yalnızca Âdem'in bilim ağacının meyvesinden yediği gün ölmeye mahkûm edildiği ama ölmediği cevabı verilirse; Tanrı'nın ölümünden dört bin yıl önce yenen bir elma yüzünden asıldığını söylemeye cesaret ettiğim için bana deli muamelesi yapılırsa, cevabın kafamı karıştıracağına sizi temin ederim.

Luka'yla birlikte, İsa'nın göğe yükseldiği yerin şu küçük Beytanya köyü olduğunu mu, yoksa Matta'yla birlikte, buranın Celile olduğunu mu söylemeliyim? Hepsini bağdaştırmak için Tanrı'nın bir ayağının Celile'de ötekinin Beytanya'da olduğunu söyleyen bir âlimin görüşünü mü tercih etmeliyim?

Havarilerin sembolü denen amentü niçin havarilerden dört yüzyıl sonra, Jeröme ve Rufin döneminde ortaya çıktı? Söyleyin bana niçin ilk Kilise Babaları apokrif denen incillerden başka bir şeyden asla söz etmezler? Dört kanonik İncil'in henüz olmadığının aşikâr bir kanıtı değil mi bu?

Ve bütün bu dalavereleri, sizin Hıristiyan saçmalıklarınızın sergilenmesi için yalana ve dolana başvurmak zorunda kalınan bu piyesleri benim gözümde meşrulaştırmanız biraz güç olmayacak mı?

Söyleyin bana, İsa yedi kutsama ayini diye bir şey saptamamışken, sizin dininiz niçin bunu yedi kabul ediyor? İsa Teslis'ten hiç söz etmemişken siz neden Teslis'e taparsınız? Uzun sözün kısası, bunca gücü bir araya getiren sizin Tanrı'nız, ahiretteki kurtuluşumuz için bunca temel bu hakikatler

konusunda bizi niçin bilgilendirmemiştir?

Sizin İsa hakkında bütün söylenenleri bir an bir kenara bırakalım; onu bize anlatanların sözlerindense kendi söz ve eylemleriyle yargılayalım. Lütfen söyleyin, aklı başında insanlar karanlık sözlere, bu ürkütücü ibadetin aşağılık kurucusunun sözde mucizelerine hâlâ nasıl pabuç bırakabiliyorlar? Halkın öfkesine bundan daha layık bir soytarı hiç var olmuş mudur? Bir kaltakla bir askerden, dünyanın sözü bile edilmeye değmez bir yöresinde doğan cüzamlı bir Yahudi kimdir ki, dünyayı yarattığı söylenen kişinin organıymış gibi geçinmeye cüret edebiliyor? Bunca soylu iddialar karşısında. Justine, en azından birkaç sıfat gerektiğini düşünmüyor musunuz? Bu gülünç elçinin sıfatları nelerdir? Misyonunu kanıtlamak için ne yapacaktır? Dünyanın çehresi mi değişecektir? Dünyaya musallat musibetler ortadan kalkacak mıdır? Güneş gece gündüz aydınlatacak mıdır? Erdemsizlikler artık kirletmeyecek midir? Nihayet yalnızca mutluluğun egemen olduğunu mu göreceğiz? Tek kelime yok: Tanrı'nın elçisi yeryüzüne kendini hokkabazlıklarla, taklalarla ve cinaslarla duyuruyor; el emekçilerinin, zanaatkârların ve fahişelerin saygıdeğer dünyasında göğün elçisi kendi büyüklüğünü gösteriyor; kimileriyle içki içerek, kimileriyle düzüşerek, Tanrı'nın dostu, hatta bizzat Tanrı, duygusuz günahkârı kendi yasalarına tabi kılacaktır; gülünçlükleri için, sefihliğini ya da oburluğunu tatmin edecek şeyi icat eden dalavereci kendi misyonunu kanıtlıyor. Ne olursa olsun, başarı kazanıyor; beş para etmez namussuzlar bu düzenbaza katılıyorlar; bir mezhep oluşuyor; bu rezil birkaç Yahudi'yi baştan çıkarmayı başarıyor. Roma gücünün köleleri, kendilerini prangalarından kurtararak, din freniyle onları yatıştıran bir dini sevinçle kucaklamalıdırlar. Gerekçeleri keşfediliyor; isyancılar tutuklanıyor; şefleri öldürülüyor, ama bu tür suçlar için kuşkusuz fazlasıyla donanımlı bir biçimde öldürülüyor ve affedilemez bir politik kusur işlenerek, bu hödüğün müritlerini de onunla birlikte boğazlamak yerine, onların dağılmalarına izin veriliyor. Fanatizm ruhları ele geçiriyor; kadınlar ağlıyor, deliler çırpınıp duruyorlar, sersemler inanıyorlar: ve işte insanların en sefili, hergelelerin en beceriksizi, gelmiş geçmiş en ağır düzenbaz, işte Tanrı, Tanrı'nın gerçek oğlu, babasının dengi; işte dogma haline gelmiş bütün sözlere adanmış bütün hayalleri ve gizemlerinin ardında kırdığı potlar! Düzmece babasının bağrı onu almak için açılıyor; ve bu Yaratıcı vaktiyle basit ve tekken şimdi büyüklüğüne pek layık bu oğlu memnun etmek için üçlü olmuştur! Ama bu kutsal Tanrı orada kalacak mıdır? Kalmayacak elbette; gücünü çok daha büyük lütuflara elverişli kılacaktır. Bir rahibin, yani yalana ve suça bulanmış itin tekinin arzusu üzerine, gördüğümüz her şeyin yaratıcısı olan bu büyük Tanrı, her sabah bir parça hamurun içine on, on iki milyon kez inmek için küçülecek, müminler tarafından sindirilip, bir süre sonra onların bağırsaklarının dibinde, en iğrenç dışkı halini alacaktır; ve bunun da nedeni, bu canavarca dinsizliği bir meyhane yemeğinde uyduran bu sevgi dolu iğrenç evladı memnun etmektir! O, "Elinizde ki bu ekmek benim etim olacaktır, onu böyle yiyeceksiniz; ama ben Tanrı'yım, o halde Tanrı sizin tarafınızdan yenmiş olacaktır; dolayısıyla göğün ve yerin yaratıcısı boka dönüşmüş olacaktır, çünkü ben dedim; ve insan kendi Tanrı'sını yiyecek ve sıçacaktır, çünkü bu Tanrı iyidir ve her şeye kadirdir," dediğine göre bunun da olması gerekir.

Bununla birlikte, budalalıklar artmaya devam eder. Bu budalalıkların artışı onların yüceliğine, onları getirenin gücüne atfedilirse de, en basit nedenler onların varlığını iki misline çıkartmaya yetmektedir. Yanılgının artışı bir yandan dolandırıcıların diğer yandan sersemlerin artışını kanıtlar yalnızca.

Nihayet bu rezil din tahta çıkar ve zayıf, gaddar, cahil, fanatik bir imparator bu dinin üzerine krallık tacı giydirerek yeryüzünün iki ucunu da lekeler. Ah Justine! Gözlemci ve filozof bir ruh

üzerinde bu nedenlerin ne gibi bir ağırlığı olabilir! Bilge bir insan bu iğrenç masallar yığını içinde birkaç kişinin dalaveresinin tiksinti verici gürültüsünden ve çok sayıda insanın sözde saflığından başka ne bulabilir ki? Eğer Tanrı bizim bir dinimiz olmasını isteseydi ve gerçekten güçlü olsaydı, daha doğrusu, gerçekten bir Tanrı olsaydı, emirlerini bize bu kadar saçma yollarla mı bildirirdi? Ona nasıl hizmet etmek gerektiğini aşağılık bir haydut çetesinin organıyla mı bize gösterirdi? Bana sözünü ettiğiniz bu Tanrı yüceyse, güçlüyse, adilse, iyiyse, kendisine hizmet etmemi ya da onu tanımamı bana bulmacalar ya da kaba şakalarla mı öğretmek ister? Yıldızların ve insan kalbinin devindirici hükümranı, bunların bazılarından yararlanarak bizi eğitemez mi ya da kalbe kazınarak bizimle konuşamaz mı? Günün birinde, hoşuna giden ve bize vermek istediği yasayı güneşin merkezine ateşten çizgilerle yazsın: Dünyanın bir ucundan öteki ucuna, bu yazıyı okuyan ve aynı anda gören bütün insanlar bu yasaya uymazlarsa suçlu olsunlar; onların inançsızlıklarını hiçbir özür meşrulaştıramaz. Ama arzularını Asya'nın ücra bir köşesinden belirtmek; çömez olarak halkların en dalaverecisini ve en hayalcisini seçmek; vekil olarak da en aşağılık zanaatkârı, en saçma ve en hergelesini seçmek; doktrini karmakarışık edip anlaşılmaz hale getirmek; bilgisini az sayıda insana özümsetmek; diğerlerini günah içinde bırakıp, orada kaldıkları için de onları cezalandırmak: Yoo, Justine, hayır, hayır! Bütün bu acımasızlıklar bize rehberlik etmek için değil; onlara inanmaktansa bin kez ölmeyi tercih ederim. Hayal mahsulü bu varlık ancak delilerin kafasında var olabildi; aklı başında hiç kimse onu ne tanımlayabilir ne de kabul edebilir; ve akla bu denli ters bir fikri benimsemek için salak olmak gerekir.

Ama doğa, diyeceksiniz bana, bir Tanrı olmadan kavranamaz. Ah, sözlerinizi işitir gibiyim; yani pek az anladığınız şeyi bana açıklayabilmek için, hiçbir şey anlamadığınız bir nedene ihtiyacınız var. Örtüleri iyice kalınlaştırarak karanlığı çözme iddiasındasınız; köstekleri çoğaltarak bağı parçaladığınızı düşünüyorsunuz. Saf ve coşkulu fizikçiler. Tanrı'nın varlığını bize kanıtlamak için, botanik kitapları yazın; Fenelon gibi insanın bölümlerinin en ince ayrıntısına girin; yıldızların hareketini hayranlıkla izlemek için göklere atılın; kelebekler, böcekler, polipler, örgütlü atomlar karşısında kendinizden geçin ve onlarda bir işe yaramaz Tanrı'nızın büyüklüğünü bulduğunuzu sanın: Bütün bu şeyler, siz ne derseniz deyin, bu saçma ve hayali varlığın var olduğunu asla kanıtlamayacaktır. Tek kanıtlayacakları şey, bir araya gelişleri evreni oluşturan sonsuzca çeşitli bileşimlerin üretebileceği maddelerin ve etkilerin sonsuz çeşitliliğine dair hiçbir fikriniz olmadığıdır. Sizin doğanın ne olduğunu bilmediğinizi; gözlerinizin, mikroskoplarla donanmış bile olsalar, en ufak bölümünü bile göremeyecekleri doğanın güçlerinin sayısız biçim ve varlığı yaratamayacağını sandığınızdan, bu güçlere dair tek bir fikriniz olmadığını kanıtlamaktadır. Velhasıl, somut insanları tanımadığınızdan, hakkında kesin bir fikre asla sahip olamayacağınız manevi bir görevliyi niteleyen bir kelimeye başvurmayı daha kestirme bulduğunuzu kanıtlamaktadırlar.

Bize nedensiz sonuç olmadığı ciddi ciddi söyleniyor; dünyanın kendi kendine yaratılmadığı tekrarlanıp duruyor. Ama evren bir sonuç değil nedendir, asla bir eser değildir; yaratılmamıştır, o daima bizim gördüğümüz şeydir; varlığı zorunludur; kendi nedenidir. Özünün hareket etmek ve üretmek olduğu açıkça görülen doğa, gözümüzün önünde yaptığı gibi, işlevlerini yerine getirmek için, kendinden daha meçhul, görünmez bir devindiriciye ihtiyaç duymaz: Madde kendi enerjisiyle, kendi heterojenliğinin zorunlu devamı olarak hareket etmektedir; hareketlerin ya da eylem tarzlarının çeşitliliği tek başına maddenin çeşitliliğini oluşturmaktadır; bizler varlıkları bizim organlarımıza ilettikleri etki ya da hareketlerin farklılıklarıyla ayırt ediyoruz. Ne yani, doğadaki her şeyin eylem halinde olduğunu görürken, kalkıp da doğanın enerjisiz olduğunu mu ileri süreceksiniz? Temelde

hareket halinde olan bu bütünün bir devindiriciye ihtiyaç duyduğuna aptalca inanıyor musunuz! Peki bu devindirici nedir? Bir tin, yani boş bir varlık. Tersine, maddenin kendi kendine hareket ettiğine ikna olun ve maddeyi harekete geçirecek hiçbir şeye sahip olmayan tinsel aşkınız üzerinde kafa yormayı bırakın artık! Gereksiz seferlere çıkmayın; hayali bir dünyadan gerçek bir dünyaya dönün; ikincil nedenlere bağlı kalın; gördüklerinizi meydana getirmek için doğanın hiç ihtiyaç duymadığı ilk nedenleri teologlara bırakın! Ah Justine, bir Tanrı fikrinden nasıl da tiksiniyor, nefret ediyorum! Aklımı nasıl da şoke ediyor, yüreğime tiksinti veriyor! Ateizmin şehitlere ihtiyacı olduğunda bana söylesin yeter, kanım her şeye hazır.

Bu dehşetlerden iğrenelim, sevgili kızım; onları aşağılamak için en okkalı hakaretler olsun borcumuz. Gözlerim açılır açılmaz bu kaba saba hayallerden nefret ettim ve kendime onları ayaklar altında çiğneyecek bir yasa yaptım... Asla vazgeçmeyeceğime yemin ettim. Mutlu olmak istiyorsan beni takip et; iğren, inancından dön, hakaret et, benim gibi. Bu ürkütücü ibadetin iğrenç nesnesi, hatta hayallere yönelik bu ibadetin kendisi, tıpkı bu hayaller gibi, bilgeliğin aşağılamasına layıktır.

Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine *Birinci Söylev*

Ruhun bedenden farklı bir töz olduğunu söylemeye dört elle sarılan insanların sisteminden daha saçma bir şey elbette olamaz; onların hatası bu iç organın kendi derinliklerinden idealar çıkarma gücü olduğunu varsayma kibrinden kaynaklanıyor. Bu ilk yanılsamayla baştan çıkan bazıları zırvalığı, doğuştan bazı idealarla geldiğimize inanma noktasına kadar vardırdılar. Bu gülünç hipoteze göre, ruh dedikleri bölümü tek başına bir töz haline getirdiler ve onun tek kaynağı olan maddeyi soyut olarak düşünme hayali hakkını ona atfettiler. Sanki bu ideaların bize duyularımız üzerinde etkide bulunarak beynimizi değiştiren dışsal nesneler şeklinde gelebilecekleri doğrulanmamış gibi, bu canavarca fikirler, ideaların düşüncenin tek nesneleri olduklarını söyleyerek kendilerini doğrulamaktadır. Her idea kuşkusuz ki sonuçtur; ama, nedenine erişmek ne kadar güç olsa da, bir nedenden kaynaklanmadığını varsayabilir miyiz? İdeaları ancak maddi tözlerden edinebiliyorsak, idealarımızın nedeninin gayri maddi olduğunu nasıl varsayabiliriz? Duyular olmadan idealara sahip olabileceğimizi ileri sürebilmek doğuştan kör birinin renklere dair bir fikri olabileceğini söylemek kadar saçmadır. Hayır Justine, hayır; yaşamımızın herhangi bir anında ruhumuzun kendi kendine ya da nedensizce hareket edebileceğine inanmayalım: Varlığımızı oluşturan maddi öğelere kesin olarak bağlı olan, onlara bütünüyle bağımlı, zorunlu olarak bizim içimizde hareket eden varlıkların izlenimlerine daima tabi olan ve onların özelliklerine göre, kabaca ruh denen bu ilkenin gizli hareketleri, bizim içimizde saklı nedenlere bağlıdır. Biz bu ruhun hareket ettiğini düşünüyoruz çünkü onu hareket ettiren iç güçleri görmüyoruz ya da bu dürtülerin bizim hayran kaldığımız etkileri yaratabileceğini varsaymıyoruz. Hatalarımızın kaynağı kendi bedenimize kaba ve hareketsiz bir beden gözüyle bakmamızda yatıyor, oysaki bu beden *benlik* bilincini art arda hissedilen izlenimlerin anısından ediniyor. Hisset şunu Justine: Varlıklar ancak bizim duyularımızla bilinebilir ya da bizde bir idea yaratabilirler; beynimiz bedenimizde iz bırakmış hareketlerin sonucunda dönüşür ya da ruhumuz düşünür, ister ve hareket eder. Bizim ruhumuz bildiğinden başka şey üzerinde bir şey yapabilir mi? Ya da hissettiğinden başka şeyi bilebilir mi? Her şey bize en ikna edici biçimde kanıtlıyor ki, ruh, doğadaki diğer varlıklarla aynı yasalara göre davranır ve hareket eder; bedenden ayrılamaz; onunla aynı gelişim içinde doğar, büyür, dönüşür ve sonuç olarak onunla birlikte ölür. Daima bedene bağlı olarak, onun da aynı mertebelerden geçtiğini görürsünüz: Çocuklukta beceriksiz, olgunlukta güçlü, yaşlılıkta donmuş. Ruhun akıllılığı ya da çılgınlığı, erdemleri ya da ahlâksızlıkları dışsal nesnelerin ve bunların maddi organlar üzerindeki etkilerinin sonucundan başka bir şey asla değildir. Ruhun bedenle özdeşliğine dair bu kadar güçlü kanıtlar varken, aynı kişinin bu parçasının ölümsüzlükten yararlanması, diğer parçasının ise yok olması nasıl hayal edilebilir? Sersemler, kendi keyiflerince imal ettikleri bu ruhu basit, uzanımsız, bölümlerden yoksun, tek kelimeyle, tanıdığımız her şeyden kesinlikle farklı bir varlık haline getirdikten sonra, deneyimin bize daimi çözüldüğünü gösterdiği ve bütün varlıklarda karşılaştığımız yasalara hiç tabi olmadığını ileri sürüyorlar; dünyanın da tinsel, evrensel bir ruhu olduğuna kendilerini ikna etmek için bu sahte ilkelerden yola çıkıyorlar ve kendi bedenlerinin uzantısı olan bu yeni kuruntuya tanrı adını veriyorlar. Buradan da dinler ve bütün saçma masallar, bu ilk zırvalıktan ister istemez kaynaklanan bütün devasa ve masalsı sistemler doğuyor; bu yaşamdan sonraki romanesk eziyet ve ödül fikirleri buradan kaynaklanıyor; ama eğer insan ruhu evrensel ruhun, yani evren Tanrı'sının bir uzanımıysa, nasıl ödül ya da ceza hak edebilir? Uzantısı olduğu varlığa daimi zincirliyken nasıl özgür olabilir? Dolayısıyla, nasıl cezalandırılabilir ya da ödüllendirilebilir? Ruhun ölümsüzlüğü aptal sisteminin müritleri bunun gerçekliğinin kanıtı olarak

ruhun evrenselliğini bize söylemesinler. Bu görüşün şaşırtıcı kapsamı kadar basit bir şey olamaz: Güçlüyü içerir, zayıfı teselli eder. Bu kanaati yaymak için daha fazlasına ihtiyaç var mı? İnsanlar her yerde birbirine benzer ve her yerde aynı zaaflarla aynı hataları işlerler. Doğa bütün insanlara yaşamları için en canlı aşkı esinlediğinden, bu varoluşun sonsuzluğuna duyulan arzu zorunlu olur; bu arzu, bir süre sonra kesinliğe dönüşür ve daha acil olarak dogma halini alır. Bu yetenekteki insanların, bu sistemin duyurduğu her şeyi açgözlülükle dinlemesi gerektiğini sanmak kolaydır. Ama bir hayal mahsulüne duyulan arzu bu hayal mahsulünün gerçekliğinin tartışmasız kanıtı hiç olabilir mi? Biz aynı zamanda bedenlerin de sonsuz yaşamını arzuluyoruz; bununla birlikte, bu arzu ketlenmiştir: Peki, ruhumuzun sonsuzluğu arzusu niçin ketlenmiş olmasın? Bu ruhun doğası üzerine en basit düşünmeler onun ölümsüzlüğünün bir yanılsama olduğu fikrine bizi ikna etmelidir. Gerçekten de, bu ruh duyarlılık ilkesinden başka nedir ki? Düşünmekten, haz almak, acı çekmek ve hissetmekten başka nedir ki? Hayat, aralarında bağlar kurulabilen bu farklı hareketlerin bir araya gelmesinden başka nedir ki? Dolayısıyla, beden artık yaşamadığında, duyarlılık da işleyemez; ne idea olabilir ne de düşünce, İdealar bize ancak duyulardan gelebilir: Bu durumda, bu duyulardan mahrum kaldığımızda hâlâ idealarımızın olmasını nasıl isteyebiliriz? Ruh hayvan bedeninden ayrı bir varlık haline getirildiğine göre, hayat canlı bedenden ayrı bir varlık neden olmasın? Hayal bütün bedenin hareketlerinin toplamıdır; duygu ve düşünce bu hareketlerin bir parçasıdır: Dolayısıyla, ölmüş insanda bu hareketler de diğerleri gibi yok olacaktır. Gerçekten de, ancak organları yardımıyla hissedebilen, düşünebilen, isteyebilen, hareket edebilen bu ruhun acı ya da zevk tadabileceğini, hatta onu uyaran organlar çözülüp çürüdüğünde kendi varlığının bilincinde olacağını bize kanıtlamayı nasıl düşünebiliyorlar? Ruhun, beden bölümlerinin düzenlenmesine bağlı olduğu ve bu bölümlerin görevlerini yerine getirmek için işbirliği ettikleri bir düzenin olduğu ortada değil mi? Örneğin, organik yapı bir kez yok olduğunda, ruhun da yok olacağından kuşku duyamayız. Bütün yaşamımız boyunca bu ruhun organlarımızın hissettiği bütün değişimler tarafından değiştirildiğini, bozulduğunu, rahatsız edildiğini görmüyor muyuz? Bu aynı organlar tümüyle yok olduğunda bu ruhun hareket ettiğini, düşündüğünü, varlığını sürdürdüğünü hayal etmek için nasıl bir çılgınlık, nasıl bir saçmalık gerekir!

Örgütlü varlık, bir kez parçalandığında işlevini artık yerine getiremeyen bir saatle kıyaslanabilir. Bedenin ölümünden sonra ruhun hissedeceğini, düşüneceğini, haz alacağını, acı çekeceğini söylemek, bin parçaya bölünen bir saatin hâlâ çalışmaya devam edeceğini ileri sürmek demektir. Bedenin ortadan kalkmasına aldırmadan ruhun varlığını sürdürebileceğini söyleyenler, bir bedenin dönüşümünün kişi yok olduktan sonra da sürebileceğini elbette savunurlar.

Ey evladım, şuna emin ol ki, sen öldükten sonra gözlerin artık görmeyecek, kulakların işitmeyecek; tabutunun içinde hayal gücünün bugün sana siyah renklerde sunduğu bu sahnelerin tanığı olamayacaksın artık; nasıl ki doğumundan önce, doğadan alacağın organlar çeşidi değildiysen, artık sen olmayacak olan küllerini ne yapacaklarıyla da ilgilenme. Ölmek, düşünmeyi, hissetmeyi, zevk almayı, acı çekmeyi bırakmaktır: Fikirlerin de seninle birlikte yok olacaktır; acıların ve zevklerin mezarda senin peşinden asla gelmez. Dolayısıyla ölümü, kaygılarını ve melankolini besleyecek şekilde, huzurlu bir gözle düşün, ölümü sakin bir gözle görmeye kendini alıştır, huzurunun düşmanlarının sana aşılamaya çalıştıkları sahte korkulara karşı kendini teskin et.

Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine *İkinci Söylev*

En uzak çağlara uzandığımızda, ruhun ölümsüzlüğü saçma sisteminin dayanağı olarak karşımıza en kaba hatalara gömülmüş halktan başka bir şey ne yazık ki çıkmıyor. Bu korkunç budalalığı kabul ettirebilmiş nedenler incelenirse, bunlar politikada, terör ve cehalette bulunur. Ama bu görüşün nedeni ne olursa olsun, sorun bunun bir temele dayanıp dayanmadığım bilmektir. Bu görüşü incelediğimizde, onun da, yol açtığı ibadetler kadar hayal mahsulü olduğunu göreceğiz. Ruhun ölümsüzlüğü kanaatinin en gözde olduğu yüzyıllarda bile, onu kuşkuyla bakıp ortadan kaldırmak isteyecek kadar akıllı insanlar daima çıkmıştır.

Bu hakikatin bilinmesinin insanlara hangi noktada gerekli olduğunu hissetmemek imkânsızdır. Bununla birlikte, insanların zırvalığının yükselttiği tanrıların hiçbiri bu konuda onları eğitme çabasına asla girmemiştir. Öyle gözüküyor ki bu saçmalık Mısırlılar arasından doğmuştur, yani yeryüzünün en saf ve en batıl inançlı halkından. Yine de bir şeyi saptamak gerekir: Musa, onların okullarında yetiştirilmiş olmasına rağmen, Yahudilere bundan tek kelime söz etmemiştir. Başka frenler yaratma konusunda yeterince iyi politikacı olduğu bilindiği halde, ruhun ölümsüzlüğü fikrini kendi halkı arasında kullanmaya asla cüret etmedi: Bunu kullanmayı hayal edemeyecek kadar aptaldı. Dalaverecilerin ve düzenbazların örnek aldığı İsa, bu iğrenç şarlatan da, ruhun ölümsüzlüğüne dair hiçbir kavrama sahip değildir; o kendini daima bir materyalist olarak ifade etmiştir; insanları tehdit ettiğinde, söylevlerinin onların bedenine hitap ettiği görülür; bedeni asla ruhtan ayırmaz. Ama ben burada bu iğrenç masalın kökenini araştıracak hiç değilim: Benim çalışmamın tek konusu, bunun deli saçması olduğunu size kanıtlamaktır.

Dostlarım, ruhun ölümsüzlüğü fikrini yaratmış nedenlerden bir an söz edelim. Dünyanın bahtsızlıkları, hissettiği altüst oluşlar, doğanın olguları, tartışmasız biçimde ilktir; yanlış bilinen, yanlış yorumlanan fizik ikincil nedenlere imkân tanımış olmalıdır: politika üçüncül nedendir. İnsan idrakinin kendini tanıma yetisi karşısındaki güçsüzlüğü, muammanın açıklanamazlığından ziyade sunuluş tarzından kaynaklanır. Eski önyargılar insanı kendi doğasına karşı uyarmıştır: İnsan, olmadığı şey olmak istemektedir; kendini aldatıcı bir alanda, var olsa bile, kendinin olamayacak bir alanda bulmak için çaba harcayarak tükenmektedir. Buna göre, kendini nasıl bulabilir? Organların kusursuz uyumu sayesinde ortaya çıkan hayvanlardaki içgüdü mekanizması yeterince kanıtlanmadı mı? Deney bize içgüdünün, yine bu aynı hayvanlarda, onlarda meydana gelen değişim nedeniyle, kâh kaza sonucu, kâh yaşlılıktan zayıfladığını ve sonucu olduğu uyum ortadan kalktığında hayvanın sonunda yok olduğunu kanıtlamıyor mu? Bizde olanın da kesinlikle aynı şey olduğunu anlamayacak kadar kör nasıl olunur? Ama bu ilkeleri bizde de saptayabilmek için, doğanın, özünde bir olsa da, sonsuzca değiştiğine ikna olarak başlamamız gerekir; sonra da, bir sonucun nedeninden yüksek olamayacağı şeklindeki o ezeli hakikat aksiyomunu gözden yitirmemeliyiz; ve herhangi bir hareketin sonuçlarının son derece çeşitli olduğu; harekete ilk hızını veren ağırlığın belirginliği ya da zayıflığı nedeniyle bu sonuçların arttığı ya da eksildiği de kesinlikle unutulmamalıdır.

Bu ilkelerin kullanımının yardımıyla, hissedilir doğanın arenasını dev adımlarla kat edersiniz. Birinci ilke aracılığıyla, doğanın duyurduğu bu birliği fark edersiniz: Her yerde, hayvanlar âleminde kan vardır, kemik, et, kaslar, sinirler, iç organlar, hareket, içgüdü vardır.

İkincisiyle, doğanın farklı varlıkları arasında mevcut farklılığı anlarsınız: Ne insanı kaplumbağayla karşılaştırırsınız, ne atı küçük bir sinekle; ama kademeli bir çeşitlilik planı yaparsınız ve burada her hayvan kendine uygun düşen yeri işgal eder. Türlerin incelenmesi, özün her yerde aynı olduğuna ve çeşitliliklerin nesne için yalnızca tarz olduğuna sizi ikna edecektir. Buradan yola çıkarak da, insanın insanı yaratan neden olan maddeden daha yüksek olmadığı, atın atı yaratan neden olan maddeden daha yüksek olmadığı; ve bu iki tür arasında, yani insanla at arasında yükseklik varsa, bunun yalnızca değişimlerde ya da biçimlerde olduğu sonucuna varacaksınız.

Herhangi bir hareketin sonuçlarının kendi aralarında çeşitli olduğunu, bu sonuçların harekete ilk hızını veren ağırlığın belirginliği ya da zayıflığı nedeniyle arttığını ya da azaldığını söyleyen üçüncü prensip sayesinde göreceksiniz: Bu prensip sayesinde ikna olacaksınız ki, insan kendisinden daha aşağı olan hayvan türleriyle karşılaştırıldığında yapısında olağanüstü hiçbir şey yoktur: Ne şekilde ele alınırsa alınsın, var olan bütün varlıklarda yalnızca madde görülür. Ne yani, diyeceksiniz, insanla kaplumbağa aynı şey midir! Elbette hayır, biçimleri farklıdır; ama onların ikisini de oluşturan hareketin nedeni elbette aynı şeydir: "Bir ipin ucuna, yere doğru uzanan bir sarkaç asın, hareketlendirin: Bu sarkacın çizeceği ilk hareket ipin uzunluğunun imkân verdiği kapsamda olacaktır, İkincisi daha az, üçüncüsü daha da az; ta ki sonunda sarkacın hareketi basit bir titreşime iner ve sonunda mutlak bir hareketsizlikte sonlanır."[3]

Bu deney üzerine şöyle düşünüyorum: İnsan en geniş hareketin sonucudur, kaplumbağa ancak bir titreşimin sonucudur, ama en kaba anlamıyla madde her ikisinin de nedenidir.

Ruhun ölümsüzlüğü yandaşları, insan olgusunu açıklamak için, onu meçhul bir tözle donatırlar: Biz materyalistler ise, kuşkusuz daha akılcı olduğumuzdan, insanın niteliklerini onun örgütlenmesinin sonucu olarak kabul ederiz. Varsayımlar birçok güçlüğü çözümler, buna eminiz; ama soruları bitirmez. Çok daha hızlı bir adımla hedefe yönelerek, size yalnızca kanıtları sunuyorum. Özellikle de, bu yarım akıllı filozofların hiçbiri kabul ettikleri gayri maddi tözün doğası konusunda hemfikir değildir; duygularının bu karşıtlığı bile, kabul etmek gerekir ki, onlara yöneltilebilecek en güçlü argümanlardan biridir. Ama, bundan yararlanmaya tenezzül etmeyerek, ben ruhu yaratılmış bir töz yapan sorunu inceleyeceğim.

Defalarca özür dilerim, dostlarım, bu konuşma sırasında, TANRI adı altında bilinen bu hayal mahsulü varlığın kabulüne bir an başvurmak zorunda kalmış olabilirim. Ateizm benim sistemlerimin en kutsalı olduğundan, ancak zorunluluk sonucu böyle olabileceğine ve anlık olarak bu varsayımlardan yararlandığıma gayet iyi ikna olacak kadar bana hak vereceğinizi umuyorum. Ama bütün yanılgılar onları kabul edenlerin zihninde birbirine eklendiğinden, bir yanılgıyla mücadele etmek ve ortadan kaldırmak için genellikle bir diğerini yeniden oluşturmak zorunda kalınır. Tanrı'nın varlığı hipotezine göre, bu Tanrı'nın ruhun özünü nerede bulabileceğini kendime soruyorum. Onu yarattığını bana söyleyeceksiniz. Ama bu yaratı mümkün müdür? Eğer Tanrı tek başına varsa, saçma hiçlik hariç, her şeyi işgal eder. Hiçlikten sıkılan Tanrı'nın maddeyi yarattığı, yani hiçliğe varlık verdiği söylenir. İşte, her şey işgal edilmiştir; iki varlık bütün uzamı doldurur: Tanrı ve madde. Bu iki varlık her şeyi dolduruyorsa, bütünü oluşturuyorlarsa, yeni yaratılara yer yoktur; çünkü bir şeyin aynı anda hem olması hem de olmaması mümkün değildir. Tin artık bütün metafizik boşluğu doldurur; madde hissedilir boşluğun bütününü fiziksel olarak doldurur: Dolayısıyla yeni yaratılmış varlıklara, varlıktan ne kadar daraltılmış olsa da, yer yoktur. Burada Tanrı'ya başvurulur ve bu Tanrı'nın bu yeni

üretimleri kendi içinden aldığı söylenir. Tanrı kendi sonsuzluğunun tinsel alanında aynı doğadaki yeni tözleri barındırabilmişse, bunun sonucu, Tanrı'nın eksiksiz ve kusursuz bir sonsuzluk içinde olmadığı, çünkü eklemelere izin verdiğidir. Kim ki sonsuzluktan bahseder, her türlü sınırı dışlar: Oysa, her sınırı dışlayan bir varlık eklemelere asla uygun değildir.

Tanrı'nın, mutlak erki sayesinde, sonsuz özünü daraltarak yeni yaratılmış tözlere yer açtığı söylenirse, o zaman, sonsuz olmadığı, çünkü, sıkışma sırasında, kendini oluşturan yanın bir sınıra işaret ettiği cevabını vereceğim.

Tanrı, yeni yaratılmış tözleri kendi alanına alabildiğinde, bu alanın başlangıçta bir boşluk hissedeceği ve bu boşluktan çıkacak her bir tözün madde alanında bir cismi harekete geçireceği daima kesindir.

Bu boşluk daima varlığını sürdürecektir; çünkü, bu saçmalıktan hoşlananlara göre, eziyete mahkûm ruhlar cehennemden asla çıkmayacaklardır.

Tanrı, bir ruhun yokluğunun neden olduğu boşluğu sürekli doldursa da, bu ruhların bazıları onun alanına geri döndüğünde kendi tözüne geriye dönük bir etki yaptırması gerekir, ki bu da saçmadır; çünkü sizin Tanrı'nız gibi eksiksiz ve bölümlerinin kendisi de sonsuz olan bir sonsuz ne kendi üzerine kapanabilir ne de genişleyebilir.

Bir ruhun yokluğunun neden olduğu boşluk hiç doldurulmamışsa bu bir boşluktur; çünkü her uzamın tini ya da maddeyi kapsaması gerekir. Oysa, Tanrı bu boşluğu dolduramaz, ne kendi tözüyle ne madde parçalarıyla; çünkü Tanrı madde içeremez, dolayısıyla tanrısallığın içinde hiçlik vardır.

Burada rakiplerimiz daha yumuşak bir üslup seçiyorlar. Şunu iddia ediyorlar: Biz Tanrı'nın insan ruhunu yarattığını ileri sürdüğümüzde, bu yalnızca onu şekillendirdiği anlamına gelir... Bu terim değişikliğinin tartışmada önemli bir değişikliğe yol açmadığına ikna olmak gerekir.

Eğer Tanrı insan ruhunu şekillendirmişse, onu herhangi bir özden şekillendirmiştir; tinin ya da maddenin içinden çekip almıştır.

Bu, tinin içinde olmuş olamaz çünkü tek bir tin vardır ve bu da sonsuz olandır ya da Tanrı'nın kendisidir; oysa, ruhu tanrısallığın bir bölümü olarak kabul etmenin saçmalığını herkes kabul eder. Kendi kendine ibadette bulunmak çelişiktir: Ama eğer ruh Tanrı'nın bir parçasıysa olan budur. Bir tözün kendisinden kopmuş bir bölümü sonsuza dek cezalandırması da saçmadır. Tek kelimeyle, bu hipotezde, bana ne cennetten ne cehennemden söz ediyorsunuz; çünkü Tanrı'nın kendinden kaynaklı bir tözü cezalandırması ya da ödüllendirmesi saçma olur.

Mademki yalnızca madde ve tin var, o halde Tanrı ruhu maddeden mi yarattı? Ama eğer ruh maddeden yaratılmışsa, ölümsüz olamaz. Tanrı'nın maddeyi ele gelmez hale gelene dek tinselleştirdiğini, saydamlaştırdığını da söyleyebilirsiniz; ama onu ölümsüz kılamaz, çünkü bir başlangıcı olan şeyin bir sonu da illa ki olmalıdır.

Deistler [yaradancılar] de Tanrı'nın ölümsüzlüğünü ancak sonsuzluğuyla tahayyül edebilirler; ve o, her sınırı dışladığı için sonsuzdur.

Madde, tinselleşse bile yine de bölünebilirdir, çünkü bölünebilirlik maddenin temel özelliğidir ve tinselleşme şeylerin özünü asla değiştirmez: Oysa bölünebilir olan şey değişime tabidir; ve değişime tabi olan şey asla kalıcı değildir, ölümsüz hiç değildir.

Bütün bu itirazlarla iyice köşeye sıkışan rakiplerimiz, Tanrı'nın mutlak erk sahibi olmasına sarılırlar. Tinsel ve ölümsüz bir ruha sahip olduğumuza ikna olmamız bize yeter derler: Bunun nasıl ve ne zaman yaratıldığını bilmenin pek önemi yoktur. Kesin olan şudur ki, diye eklerler, yetenekleri sayesinde, bu ruhu meleksi varlıklarda varsayılan tözle ancak kıyaslayabiliriz.

Tanrıcıların yaptığı gibi mutlak erke sürekli başvurmak, bütün suistimallere kapıyı açmak değil midir? Bütün bilimlerin içine bir şüphecilik sokmak değil midir? Çünkü sonuçta, eğer mutlak erk kendisinin belirlediği söylenen yasalara karşı hareket edemiyorsa, bir dairenin üçgen olmadığına da asla emin olamam, çünkü gözümün önündeki şeklin aynı zamanda hem biri hem diğeri olabilmesini sağlar.

Tanrıcıların en aklı başında kesimi, kendi Tanrı'larınınkine benzer bir tözü ruh olarak varsayma nedeninin ne kadar tiksindirici olduğunu hissederek, ruhun nerden geldiği belirsiz bir töz olduğunu, özel biçimde bir entelekhia olduğunu söylemekle tereddüt etmezler; ve kendilerine yöneltilen itiraz karşısında, her sınırı dışlayan sonsuzluğu sayesinde hiç biçimi olmayan Tanrı hariç, doğada kalan her şeyin bir figürü ve dolayısıyla bir uzamı olması gerektiğini söyleyerek, insan ruhunun bir kapsamı, bölümleri, yerel bir hareketi olduğunu güçlük çekmeden itiraf ettiler. Ama rakiplerimize karşı bu kadar sav ileri sürmek yeter. Görüldüğü gibi, ruhun bir kapsamı olduğu, bölünebilir olduğu, bölümleri olduğunu onlar da kabul ediyorlar. Bu bizi ruhun ölümsüzlüğünü savunanların bile onun tinselliğine inançlarının pek güçlü olmadığına ve bu görüşün savunulabilir yanı bulunmadığına inandırmak için yeterlidir: Sizin de buna ikna olmanızın vaktidir.

Tinsel bir tözden bahseden kişi, faal, nüfuz edici bir varlıktan bahseder; nüfuz ettiği bedenin içinden geçtiğine dair hiçbir emare görülmez: Bizim ruhumuz da bu hipoteze dâhil midir? O bakmadan görür, kulak vermeden işitir, kendisi hareket etmeden hareket eder: Oysa, böyle bir varlık toplumsal düzeni altüst etmeden var olamaz.

Bunu kanıtlamak için, ruhların nasıl gördüğü sorusunu soruyorum. Kimileri ruhların tanrısallığın içinde her şeyi gördükleri karşılığını verdiler; tıpkı nesnelerin yansıdığı bir aynada olduğu gibi. Kimileri ise bilginin onlar için sahip oldukları diğer özellikler kadar doğal olduğunu söylediler. Elbette ki, bu görüşlerden ilki ne kadar saçmaysa, İkincinin de en az o kadar saçma olduğu ileri sürülebilir. Gerçekten de, bir ruhun genel bir tür içerisinde birleşen bütün özellikleri nasıl tanıyabileceğini anlamak imkânsız değil midir? Ruhun genel olarak iyiyi ve kötüyü bilebilecek olduğunu varsayalım: Bu bilgi onun iyiye gidip diğerinden uzak durabilmesine yeterli olmayacaktır. Bir varlığın bu kaçışta ya da bu arayışta sürekli olarak kararlı kalabilmesi için, mutlak ve genel iki tür altında içerilen iyiliğin ya da kötülüğün özel türlerini de bilmesi gerekir. Scot'un sisteminin yandaşları insan ruhunun kendi içinde görme gücüne hiç sahip olmadığını, bu gücün yaratılış anında ona hiç verilmediğini, özelliklerini yararlanmak zorunda kaldığı koşullar vesilesiyle edindiğini ileri sürüyordu.

Önceki varsayımda, genel olarak kötülüğe dair bilgisi olan, onunla birlikte doğan ruh, güçsüz bir tözdür; çünkü kötülüğün geldiğini görür ve bundan vazgeçmez: Bu durumda madde fail, ruh edilgen

olur ki bu saçmadır. Scot'un görüşünden çıkan sonuç insanın hiçbir şey öngöremeyeceğidir, ki bu yanlıştır. İnsan gerçeklen buna indirgenmişse, onun durumu öngörünün düşünülemez olduğu karıncanın durumundan daha aşağı olur. İnsanın bilgiyi ruha kaydettiğini söylemek, yetilerini kullanma ihtiyacında olduğu ölçüde, sizin Tanrı'nızı bütün suçların yaratıcısı yapmaktır; ve bu koşullar bu Tanrı'nın en katı müritlerini isyan ettirmez de ne yapar, size sorarım.

İşte, ölümsüz ve tinsel ruhun yandaşları, bu ruhun şeyleri nasıl görüp bildiği sorusu üzerine suspuslar. Yine de çekişmeyi asla bırakmıyorlar: İnsan ruhunun şeyleri, kendisiyle aynı nitelikte olan diğer tinsel ya da incelikli tözler misali görüp bildiğini söylerler. Görüldüğü gibi bu, kesinlikle hiçbir şey söylememektir.

Yanlış bir kanaatin savunulmasında, güçlükler, yok edildiği sanıldıkça yeniden doğarlar. Eğer insan ruhu mevcut nesnelere nüfuz etme yeteneğine sahip değilse, kendisinin meçhulü olan namevcutları hayal edebilme yeteneğine ve kendine gerçek fikirler oluşturup bunları içsel düzeneklerine göre yargılayabilme yetisine sahip değilse, izlenimi ancak nesnelerin hissedilir varlığından alabiliyorsa ve onların niteliğini ancak onları niteleyen dışsal semptomlara bakıp yargılayabiliyorsa, bu durumda onun idrak gücü, sempati ya da antipatinin şaşmaz yasalarının yol açtığı hareketlere göre kimi nesnelerden kaçan ya da onlara yönelen hayvanların içgüdülerinden ne daha İnceliklidir, ne de daha fazla özellikli. Eğer, her şeyin bize kanıtladığı gibi, durum böyleyse, kuşkuya yer yoksa, katışıksız maddi makineler gözüyle baktıkları hayvanlar, varlık zincirinde işgal etlikleri yer nedeniyle, insan soyunda saplanan bütün yetilerle donatılmışken, insanların kendilerini iki ayrı tözden oluşmuş bir yaratık sanmalarındaki çılgınlık nedir? Biraz daha az kibir ve kendi kendine dair bir an düşünme, insanın diğer hayvanlardan fazla olarak ancak doğanın düzeninde kendi türüne uygun düşen şeye sahip olduğuna; ve bağlı olduğu varlığın kaçınılmaz özelliğinin, uyduruk yaratıcısının temelsiz varlığı hiç olmadığına, ama bu varlığın temel özelliklerinden biri olduğuna ve bu özellik olmadan kendisinin var olamayacağına inanması için yeterlidir.

Dolayısıyla, şu gülünç ruhun ölümsüzlüğü sistemini reddedelim; bu sistem, yine bunun kadar yanlış ve gülünç olan Tanrı'nın varlığı sistemi kadar her daim aşağılanmak için yaratılmıştır.

Cehenneme Dair

Öyle dogmalar vardır ki, başka dogmalarla mücadele edebilmek için, kimi zaman, kabul etmesek bile varsaymamız gerekebilir. Saçma sapan cehennem dogmasını sizin gözünüzde ortadan kaldırmak için, burada bir an deist hayali yeniden oluşturmama izin vermeniz gerekir. Bu önemli konuşmada dayanak noktası olarak bundan yararlanmak zorunda olduğumdan, ona kesinlikle anlık bir varoluş atfetmeliyim: Beni bağışlayacağınızı umut ediyorum; bu iğrenç hortlağa inanacağıma kesinlikle ihtimal vermeyeceğinize eminim.

Şunu itiraf etmeliyim ki, cehennem dogması kendi başına gerçek olmaktan öyle uzak, bunu desteklemek için ileri sürülen argümanlar öyle zayıftır ve akla öyle aykırıdır ki, bunlarla mücadele etmek zorunda kaldığım için neredeyse utanıyorum. Neyse, önemi yok; vahşi dinlerinin dibine bizi yeniden zincirleme umudu da dâhil, bütün umutları Hıristiyanlardan acımasızca söküp alalım ve bizi korkutmak için en kesin şekilde dayandıkları dogmanın da tüm diğer hayal mahsulleri gibi felsefe meşalesinin en cılız kıvılcımıyla bile yok olduğunu onlara gösterelim.

Bu zararlı masalı ileri sürmek için yararlanılan ilk argümanlar şunlardır:

1. Hakarete uğrayan Varlık karşısında günah sonsuz olduğundan, hak edilen ceza da sonsuzdur; yasaları buyuran Tanrı olduğundan, onları ihlal edenleri cezalandırmak onun büyüklüğüdür.

2. Bu doktrinin evrenselliği ve Kutsal Kitap'ta duyurulma tarzı.

3. Günahkârları ve inançsızları önlemek için bu dogmanın zorunluluğu.

İşte ortadan kaldırılması gereken temeller.

Sizin birinci argümanın, suçların eşitsizliği karşısında doğal olarak kendini yok ettiğini kabul edebilirsiniz. Bu doktrine göre, en hafif günah da en ciddisi gibi cezalandırılmış olur: Oysa, size soruyorum, adil bir Tanrı'nın kabulünde, bu türden bir günah varsaymak mümkün olur mu? İnsanı kim yarattı? Cehennem işkenceleriyle cezalandırması gereken tutkuları ona kim verdi? Sizin Tanrı'nız değil mi? Dolayısıyla, sersem Hıristiyanlar, bir yandan bu gülünç Tanrı'nın insana eğilimler verdiğini, diğer yandan ise bunları cezalandırmak zorunda kaldığını mı kabul ediyorsunuz? Bu eğilimlerin peşinden gitmenin kendisinin hakarete uğraması anlamına geleceğini bilmiyor muydu? Eğer biliyorsa, insana bu türden eğilimler vermesi nereden kaynaklanıyor? Eğer bilmiyorsa, tek sorumlusu olduğu bir haksızlıktan dolayı insanı neden cezalandırıyor?

Ahiret mutluluğu için gerekli varsayılan koşullara bakılırsa, bizi kurtuluştan ziyade lanet bekliyor. Oysa, sizin Tanrı'nızın bunca övülen adaleti varsa, bahtsız ve cılız eserini bu kadar vahşice bir ortama yerleştirmiş olmak nasıl bir şeydir, sorarım size? Bu sisteme göre, sizin âlimleriniz ezeli mutluluk ile mutsuzluğun insana eşit olarak sunulduğunu ve yalnızca onun tercihine bağlı olduğunu söylemeye nasıl cüret edebiliyorlar? İnsan soyunun en büyük bölümü sonsuza dek bahtsızlığa mahkûmsa, her şeyi bilen Tanrı şunu da bilmelidir: Bu canavar bizi niye yarattı? Mecbur mu kaldı? O halde özgür değil. Bilerek mi yaptı? O halde o bir barbar. Hayır, Tanrı asla insanı yaratmak zorunda

değildir ve eğer onu yalnızca böyle bir yazgıya mecbur etmek için yarattıysa, türümüzün üremesi bu durumda suçların en büyüğü olur ve insan soyunun topyekûn kökünün kazınmasından daha fazla arzulanır bir şey olamaz.

Bununla birlikte, bu dogma size bir an için Tanrı'nın büyüklüğü açısından gerekli gözükse de, bu kadar büyük ve iyi bir Tanrı'nın insana kendini işkenceye karşı güvenceye alma zorunlu gücünü niçin vermediğini size soruyorum? Kendini sonsuzca yitirme yeteneğini insana bırakması Tanrı için acımazsızlık değil midir? Cehalet ya da kötülük şeklindeki temelli eleştiriden Tanrı'nızı esirgemenin bir yolunu hiç biliyor musunuz?

Eğer bütün insanlar tanrının eşit eseriyse, insana sonsuz işkenceye mal olacak suç türleri üzerinde niçin herkes hemfikir değildir? Niçin Çinli açısından cenneti hak eden kişiyi Hotantolu lanetlemekledir? Ya da Hıristiyan cehenneme layıkken Çinli'nin cenneti hak etmesi nereden kaynaklanır? Sonsuz işkencelerden kaçınmak için ve mutluluğa varmak için hayal edilen çocuksu ve gülünç icatları tarif etme, mutluluğu bulmak için kullanmak gereken araçlar konusunda paganların, Yahudilerin, Muhammed yandaşlarının, Hıristiyanların farklı görüşlerine gönderme yapmak istersek bu liste bitmek bilmez.

Bu gülünç doktrinin temellerinin İkincisi, Kutsal Kitap'ta duyuruluş tarzı ve evrenselliğidir.

Bir doktrinin evrenselliğinin onun yararına bir sıfat olabileceğini sakın düşünmeyelim. Dünyada genel kabul görmeyen tek bir çılgınlık, tek bir zırvalık yoktur; hayranları ve müminleri olmayanı yoktur; insanlar var oldukça deliler de olacaktır ve deliler oldukça tanrılar, ibadetler, cennet ve cehennem, vs. olacaktır. Ama Kutsal Kitaplar bunu duyuruyor! Bir an için bu şekilde adlandırılan kitapların sahici bazı yanları olduğunu ve gerçekten saygıyı hak ettiklerini varsayalım. Dediğim gibi, başka hayal ürünleriyle mücadele etmek için yeniden oluşturulması gereken kimi hayal ürünleri vardır. Pekâlâ, önce buna cevap vereceğim. Kutsal Kitapların bundan söz edişi pek kuşkuludur. Bunun böyle olduğunu varsaysak da, bunların söyledikleri şey ancak bu Kutsal Kitaplar'ı bilenlere ve onları şaşmaz kabul edenlere hitap eder; Onları bilmeyenler ya da inanmayı reddedenler, bu söylenenlerin otoritesiyle ikna olamazlar. Bununla birlikte, bu Kutsal Kitaplar'ı hiç bilmeyenlerin ya da onlara inanmayanların da onları bilenler ya da inananlar gibi sonsuz cezalara maruz kaldığı söylenmiyor mu? Sorarım size dünyada bundan daha büyük adaletsizlik var mıdır?

Bana belki diyeceksiniz ki, sizin saçma Kutsal Kitaplarınızı hiç bilmeyen halklar da gelecek bir yaşamda sonsuz cezaya inanmış olabilirler. Bu bazı halklar için doğru olabilir, ama başka birçok halk bu dogmalara hiç inanmaz. Peki, İncil'i hiç bilmeyen bir halk bu görüşe nasıl varabilir? Umarım bunun doğuştan gelen bir fikir olduğunu söylemeyeceksiniz; böyle olsa bütün insanlarda ortak olurdu. Sanırım aklın ürünü olduğunu da savunacak değilsiniz; çünkü, kuşkusuz akıl insana sonlu günahları için sonsuz cezalar çekeceğini öğretmez; vahiy hiç değildir, çünkü bizim varsaydığımız halk vahyi hiç bilmez. Bu dogma, ki buna ikna olunacaktır, bizim varsaydığımız halka ancak rahipleri aracılığıyla ya da kendi hayal gücüyle gelmiştir. Buna göre, sorarım size, böyle bir dogma sağlam olabilir mi?

Sonsuz cezalara inancın Kutsal Kitap'la alakası hiç olmayan halklara gelenekle aktarıldığını hayal eden varsa, başlangıçta bu kanaati yayanların onu nasıl kendiliklerinden benimsedikleri sorulabilir; ve eğer tanrısal bir vahiyle kendilerine geldiği bulunamazsa, bu devasa kanaatin ya hayal gücünün bir sapması ya da temelde bir düzenbazlık olduğunu kabul etmek gerekir.

Kutsal olduğu varsayılan kitabın insanlara gelecek bir yaşamda cezalar duyurduğunu varsayarak ve bu olguyu tartışmasız bir hakikat kabul ederek, bu Kutsal Kitap yazarlarının bu türden cezaların varlığını nasıl bilebildiklerini soramaz mıyız? Bunun esin yoluyla olduğu cevabı hemen verilecektir. İşte, mucizevî bir şey. Ama bu özel aydınlanmadan hiç destek görmemiş olanlar başka şeylere başvurmak zorunda kaldılar; oysa, bunca önemli bir olgu hakkında size, "buna inanıyorum çünkü falanca bana bunu rüyasında gördüğünü söyledi" diyen insanlara nasıl güvenebilirsiniz, lütfen söyleyin bana? İşte, insanların yarısını yiyip yutan, onları kaba ve ürkek yapan şey! İşte, onları doğanın en yetenekli esinlerine teslim olmaktan alıkoyan şey! Şaşkınlık ve saçmalık bundan daha öteye götürülebilir mi! Ama sizin vahiycileriniz herkese konuşmadılar: İnsan soyunun büyük kısmı onların rüyalarını bilmemektedir. Bununla birlikte, bütün insanlar bu dogmanın gerçekliğine emin olmakla aynı ölçüde ilgiliyken, İncil yazarlarının ya da yandaşlarının durumu ne olabilir? Hepsinin aynı kesinliğe sahip olmaması nasıl mümkün olmaktadır? Sonsuz cezalar hakkında bulunacak ölçüt hepsini ilgilendirmektedir. Tanrı bu yüce bilgiyi, dalavere ya da hata işlemesinden kuşku duyulabilecek insanların yardımı ve katılımı olmadan, niçin herkese doğrudan doğruya ve derhal vermemiştir? Tam tersini olumlu bularak yapmak, sorarım size, bana sonsuzca iyi ve bilge olarak tasvir ettiğiniz bir varlığın davranışına uygun mudur? Kesinlikle böyle olmayan bu davranış, aptallığın ve kötülüğün bütün özelliklerini taşımıyor mu? Bütün yönetimlerde, yasayı ihlal edenlere ceza kesen yasalar yapıldığında, hem bu yasaları hem de bu cezalan tanıtmak için her imkân kullanılmıyor mu? Bir insanı, bilmediği bir yasayı ihlal etti diye cezalandırmak akla yatkın mıdır? Bu hakikatler dizisinden ne sonuç çıkarmamız gerekir? Cehennem sistemi, birkaç insanın kötülüğünün ve birçoklarının zırvalamasının sonucundan başka bir şey asla değildir.

Bu korkunç dogmanın üçüncü temeli, günahkârları ve inançsızları engellemek için onun zorunlu olduğudur.

Tanrı'nın adaleti ve şanı günahkârları ve inançsızları sonsuz işkencelerle cezalandırmasını gerektiriyorsa, adaletin ve aklın günah işlememenin kimilerinin erki dâhilinde olmasını ve inançsız olmamanın da başkalarının erki dâhilinde olmasını gerektirdiğine hiç kuşku yoktur. Peki ya insanın özgür olduğunu varsayacak kadar saçma biri var mıdır? Her eyleme sürüklenen bizlerin, hiçbir şeyin efendisi olmadığımızı ve bu zincirlerle bağladığımız Tanrı (varlığını kabul edersek; gördüğünüz gibi bunu tiksintiyle yapıyorum), evet, ne diyordum, bu Tanrı, biz istemeden onun tutarsız elinin bizi zevkle içine soktuğu tersliklerin kurbanı olduk diye bizi cezalandırırsa, varlıkların en adaletsizi ve en barbarı olduğunu göremeyecek kadar körleşen kimdir?

İnsanların eylemlerini ve iyiliğe ya da kötülüğe yönelmesini belirleyen şeyin doğanın insanlara verdiği mizaç olduğu, yaşamlarının farklı koşulları, eğitimi, toplumları olduğu açık değil midir? Ama eğer böyleyse, bize belki itiraz edilecektir, bu dünyada kötü davranışları nedeniyle onlara verilen cezalar da adaletsiz değil midir? Elbette böyledirler. Ama burada genel çıkar özel çıkara baskındır; zarar verebilecek kötüleri içlerinden söküp atmak toplumların görevidir; yalnızca özel çıkar açısından bakıldığında canavarca adaletsiz görülebilecek yasaları haklı çıkaran şey işte budur. Ama sizin Tanrınızın kötüleri cezalandırma nedenleri de aynı mıdır? Değil elbette; insanların kötülüklerinden rahatsız olacak bir yanı yoktur ve onlar kötüyse, onu böyle yaratmak bu Tanrının hoşuna gittiğindendir. Dolayısıyla, bu tiksinç Tanrı'nın olacağını bildiği, hem de onun için fark etmeyecek şey olmanın karşılığında insana işkenceler layık görmek acımasızlıktır.

Şimdi de insanların dinsel inancını belirleyen koşulların asla onların yetkisi dâhilinde olmadığını kanıtlayalım.

Öncelikle nerede doğacağımızın elimizde olup olmadığını soruyorum. Cevap evetse; herhangi bir ibadet ortamına doğduk diye inancımızı bunun kölesi yapıp yapmamak bize bağlıdır. Tutkuların meşalesini elinde tutan tek bir din var mıdır? Bize Tanrı'nın verdiği tutkular insanlardan gelen dinlere tercih edilemez mi? İbadeti her an yok eden tutkuları bize vererek içimizdeki kabulünü yok ettiği bir ibadetin hakikatinden kuşku duyduk diye bizi sonsuzca cezalandıran bu barbar Tanrı da kim ola? Bu ne zırvalık, ne saçmalık! Bu tür karanlıkları ortadan kaldırmakla geçen zamana yazık!

Ama daha öteye gidelim ve dogmaların en gülüncünün sersem yandaşlarına mümkünse hiç savunma yolu bırakmayalım.

Erdemli olmak ve dinin bütün hükümlerine inanmak eğer insanlara bağlıysa, bu temelsiz eziyetlerden hiçbir iyilik doğmayacağı aşikâr olduğu sürece, insanların ya zaafları yüzünden ya da inançsızlıkları yüzünden sonsuzca cezalandırılmasının hakkaniyetli olup olmadığını da incelemek gerekir.

Bu soruna karar verebilmek için önyargıyı uzak tutalım ve özellikle Tanrı'da olduğunu kabul ettiğimiz hakkaniyet üzerinde düşünelim. Bu Tanrı'nın adaletinin günahkârların ve inançsızların sonsuzca cezalandırılmasını gerektirdiğini söylemek saçmalamak olmaz mı? Günahla orantısız bir ciddiyetle cezalandırma eylemi, daha ziyade intikama ve adaletin acımasızlığına bağlı değil midir? Örneğin, Tanrı'nın bu şekilde cezalandırdığını varsaymak, elbette ki ona hakaret etmektir. Bu kadar iyi tasvir ettiğiniz bu Tanrı nasıl olur da kendi elinin zayıf mahsullerini cezalandırarak şanını zedeler? Tanrı'nın şanının bunu gerektirdiğini ileri sürenler, bu doktrinin bağışlanamaz hatasını elbette hissedemezler. Tanrı'nın şanından söz ediyorlar ama buna dair bir fikirleri yok. Bu şanın doğasını yargılayabilecek durumda olsalar, buna dair akla yatkın kavramlar oluştursalar, bu varlık varsa eğer, o zaman onun şanını ancak iyiliği, bilgeliği ve insanlara iyiliği aktarma sınırsız gücü sayesinde oluşturabileceğini hissederlerdi.

İkinci olarak, cezaların sonsuzluğu iğrenç doktrinini onaylamak için, bunun çok sayıda bilge teolog ve âlim tarafından benimsendiği eklenir. Öncelikle ben bu olguyu reddediyorum: Onların büyük bölümü bu dogmadan kuşku duymuştur. Ve öteki bölümü inanmışsa da, bunun hangi gerekçeyle olduğunu görmek kolaydır: Cehennem dogması bir sultaydı, rahiplerin insanlara yüklemek istedikleri fazladan bir bağdı; korkunun ruhlar üzerindeki nüfuzu biliniyor ve politikanın, boyun eğdirmek söz konusu olduğunda korkuya her zaman ihtiyaç duyduğu da biliniyor.

Ama bana sözünü ettiğiniz, kutsal kabul edilen bu kitaplar, bize sundukları şeyleri reddedemeyeceğimiz kadar saf bir kaynaktan mı geliyorlar? En basit inceleme, bize söylemeye cüret edildiği gibi, asla yazmamış ya da konuşmamış hayal mahsulü bir Tanrı'nın eseri olmaktan çok uzak olarak, tersine, bunların zayıf ve cahil insanların eseri olduğuna ve bu ilişki altında, onlara karşı kuşku ve küçümsemeden başka bir şey hissedemeyeceğimize bizi ikna edebilir. Ama, bu yazarların bazı sağduyuları olduğunu varsayarsak, lütfen söyleyin bana, bu tür görüşleri bir kitapta buldu diye onlar için heyecanlanacak kadar bön insan nasıl biridir? Elbette bunu benimseyebilir; ama kendi yaşamının mutluluğunu ya da huzurunu buna feda etmeye, tekrar ediyorum, yalnızca bir deli kalkışabilir. Zaten, bu görüşten yana sizin sözde kutsal kitaplarınızın içeriğini benim karşıma

çıkartırsanız, tersi görüşü de yine bu kitaplardan kanıtlayacağım.

Kilise Kitabı'nı açıyorum ve şunu görüyorum: "İnsanın durumu hayvanlarınkiyle aynıdır. İnsanların başına gelen ile hayvanların başına gelen aynı şeydir. İnsanların ölümüyle hayvanların ölümü aynı şeydir; hepsinin soluğu aynıdır ve insanın hayvan üzerinde hiç üstünlüğü yoktur; çünkü her şey boştur, her şey aynı yere gider, hepsi topraktandır ve her şey sonunda yine toprağa dönüyor." (Vaiz, Bölüm III, ayet 18, 19 ve 20)

Başka bir yaşamın varlığına karşı bu bölümden daha kesin ne olabilir? Ruhun ölümsüzlüğü görüşüne ve gülünç cehennem dogmasına karşı görüşü savunmaya bundan daha uygun ne olabilir?

Yasak bir meyveyi yedi diye insanın yeryüzü cennetinde sonsuza dek mahkûm edildiği şeklindeki bu saçma masalı inceleyen aklı başında insan ne düşünür? Bu masal ne kadar önemsiz olsa da, ne kadar tiksinti verici bulunsa da, bir an üzerinde durmama izin verin, çünkü cehennemin sonsuz cezalarının kabulü için buradan yola çıkılıyor. Bunun hiçliğini kabul etmek için bu saçmalığın yansızca incelenmesinden başka bir şey gerekir mi? Ey dostlarım, size soruyorum, iyilik dolu bir insan kendi bahçesine nefis meyveler veren ama zehirli bir ağaç diker mi ve kendi çocuklarına eğer dokunurlarsa öleceklerini söyleyerek yemelerini yasaklamakla yetinir mi? Bahçesinde böyle bir ağaç olduğunu bilseydi, bu ihtiyatlı ve bilge adam daha ziyade o ağacı kesme ihtiyatını göstermez miydi? Özellikle de bu önlemi almazsa çocuklarının meyvesini yiyerek yok olacaklarını ve gelecek kuşakların sefalete sürükleneceğini gayet iyi bilirken bunu yapmaz mıydı? Bununla birlikte, Tanrı insanın ve soyunun bu meyveyi yerse kaybedeceğini gayet iyi bilmektedir ve yalnızca insana teslimiyet gücünü vermekle kalmaz, kötülüğü de onu ayartacak noktaya taşır. İnsan mahvolur; Tanrı'nın yapmasına izin verdiği şeyi, Tanrı'nın yapmaya yönelttiği şeyi yapar ve işte, sonsuza dek mutsuzdur! Dünyada bundan daha saçma ve daha acımasız bir şey olabilir mi! Eğer cehennem dogması, ki en ufak izine kadar gözlerinizden silmek isliyorum, bunun korkunç bir devamı olmasaydı, elbette böyle bir saçmalıkla mücadele etme zahmetine girişmeyeceğimi tekrar ediyorum.

Bütün bunları yalnızca alegori olarak görüp, bir an için eğlenmek mümkündür, ama inanmak iğrenç olur. Ezop'un masalları ve Milton'un kuruntuları gibi, bunlara dair bahse girmeye imkân bile yoktur. Zaten bunlar pek önemli değildir, ama cehennemle ilgili olanlar, inancımızı esir almaya, zevklerimizi bozmaya çalışarak, en aşikâr tehlike olurlar; bu yüzden bir daha asla onlarla ilgilenmemek için onları ortadan kaldırmaya çalışmak gerekir.

Şuna gayet iyi ikna olalım ki, bu olgular, *Kutsal Kitap* adı altında bilinen yavan romanda kayıtlı olanlar, iğrenç yalanlardan başka bir şey değildir, en büyük aşağılanmaya layıktır ve bunlardan yaşamımızın mutluluğu ya da mutsuzluğu için hiçbir sonuç çıkartamayız. Şuna emin olalım ki, ruhu sonsuz cezalara ya da ödüllere yöneltmeden önce kabul etmek gereken ruhun ölümsüzlüğü dogması, olabilecek yalanların en bayağısı, en kabası ve en yakışıksızıdır; hayvanlarda olduğu gibi bizde de her şey yok olup gider ve buna göre, bu dünyada doğanın bizi bırakmaktan hoşlandığı süre kadar kaldıktan sonra, buradaki herhangi bir davranışımız bizi ne daha mutlu ne de daha mutsuz kılacaktır.

Sonsuz cezalara olan inancın insanları engellemek için kesinlikle şart olduğu, dolayısıyla bu inancı yok etmekten kaçınmak gerektiği söylenir. Ama bu doktrinin yanlışlığı ortadaysa, sınanması imkânsızsa, ahlâkı bunun üzerinde temellendirmek yararlı olmaktan ziyade son derece tehlikeli olmaz mı? Ve insan bu görüşe değer verdikten sonra, yanlış tanıdığı için kötülüğe teslim olursa, doktrinin

iyilikten çok zarar vereceğine bahse girmeye gerek var mı? İnsanın bu kadar kolaylıkla kırabildiği bir freni olmasındansa, hiç freninin olmaması yüz kez daha hayırlı olmaz mıydı? Bu durumda, kötülük fikrini belki de hiç bilmeyecekti, frenin parçalanması durumunda ise bilecektir, çünkü o zaman fazladan bir zevk daha olacaktır; insanın sapkınlığı öyledir ki kendini kötülüğe teslim etmekte bir engelle karşılaştığına inandığında ancak kötülüğü sever ve kendini daha gönüllü olarak kötülüğe teslim eder.

İnsanın doğası üzerine dikkatle düşünmüş olanlar, bütün tehlikelerin, bütün kötülüklerin, ne kadar büyük olursa olsun, bunlar uzak olduklarında güçlerinden çok şey yitirdiklerine, küçük tehlike ve kötülüklerin, gözümüzün önünde oldukları sürece çok daha kaygı verdiklerine ikna olabilirler. Yakındaki cezaların, suçtan vazgeçirmeye gelecek cezalardan daha etkili ve daha uygun oldukları açıktır. Yasaların hiç etkisinin olmadığı günahlar karşısında insanlar, ender olarak akıllarına gelen ya da ancak belirsiz ve kolaylıkla ortadan kaldırılabilir dalgalar halinde kendini gösteren gelecekteki sonsuz felaketlerin kaygısındansa, sağlık, edep, ün gibi gerekçelerle ve gözlerinin önündeki geçici ve mevcut düşünceler nedeniyle çok daha etkin bir şekilde vazgeçmiş değiller midir?

Öteki dünyanın kesin ve sonsuz cezaları korkusunun insanları kötülükten vazgeçirmeye günümüz dünyasının dünyevi ve mevcut cezalarından daha uygun olup olmadığını değerlendirmek için, bir an, bu korkulardan ilkinin evrensel olarak varlığını sürdürdüğünü, sonuncunun tamamen uzaklaştırıldığını kabul edelim: Bu hipotezde evren anında suçlara gömülmüş olmaz mı? Tersini kabul edelim ve varsayalım ki sonsuz cezalar korkusu ortadan kalktı, ama görünür cezalardan duyulan korku bütün kesinliğiyle varlığını sürdürüyor ve bu cezaların eksiksizce ve evrensel olarak uygulanacağı görülüyor; bu durumda, bu sonuncu cezaların insanların zihninde, tutkular konuşur konuşmaz gözden yitirilen gelecek zamanın uzak cezalarından daha güçlü bir etkide bulunacağını ve onların davranışlarını daha da etkileyeceğini görmez miyiz?

Gündelik deneyim bize, öteki dünya cezalarına en fazla ikna olanların çoğu üzerinde bu korkunun pek az etkili olduğuna dair ikna edici kanıtlar sağlamıyor mu? Sonsuz ceza dogmasına İspanyollardan, Portekizlilerden ve İtalyanlardan daha inançlı halk pek yoktur: En sefih halklar da onlar değil midir? Rahipler ve keşişler arasında, yani dinsel hakikatlere en fazla ikna olmuş gözükenler arasında daha fazla gizli cinayet işlenmiyor mu? Bu durum, sonsuz ceza dogmasının yaratığı olumlu etkilerin çok ender ve çok belirsiz olduğunu kanıtlamıyor mu? Kötü etkilerinin ise sayısız ve kesin olduğunu göreceğiz. Gerçekten de böyle bir doktrin, ruhu acıyla doldurarak, tanrısallığın en isyan ettirici kavramlarıyla ruhu doldurur: Kalbi katılaştırır ve sizin bu dogmayla sistemini temellendirme iddiasında olduğunuz tanrısallık karşısında dezavantajlı bir umutsuzluğa gömer. Bu korkunç dogma, tersine, ateizme, dinsizliğe yöneltir: Bütün aklı başında insanlar, insanları sonsuza dek mutsuzluğa gömmek için yaratacak kadar acımasız, tutarsız, barbar bir Tanrı kabul etmektense. Tanrıya inanmamayı çok daha kolay bulurlar.

Eğer bir Tanrı'nın sizin dininizin temeli olmasını istiyorsanız, en azından bu Tanrı'nın kusursuz olmasını sağlayın; eğer sizinki gibi kusurla doluysa, bir süre sonra onun yaydığı dinden nefret edilecektir ve sizin kötü bileşiminiz sayesinde ister istemez her ikisine de zarar vermiş olacaksınız.

Bir din sonsuz sayıda yaratığı kendi esinlediği eğilimler yüzünden sonsuzca cezalandırması gereken bir Tanrı'ya inanç üzerinde temelleniyorsa, buna uzun süre inanılıp, uzun süre saygı duyulur mu? Bu korkunç prensiplere inanan her insan, kendisini sonsuzca sefil kılabilecek bir varlıktan

sürekli çekinerek yaşamak zorundadır. Durum böyle olunca, bu varlığı nasıl sevebilir ya da ona saygı gösterebilir? Bir oğul babasının kendisini acımasız eziyetlere mahkûm edebileceğini ya da hâkim olsaydı bu eziyetleri çekmekten onu korumayacağını hayal etseydi, ona karşı saygı ya da sevgi duyabilir miydi? Tanrı'nın yarattığı yaratıklar, en bağışlayıcısı bile olsa bir babadan çocuklarının bekleyeceğinden daha fazla iyilik bekleme hakkına sahip değiller midir? İnsanların yararlandıkları bütün iyilikleri Tanrılarının iyiliğinden aldıkları, bu Tanrı'nın onları koruyup esirgediği, daha sonra da bekledikleri huzur ve mutluluğu onun sağlayacağı şeklindeki inanç... Dine temel oluşturan bütün bu fikirler değil midir? Eğer bunlardan tiksiniyorsanız, din diye bir şey yoktur: Dolayısıyla görüyorsunuz ki sizin aptalca cehennem dogmanız, ibadetin temellerini sağlamlaştırmak yerine sarsıyor ve sonuç olarak, buna inanabilecek sadece salaklar kalıyor geriye, icat edebilecek de düzenbazlar.

Şundan kuşkumuz olmasın, bize sürekli söz etme cüreti gösterilen bu varlığa gerçekten leke düşmüştür, insanların bize onu tasvir etmek için kullandıkları gülünç renkler onu kirletmiştir. Tanrısallığa dair saçma ve akıldışı fikirlerle eğitilmiş olmasalardı onu acımasız kabul etmezlerdi; ve onu acımasız hayal etmeselerdi, sonsuz işkence ve eziyetlerle cezalandırabileceğini, hatta kendi elinden çıkma eserleri sonsuza dek mutluluktan yoksun bırakmaya razı olacağını hayal bile etmezlerdi.

Bu argümanın gücünü açıklamak için, sonsuz lanet dogması yandaşları, dışlanmışların bahtsızlığının asla Tanrı'nın keyfi bir cezası olmadığını, şeylerin kımıltısız düzeninin ve günahın bir sonucu olduğunu söylerler. Onlara, nereden biliyorsunuz diye soracağım. Kutsal Kitaplar'ın size bunu öğrettiğini ileri sürüyorsanız, bunu kanıtlamak gerektiğinde fazlasıyla güç durumda kalırsınız. Eğer bundan söz eden tek bir bölüme rastlayabilirseniz, sizi destekleyecek bu sözde bölümün sahiciliğine, kutsallığına, doğruluğuna beni ikna etmeniz için size sayısız şey sorabilirim. Bu vahşi dogmayı size telkin eden şey akıl mıdır? Bu durumda, söyleyin bana, şeylerin hareketsiz hükümlerini sonsuz bir bahtsızlık okyanusu içinde kapsayacağı açıkken yaratan bir Tanrı'nın adaletsizliğiyle aynı tarafla olmayı nasıl başarıyorsunuz? Evrenin sonsuzca güçlü, sonsuzca bilge bir varlık tarafından yaratılmış ve yönetiliyor olduğu doğruysa, her şeyin onun bakış açısına katılması, destek olması ve en büyük iyilik için hareket etmesi gerekir. Oysa, zayıf ve bahtsız bir yaratığın asla ona bağlı olmayan günahlar nedeniyle sonsuza dek eziyet ve işkence görmesinden, evrenin en büyük yararı için ne gibi bir iyilik doğabilir?

Günahkârların, inançsızların, zındıkların büyük bölümü, gerçekten de acımasız ve sonsuz işkenceler çekmeye mahkûmsa, insan soyu için ne korkunç bir sefalet sahnesidir bu! Milyarlarca insan, sonsuz işkencelere acımasızca kurban edilmiş olur: İnsan gibi duyarlı ve akıllı bir varlığın kaderi gerçekten de korkunç olur. Bu yaşamda mahkûm olduğu üzüntü ve azap yetmezmiş gibi bir de ömrü tamamlandığında korkunç acı ve ıstıraplar çekecek! Ne dehşet! Ne lanet! Bu tür fikirler insan ruhuna nasıl girebilir ve burada onların dalaverenin, yalanın ve en barbar politikanın ürünü olmadıklarına nasıl ikna olabiliriz? Ah, ne yararlı ne gerekli olan, insanları kötülükten caydırmaya yaramayan bu doktrinin, tek amacı köleleri uysallaştırmak olan bir dine kesinlikle temel oluşturabileceğine ikna olalım; bu iğrenç dogmanın son derece öfkelendirici sonuçları olduğunu iyi kavrayalım. Hayatı acıyla, korku ve dehşetle doldurmaktan başka bir şey yapmadığı dikkate alınırsa, tanrısallık gibi fikirleri kavrattığı dikkate alınırsa, onu bu kadar kesin olarak değersizleştiren şeyi benimseme bahtsızlığını gösterdikten sonra bu ibadeti yıkmamak mümkün değildir.

Evrenin gücü, bilgeliği ve iyiliği sonsuz olan bir varlık tarafından yaratıldığına ve yönetildiğine inanırsak, bütün mutlak kötülüğün bu evrenden dışlanmasının şart olduğu sonucunu çıkarırız elbette: Oysa, insan soyundan bireylerin çok büyük bölümünün sonsuz bahtsızlığının mutlak bir kötülük olduğuna kuşku yoktur. Siz bu iğrenç Tanrı'yı böyle bir barbarlığın suçlusu kılarak ona ne aşağılık bir rol verdiniz! Tek kelimeyle, sonsuz eziyetler sizin varsaydığınız Tanrı'nın sonsuz iyiliğinden tiksindiriyorlar: Ya beni buna inandırmaya çalışmaktan vazgeçin, ya da sizin Tanrı'nızı bir an benimsememi istiyorsanız, vahşi dogmanızdan sonsuz cezaları yok edin.

Cennet dogmasına da cehennem dogmasından daha fazla inanmayalım: Her ikisi de insanların görüşlerini zincirleme ve egemenlerin despotik sultası altında insanı boynu eğik tutma iddiasındaki dinsel zorbaların acımasız icatlarıdır. Bizim yalnızca madde olduğumuza, bizim dışımızda kesinlikle bir şey olmadığına, ruha atfettiğimiz her şeyin maddenin basit bir sonucu olduğuna ikna olalım; üstelik, bizi hayvandan ayıran insanların kibrine rağmen bu böyledir. Hayvanlar gibi bize de can veren öğeleri maddede bularak, doğadan almış olduğumuz farklı örgütlenme türlerinin bizi sürüklemiş olduğu kötü eylemler yüzünden ne daha fazla cezalandırılmış oluruz, ne de tersi türde bir örgütlenme sayesinde yaptığımız iyi şeyler yüzünden ödüllendiriliriz. Dolayısıyla bu yaşamdan sonra bizi bekleyen kader açısından iyi davranmamız da kötü davranmamız da eşittir. Her an zevklerin merkezinden geçmeyi başarırsak, bu yaşam tarzı bütün insanları, bütün toplumsal sözleşmeleri elbette rahatsız etse bile, yasalardan korunaklı bir yerdeysek, ki önemli olan tek şey budur, bu durumda, bir başka yaşamın cezalarından çekinerek bu yaşamda hoşuna gidebilecek ve ona büyük bir zevk verebilecek her şeyi kendine kesin olarak yasaklayan sersemden son derece daha mutlu olacağımız kesindir; çünkü emin olduğumuz bu yaşamda mutlu olmak, en ufak bir fikir sahibi olmadığımız ve olamayacağımız hayali bir mutluluk elde etme umuduyla bize sunulan kesin mutluluktan vazgeçmekten son derece daha önemlidir. Evet, öteki yaşamda bundan daha mutsuz olabileceklerine insanları ikna etmeye çalışması için kişi ne kadar zırva biri olmalıdır! Bu dünyaya gelmeyi onlar mı islediler? Sizin korkunç sisteminize göre onları sonsuz eziyetlere üşüştüren tutkuları kendileri mi buldu? Hayır, hayır! Onlar hiçbir şeyin hâkimi değillerdi ve kendilerine bağlı olmayan şeyden dolayı cezalandırılmaları imkânsızdır.

Ama, bizim sefil insan soyumuzda ölümsüzlüğün habercisi olabilecek hiçbir şeyin bulunmadığına iyice ikna olabilmek için, buna bir göz atmak yeterli olmaz mı? Bu tanrısal nitelik, daha doğrusu, maddenin bu imkânsız niteliği, insan denen bu hayvana ait olabilir mi? Yemek yiyen, içen, hayvanlar gibi varlığını sürdüren, her iyilik karşısında hayvandan biraz daha rafine bir içgüdüsü olan biri, bu aynı hayvanlardan bunca farklı bir yazgı ileri sürebilir mi, bu bir an bile kabul edilebilir mi? Ama insan, denecektir, kendi Tanrı'sının yüce bilgisine erişti ve bu sayede, kendinde varsaydığı ölümsüzlüğe layık olduğunu duyuruyor. Eğer insanın sonunda bir nesne hakkında saçmaladığı için her şey hakkında kesinlikle saçmalaması gerektiğini ileri sürmek değilse amacınız, bu hayal mahsulünün bilinmesinde yüce olan nedir? Zavallı bahtsız insanın hayvanlar üzerinde bazı avantajları varsa, hayvanların da onun üzerinde sürüyle avantajı vardır! Ne çok sakatlığa ve hastalığa maruz kalır insan! Her şey bir araya getirildiğinde, gerçekten bazı avantajları var mıdır? Ve bu birazcık avantaj ona kardeşleri öldükten sonra da sonsuza dek hayatta kalacağına inanmasına yetecek gurur verir mi? Ey bahtsız insanlık! Senin o kendini beğenmişliğin seni nasıl bir zırvalama derecesine getirdi! Bütün bu kuruntulardan kurtulduğunda, kendi içinde bir hayvan görmeyecek misin? Tanrı'nda insan zırvalığının daniskasını ve bu yaşamın akışı içinde de hem erdemden hem de erdemsizlikten geçmene izin verilmiş bir geçit görmeyecek misin?

İzin verirseniz daha derin ve daha çetrefil bir tartışmaya gireyim.

Kilisenin bazı âlimleri İsa'nın cehennemden indiğini ileri sürdüler. Bu ibare ne kadar çok çürütüldü! Bu konuda yapılmış farklı açıklamalara girmeyeceğiz: Bunlar kuşkusuz felsefe açısından savunulamazdır ve biz de yalnızca felsefeden söz ediyoruz. Kutsal Kitap'ın ya da herhangi bir yorumunun cehennemin yeri veya orada çekilen acılar konusunda olumlu bir karara varamadığı açıktır. Durum böyle olunca, Kutsal Kitap'ın bize öğrettiği şeyin, özellikle son derece önemli bir konu söz konusu olduğunda, pozitif ve açık seçik ifade edilmiş olması gerektiğinden, Tanrı'nın sözü bizi hiçbir konuda aydınlatmamış oldu. Oysa şurası gayet açıktır ki, ne İbranice metinde ne Yunanca ve Latince versiyonlarda, bizim verdiğimiz anlamıyla, yani günahkârlara yönelik eziyet ve işkence yeri olarak cehennemi belirten tek bir kelime yoktur. Bu eziyet ve azapların gerçekliğini savunanların görüşüne karşı, bu kanıt yeterince güçlü değil mi? Kutsal Kitap'ta cehennemden hiç söz edilmiyorsa, rica ederim söyleyin bana, hangi hakla böyle bir kavramı kabul etmem gerektiği ileri sürülüyor? Dinde yazılı olandan başka şeyi kabul etmek zorunda mıyız? Eğer bu görüş yoksa, hiçbir yerde yoksa, hangi nedenle bunu benimsememiz gerekiyor? Hiçbir zaman vahyedilmemiş olan şeyle zihnimizi asla meşgul etmemeliyiz; ve bu durumda, olmayan şeye haklı olarak bizim tarafımızdan ancak masal gözüyle, muğlâk varsayımlar olarak, insan gelenekleri, düzenbaz icatları olarak bakılabilir. Araştırmalar sonucunda Kudüs yakınlarında *Gehenne* vadisi denen bir yerin olduğu görülmüştür, burada suçlular infaz ediliyordu ve hayvan cesetleri de buraya atılıyordu. İsa, *lllic erit fletus et stridor dentium* dediğinde, alegorik olarak bu yerden söz etmek istemekledir. Bu vadi bir işkence ve eziyet yeriydi; ve mesellerinde. Anlaşılmaz söylevlerinde sözünü ettiği yer hiç kuşkusuz burasıdır. Ateş işkencesi bu vadide kullanıldığından bu fikir gerçeğe çok yakındır. Orada suçlular canlı canlı yakılıyordu; kimi zaman dizlerine kadar gübrenin içine gömülüyorlardı; boyunlarının etrafına kumaş parçası dolanıyor ve iki adam, boğmak için her biri bir taraftan çekiyordu, böylece ağızları açılınca içine erimiş kurşun dökerek iç organlarını yakıyorlardı: İşte, Celileli'nin sözünü ettiği ateş, işte işkence. Bu *günah* (demektedir sık sık) *ateş işkencesiyle cezalandırılmayı hak etmektedir:* Yasayı ihlal eden *Gehenne* vadisinde yakılmalı ya da çöplüğe atılmalıdır ve buraya bırakılan hayvan cesetleriyle birlikte ateşe verilmelidir. Ama İsa'nın bu ateşten söz ederken kullandığı sonsuz sözcüğü, cehennem ateşlerinin hiç sonu olmadığına inananların görüşüne gönderme yapmıyor mu? Hayır, kuşkusuz. Kutsal Kitaplarda sık sık kullanılan bu sonsuz sözcüğü bize sonlu şeylerden başkasına dair bir fikir asla vermedi. Tanrı kendi halkıyla sonsuz bir ittifak yapmıştı; bununla birlikte, bu ittifak son buldu. Sodome ve Gomorrhe şehirleri sonsuza dek yanmalıydı ama bu yangın duralı uzun zaman oldu. Zaten ateşin Kudüs yakınlarındaki Gehenne vadisinde var olduğu, gece gündüz yandığı herkesin bildiği bir şeydir. Kutsal Kitabın sürekli abartmalardan yararlandığını da biliyoruz, söylediği şeyi asla harfiyen almamak gerekir. Bu abartılardan yola çıkarak, hep yapılageldiği gibi, şeylerin gerçek anlamını çürütmek gerekir mi? Sağduyunun ve aklın en kesin düşmanları olarak aslında bu türde abartmaları görmemiz gerekmez mi?

Peki bizi tehdit ettikleri bu ateşin doğası nedir?

1. Cisimsel olamaz, çünkü bize bizim ateşimizin bunun zayıf bir imgesi olduğu söylenmektedir.

2. Cisimsel bir ateş bulunduğu yeri aydınlatır ama bize cehennemin karanlık bir yer olduğu temin edilmektedir.

3. Cisimsel ateş bütün yanıcı maddeleri çabucak yakar ve kendi de yanar, oysaki cehennem ateşi

sonsuza dek sürmeli ve sonsuzca yakmalıdır.

4. Cehennem ateşi görünmez. Dolayısıyla asla cisimsel değildir, çünkü görünmez.

5. Cisimsel ateş beslenecek bir şey bulamadığında söner, cehennem ateşi ise, bizim saçma dinimize göre, asla sönmeyecektir.

6. Cehennem ateşi sonsuzdur, cisimsel ateş ise anlıktır.

7. Tanrı'nın yoksunluğunun lanetliler için en büyük eziyet olduğu söylenir: Bununla birlikte, biz bu yaşamda cisimsel ateşin bizim için Tanrı'nın yokluğundan daha büyük eziyet olduğunu hissediyoruz.

8. Son olarak da, cisimsel bir ateş ruhlar üzerinde etkili olamaz! Oysa, iblisler ruhlardır: Dolayısıyla cehennem ateşi onlar üzerinde etkili olamaz. Tanrı'nın maddi bir ateşin ruhlar üzerinde etkide bulunabilecek şekilde davrandığını, bu ruhları besin olmadan yaşatacağını ve varlıklarını sürdürmelerini sağlayacağını, yanıcı madde olmadan ateşi sürdürebileceğini söylemek, tek garantisi teologların aptalca hayalleri olan ve dolayısıyla ancak onların aptallık ya da kötülüklerini kanıtlayan olağandışı varsayımlara başvurmaktır. Tanrı için her şeyin mümkün olduğu. Tanrı'nın elinden gelen her şeyi yapacağı sonucunu çıkarmak, kuşkusuz ki akıl yürütmenin tuhaf bir biçimidir. İnsanlar, Tanrı'nın ne olduğunu bile bilmediklerinden, kendi hayallerini Tanrının mutlak erki üzerinde temellendirmekten kaçınmalıdırlar. Bu güçlükleri ortadan kaldırmak için, başka teologlar bize cehennem ateşinin cisimsel değil tinsel olduğunu söylerler. Rica ederim söyleyin, maddi hiçbir yanı olmayan bir ateş nedir ki? Bize bundan söz edenler ne tür bir fikir oluşturabilirler? Bu ateşin doğasının nasıl olduğunu Tanrı onlara nerede duyurdu? Bununla birlikte, bazı âlimler olayları bağdaştırmak için bu ateşin kısmen tinsel kısmen maddi olduğunu söylediler. Demek ki cehennemde farklı türlerde iki ateş vardır: ne saçmalık! Batıl inanç kendi yalanlarını temellendirmek istediğinde nerelere başvurmak zorunda kalmaz ki!

Bu hayal mahsulü cehennemin yeri üzerine gerçeğe yakın bir şeyler saptanmak istendiğinde, icat etmek gereken gülünç görüşler yığını görülmüş şey değildir. En genel kanı, buranın yeryüzünün en alçak bölgelerinde bulunduğudur: Ama, lütfen söyleyin bana, kendi etrafında dönen bir yerkürenin neresindedir bu bölgeler? Başkaları yeryüzünün merkezinde olduğunu söylemişlerdir, yani bizden bin beş yüz fersah mesafede. Ama eğer Kutsal Kitap haklıysa, yeryüzü parçalanmış olur: Eğer parçalanırsa, cehennem nerede kalır? Başkalarının anlayış sapmalarına bağlı kalındığında hangi akıldışılıklara sürüklendiğimizi görüyorsunuz. Daha az çılgın ahkâm kesenler, size söylediğim gibi, cehennemin Tanrı'nın bakışından yoksunluk anlamına geldiğini ileri sürüyorlar; ki bu durumda cehennem zaten bu dünyada başlar, çünkü bu Tanrı'yı zaten hiç görmüyoruz. Gerçi buna çok da üzülüyor değiliz. Bize tasvir edildiği gibi, gerçekten bu tuhaf Tanrı mevcutsa, cehennemin insanlar için onu görmekle başladığından kuşku duymayalım!

Bütün bu belirsizlikler ve teologlar arasında mevcut pek az uyum, onların karanlıklarda dolaştıklarını ve sarhoşlar gibi, dayanak noktası bulamadıklarını size gösterecektir. Yine de, bu kadar temel olan Tanrı kelamında açık seçik açıklanmış bulduklarını söyledikleri bir dogma konusunda hemfikir olamamaları şaşırtıcı değil midir?

Tepesi tıraşlı reziller sürüsü, bunca korkunç bu dogmanın temelden çöktüğünü; bunun sizin pintiliğinizin, ihtirasınızın ürünü ve ruhunuzun sapmalarının evladı olduğunu; ham salakların korkusundan başka bir dayanağı bulunmadığını, o ham salağa da sizin her şeyi incelemeden benimsemeyi öğrettiğinizi görün. Sonuçta bu cehennemin yalnızca sizin kafanızda var olduğunu ve orada katlanılan eziyet ve işkencelerin, sizin rehberliğinize boyun eğen fanileri bunaltmaktan hoşlandığınız korkular olduğunu kabul edin. Bu ilkeleri kavramış olan bizler, insanlar için ürkütücü, tanrısallık için aşağılayıcı olan ve hiçbir şeyin insana akılcı bir şekilde kanıtlayamayacağı bir doktrini sonsuza dek reddedelim.

Farklı argümanlar hâlâ sunuluyor. Ben kendimi bunlarla mücadele etmeye zorunlu sayıyorum:

1. Gelecek herhangi bir cezaya dair herkesin kendi içinde hissettiği söylenen korku, bu cezanın gerçekliğinin tartışmasız bir kanıtıdır. Ama bu korku asla doğuştan değildir, ancak eğitimle gelir; bütün ülkelerde ve bütün insanlarda aynı değildir; tutkuları bütün önyargıları yok etmiş kişilerde yoktur; tek kelimeyle, bilinç ancak alışkanlıkla dönüştürülür.

2. Paganlar cehennem dogmasını kabul etmiştir... Elbette bizim gibi değil; onların kabul ettiğini varsaysak bile, mademki onların dinlerini reddediyoruz, dogmalarını da reddetmemiz gerekmiyor mu? Ama paganların öte dünyadaki cezaların sonsuzluğuna asla inanmadıkları kuşkusuzdur; bedenlerin dirileceğine dair acınası masala asla inanmadılar, işte bu nedenle cesetleri yakıyorlar ve küllerini kavanozlarda saklıyorlardı. Ruh göçüne, bedenlerin bir varlıktan başka varlığa geçişine inanıyorlardı, gerçeğe çok yakın görüştür bu ve doğaya dair bütün incelemeler bunu doğrulamaktadır; ama paganlar dirilişe asla inanmadılar: Bu saçma fikir bütünüyle Hıristiyanlığa mahsustur ve kuşkusuz ona yakışır. Bizim âlimlerin cehennem, cennet ve araf kavramlarını Platon'dan ve Vergilius'tan aldıkları, daha sonra da kendi tarzlarında düzenlediklerine kuşku yoktur: Şairlerin hayal gücünün şekilsiz hülyaları zaman içerisinde inanç hükmüne dönüştü.

3. Sağlıklı akıl cehennem ve cezaların sonsuzluğu dogmasını kanıtlamaktadır: Tanrı adildir, dolayısıyla insanların suçlarını cezalandırmalıdır... Hayır, hayır, sağlıklı akıl, kendisini bu kadar belirgin bir şekilde hiçe sayan bir dogmayı asla kabul edemez.

4. Ama Tanrı'nın adaleti burada tehlikededir... Bir diğer acımasızlık: Kötülük yeryüzünde gereklidir. Dolayısıyla, kendi buyurduğu şeyi cezalandırmamak, eğer varsa, sizin Tanrınızın adaletidir. Sizin Tanrı'nız her şeye kadir olsa, kötülüğü önlemek için cezalandırmaya gerek duyar mı? Kötülüğü insanların arasından kökten söküp çıkaramaz mı? Eğer bunu yapmadıysa, dengenin korunması için gerekli olduğuna inandığındandır; buna göre, sizi gidi aşağılık kâfirler, nasıl olur da evrenin yasalarının temel bir tarzını Tanrı'nın cezalandırabileceğini söyleyebiliyorsunuz?

5. Bütün teologlar cehennem cezalarına inanma ve bunları vaaz etme konusunda hemfikirler... Bu durum, rahiplerin, kendi aralarında ne kadar dağınık olsalar da, insanları kandırmak her gerektiğinde hemfikir olduklarını kanıtlamaktan başka neye yarar ki? Romalı rahiplerin ihtiraslı ve çıkarcı düşleri başka mezheplerin görüşlerini belirlemeli midir? En aşağılık bir avuç insanın uydurmaktan hoşlandıkları şeye herkesin inanmasını istemek akla yatkın mıdır? Akla, sağduyuya ve hakikate bağlı kalmak yerine bu düzenbazlara mı bağlı kalmak gerekiyor? Çoğunluğun değil hakikatin peşinden gitmek gerekir: Yalanlar söyleyen her yaştan insandansa, doğruyu söyleyen tek bir insana bel bağlamak yeğdir.

Ortaya sürülen tüm diğer argümanlar öylesine zayıftır ki, bunları çürütmeye kalkışmak zaman kaybı olur. Ne kutsal kitaplara ne geleneğe dayanmayan bütün bu argümanlar kendiliğinden çürütülür. Bize herkesin hemfikir olduğu söyleniyor: Yaşamın en önemli şeyi gözüken konulardan biri üzerinde aynı şekilde akıl yürüten iki kişi bile yokken bu böyle olabilir mi?

Doğru düzgün akıl yürütemeyen bütün bu *Tanrı-çırpıştırıcılar* sizi tehdit eder: Ama tehdidin zayıf ve basit insanın silahı olduğunu uzun süredir biliyoruz. Bize akıl gerekiyor, İsa'nı sersem evlatları, evet, tehdit değil, akıl! Bize, *bu işkencelere inanmak istemeyen sizler, işkenceyi hissedeceksiniz* denmesini istemiyoruz. Bizim istediğimiz, ki bunu başaramazsınız, bizim bunlara ne sayede inanmamızı istiyorsanız bunu bize kanıtlamanızdır.

Cehennem korkusu, tek kelimeyle, günaha karşı bir koruyucu asla değildir... Hiçbir yerde gerçekten belirtilmiş değildir... Rahiplerin, yani toplumun en aşağılık ve en kötü sınıfını oluşturan kişilerin gevşek ahlâklı hayal güçlerinin meyvesi olduğu besbellidir... O halde ne işe yarar? Bahse girerim bunu bana söyleyemezsiniz. Günahın sonsuz bir saldırı olduğu ve sonuç olarak sonsuzca cezalandırılması gerektiği bize söyleniyor: Bununla birlikte, Tanrı'nın kendisi bu günaha tek bir sonlu ceza saptamalı ki bu ceza da ölümdür.

Sonuç olarak, bütün bunlara göre, çocuksu cehennem dogması rahiplerin bir uydurmasıdır, acımasız bir varsayımdır, kendileri kadar bayağı, kendileri kadar aşağılık bir Tanrı oluşturmaya başlamış cübbeli namussuzlar tarafından ileri sürülmüştür. Dolayısıyla, bu tiksinç puta kendi tutkularını en iyi okşayacak her şeyi söyletebilmeye, kendilerine özellikle kadın ve para sağlayabilmeye çalışmaktadır. Toplumun yapması gereken en akıllıca şey, beş para etmez bu döküntüleri, bu miskinler yığınını kökten temizlemekken, bu pisliklerin tek özlemi ise paraya ve kadına sahip olma hakkıdır.

Dolayısıyla hem Tanrı'nıza hem aklınıza aykırı bir doktrini kalplerinizden sonsuza dek uzak tutun. Yeryüzünde en fazla ateist üreten dogma hiç tartışmasız budur. Bu kadar tehlikeli bir yalanlar yığınını benimsemektense hiçbir şeye inanmamayı tercih etmeyecek tek bir kişi bile yoktur. İşte bu yüzden, bunca dürüst ve duyarlı insan iğrenç Hıristiyan doktrinin bunaltmak için kullandığı dehşet karşısında teselli ve gücü mutlak din-dışılıkta aramak zorunda hisseder kendisini. Bu nafile ürküntülerden kurtulalım; bu tiksinti verici dinin dogmalarını, seremonilerini, gizemlerini sonsuza dek ayaklar altına alalım. En köklü ateizm, tehlikeleri aşikâr bir dinden evladır. Hiçbir şeye inanmamakta ne gibi bir sakınca olabilir bilmiyorum; ama bu tehlikeli sistemlerin benimsenmesinden doğabilecek bütün tehlikeleri elbette gayet iyi biliyorum.

Delbene'in Söylevi

Bana dinden söz edildiğinde karşıma çıkan ilk dogma, diyor Madam Delbene, Tanrı'nın varlığı oluyor: Her yapının temeli o olduğundan, akıllıca başlayabilmem için öncelikle onu incelemem gerekir.

Ey Juliette! Tanrı kuruntusunun bizim zihnimizin sınırlarından doğduğuna kuşkumuz olmasın; gördüğümüz şeyi kime atfedeceğimizi bilmediğimizden, doğanın kavranamaz sırlarını açıklamanın son derece imkânsız olması karşısında, nedenleri bizim meçhulümüz olan bütün etkileri yaratma gücüne sahip bir varlığı bu doğanın üzerine temelsizce yerleştirdik.

Bu iğrenç hortlak yalnızca doğanın yaratıcısı olarak düşünülmedi, aynı zamanda iyiliğin ve kötülüğün de yaratıcısı olarak onu görmek gerekti. Bu görüşleri doğru kabul etme alışkanlığı ve hem tembelliği hem merakı gidermek için bunu benimsemenin rahatlığı, bu masala geometrik bir kanıtlamayla aynı inanç düzeyini derhal verdi: İkna öylesine canlı, alışkanlık öylesine güçlü oldu ki, hatadan kurtulabilmek için insan bütün aklına ihtiyaç duydu. Bir Tanrı'nın varlığını kabul eden çılgınlıkla ona taptıran çılgınlık arasında tek bir adım vardır; Korkulan şeye yakarmaktan daha basiti olamaz; hem her şeyin devindiricisi hem de her şeyin paylaştırıcısı yapılan büyülü kişinin sunaklarında günlük yaktıran yöntemden daha doğal bir şey olamaz. Onun kötü olduğuna inanılıyordu, çünkü doğa yasalarının zorunluluğundan çok kötü sonuçlar doğuyordu; onu yatıştırmak için kurbanlar gerekiyordu: Oruçlar, çileye girmeler, günah çıkarmalar ve kimilerinin korkusunun kimilerininse düzenbazlığının sonucu olan tüm diğer aptallıklar buradan kaynaklanıyordu. Dilersen buna insanlığın zayıflığının değişmez etkileri diyebilirsin, çünkü şu kesindir ki, bu zayıflığın olduğu her yerde, bu insanların korkusunun doğurduğu tanrılar da olacaktır ve onları bu mertebeye çıkartan çılgınlığın zorunlu sonucu olarak bu tanrılara saygı ve hürmet gösterilecektir. İyilikleri ve kötülükleri dağıtan bir Tanrı'nın varlığı ve gücü fikrinin yeryüzündeki bütün dinlerin temeli olduğundan kuşku duymayalım. Ama bütün bu farklı dini geleneklerin hangisini tercih etmeliyiz? Hepsi de kendilerinden yana vahiyler yapıldığını ileri sürüyor, hepsi kendi tanrılarının eseri olan kitaplardan alıntılar yapıyor ve hepsi de kesinlikle diğerleri üzerinde baskın çıkmaya çabalıyor. Bu güç tercihle beni aydınlatacak aklımdan başka rehberim yoktur ve bütün bu savları, bütün bu masalları aklın meşalesiyle incelediğimde, beni sabırsızlandıran ve isyan ettiren bir yığın zırvalıktan ve bayağılıktan başka bir şey bulmuyorum.

Bütün halkların bu önemli konu üzerine saçma fikirlerini hızla kat ettikten sonra, nihayet Yahudilerin ve Hıristiyanların ne düşündükleri üzerinde duruyorum. Yahudiler bana bir Tanrı'dan söz ediyorlar, ama bana hiçbir şey açıklamıyorlar, bana bu konuda hiçbir fikir vermiyorlar ve bu halkın Tanrı'sının doğası üzerine çocuksu alegorilerden başka bir şey görmüyorum, üstelik evrenin yaratıcısı olarak kabul etmem istenen varlığın görkemine yakışmayan şeyler bunlar. Bu ulusun yasa koyucusu isyan ettirici çelişkilerle bana kendi Tanrısından söz ediyor ve onu bana tasvir edişi beni ona hizmet etmekten çok ondan nefret etmeye yöneltiyor. Onu bana açıklamak için alıntı yapılan kitaplarda bizzat bu Tanrı'nın konuştuğunu görünce, bir Tanrı'nın kendi kişiliğini insanların aşağılamasına yol açmaya gayet uygun kavramlarla tanıtmasının nasıl mümkün olabildiğini kendi kendime soruyorum. Bu düşünce beni bu kitapları daha dikkatli okumaya yöneltiyor: Bunları incelediğimde, onların yalnızca bir Tanrı zihniyetinden yazdırılmamış olmakla kalamayacağını,

dahası, bunları bizzat Tanrı'dan aktardığını ileri sürmeye cüret etmiş kişinin ölümünden de çok sonra yazılmış olduklarını görünce ne olur halim? "İşte beni böyle aldatıyorlar!" diye haykırdım araştırmalarımın sonucunda. Bana bir Tanrı'nın eseri olarak verilmek istenen bu kutsal kitaplar, aptal birkaç şarlatanın kitabından başka bir şey değildir ve ben burada, tanrısal izler yerine, aptallığın ve dalavereciliğin sonucunu görüyorum. Gerçekten de, her yerde, bu kitaplarda, kendi yarattığı hükümranın gözdesi bir halk sunmaktan ve Tanrı'nın yalnızca bunlarla konuştuğunu bütün milletlere duyurmaktan; ancak bu halkın yazgısıyla ilgileneceğini; yıldızların hareketini bu halk için değiştirdiğini, bu halk için denizleri açtığını, ortalığı sise boğduğunu söylemekten daha budalaca ne olabilir? Bu Tanrı için kalplere nüfuz etmek, ruhları aydınlatmak sanki doğanın akışını bozmaktan daha kolay değilmiş gibi, ve sanki silik, iğrenç, meçhul bir halkın bu şekilde tercih edilmesi, evreni yaratma yeteneği atfetmemi istediğiniz varlığın yüce görkemine uygun düşermiş gibi... Ama bu saçma kitapların bana öğrettikleri şeye boyun eğme arzum ne olursa olsun, bu kitaplarda kaydedilmiş olağanüstü olaylara dair komşu milletlerin bütün tarihçilerinin genel suskunluğu, bu kitapların duyurduğu mucizelerden kuşku duymaktan beni caydırır mı diye de kendi kendime soruyorum. Rica ederim söyleyin bana, bunca şatafatlı bir şekilde bana Tanrı'sından söz eden halkın içinde en fazla inançsız bulunca, ne düşünmeliyim? Ne yani, bu Tanrı kendi halkını lütuflara ve mucizelere boğuyor, ama bu sevgili halk da Tanrı'sına inanmıyor, öyle mi? Ne yani, bu Tanrı bir dağın tepesinden en görkemli aygıtlarla gürlüyor, bu halkın yasa koyucusuna yüce yasaları bu dağın tepesinden buyuruyor, o halk da düzlükte ondan kuşku duyuyor ve dağın üzerinden gürüldeyen yasa koyucu Tanrı'yı küçümsemek için bu düzlükte putlar yükseliyor, olacak şey mi bu? Sonunda ölür, Yahudilere bu kadar muhteşem bir Tanrı sunmuş bu eşsiz adam son nefesini verir; ölümüne bir mucize eşlik eder: Bu Tanrı'nın görkemine kuşkusuz sayısız motif nüfuz edecektir, halk onun büyüklüğüne tanıktır, ama her şeyi görmüş olanların soyundan gelenler hiçbir şey kabul etmeyecektir. Babalarından daha inançsız olduklarından, putperestlik birkaç yıl içerisinde Musa'nın Tanrısının sendeleyen sunaklarını devirir ve ezilen zavallı Yahudiler atalarının hayal mahsulünü ancak özgürlüklerine kavuştuklarında hatırlarlar. O zaman yeni şefler bunlardan söz edecektir, ama ne yazık ki yaptıkları vaatler olaylarla bağdaşmaz. Yahudiler, bu yeni şeflere göre, Musa'nın Tanrı'sına sadık kaldıklarında mutlu olacaklardır: ama ona hiç bu kadar saygı göstermemelerine rağmen hiç bu kadar mutsuz olmamışlardır. İskender'in ardıllarının gazabına uğrarlar, onların sultasından kaçıp Romalılarınkine düşerler, Romalılar da, onların sürekli isyanlarından bıkarak, tapınaklarını yıkarlar ve onları dağıtırlar. İşte Tanrıları onlara böyle hizmet ediyor! İşte, onları seven, doğanın kutsal düzenini ancak onlardan yana bozan Tanrı onlara böyle davranıyor, onlara verdiği sözü işte böyle tutuyor!

Demek ki evrenin güçlü Tanrı'sını Yahudiler arasında arayacak değilim; bu sefil millette, ihtiraslı birkaç kişinin coşkulu hayal gücünden doğan tiksinti verici bir hortlağa rastladığımdan, hainliğin sunduğu aşağılık Tanrı'dan tiksintiyle gözlerimi uzaklaştırıp Hıristiyanlara bakıyorum.

Burada ne yeni saçmalıklar kendini gösteriyor! Artık bana kuralları belirtecek olan şey bir dağın tepesindeki bir delinin kitapları değil. Söz konusu Tanrı şimdi kendini çok daha soylu bir elçiyle duyuruyor, Meryem'in piçi Yoşabed'in terk edilmiş oğlundan çok başka türlü saygın! Bu yumurcağı inceleyelim: Tanrı'sını bana kanıtlamak için ne yapıyor, ne hayal ediyor? Onun elinde hangi güven mektupları var? Hoplayıp zıplamalar, fahişelerle gece yemekleri, şarlatanların iyileştirilmesi, cinaslar ve dolandırıcılıklar. Bana Tanrı'nın oğlu olduğunu söyleyen kişi, konuşmayı bile bilmeyen ve tek bir satır bile yazmamış bu hödük; o Tanrı'nın ta kendisi, böyle dediyse ona inanmalıyım. Hergeleyi asmışlar, ne önemi var? Mezhebi onu terk etmiş, bunun da bir önemi yok; O, evrenin

Tanrı'sıdır. Ancak bir Yahudi kadının bağrında kök salabilmiş, ancak bir ahırda doğabilmiş; beni iğrençlikle, yoksullukla, dalavereyle ikna etmesi gerekiyor: Ona hiç inanmazsam, vay halime, sonsuz eziyet ve işkenceler beni bekliyor! Bütün bunların bir Tanrı'yı tasvir ettiğini görüyorsunuz, bu tabloda ruhu yükseltip ikna etmeyen tek bir özellik bile yok! Ey çelişkilerin doruğu! Yeni yasa eskisinin üzerinde temelleniyor ama yenisi eskisini ortadan kaldırıyor. Bu yeni yasanın temeli ne olacaktır? İsa, şimdi inanmamız gereken yasa koyucu mudur? Kendisini bana gönderen Tanrı'yı bana yalnızca o açıklayacak; ama eğer Musa bile bana gücünü aldığı bir Tanrı vaaz etmekte yarar görmüşse, Nasıralı kaynaklandığı Tanrı'dan söz etmekte ne büyük bir çıkar sağlamaz ki! Kuşkusuz modern yasa koyucu eskisinden daha fazlasını biliyordu; ilkine efendisiyle samimiyetle konuşmak yetiyordu: İkincisi onunla aynı kandandır. Musa, doğanın mucizelerine dayanmakla yetinir, yıldırımın yalnızca kendisi için çaktığına halkını ikna eder. Daha becerikli olan İsa'nın kendisi mucize yaratır. Her ikisi de çağdaşlarının küçümsemesini sonsuza dek hak etse de, en azından şuna ikna olmak gerekir ki, yenisi, daha fazla dolandırıcılıkla, insanların saygısını hak etme iddiasındadır; ve onları yargılayan sonraki kuşaklar, birine minicik bir kulübe sağlarken, diğerine darağacında ön saflarda bir yer vermekten kendilerini alıkoyamaz.

Görüyorsun, Juliette, insanlar kafaları bu budalalıklarla yolunu şaşırdığında hangi kısır döngülere düşüyorlar... Din *peygamberi kanıtlar, peygamber de dini*.

Bu Tanrı henüz kendini hiç göstermediğinden, ne Yahudi mezhebi içinde, ne de Hıristiyanların başka türlü küçümsenen mezhebi içinde göründüğünden, onu yeniden arıyorum, aklı yardımıma çağırıyorum ve beni daha az yanıltması için onu kendi içinde analiz ediyorum. Akıl nedir? Nesnelerden aldığım zevk ya da acı dozuna bağlı olarak, herhangi bir nesneyi tercih etmem ve diğerinden uzak durmam için doğa tarafından bana verilmiş bir yetenek. Bu hesap duyularıma kesinlikle uyuyor, çünkü kaçmak istediğim acıları ya da peşinde koşmam gereken zevki yaratan karşılaştırmalı izlenimleri yalnızca bu duyulardan ediniyorum. Akıl, Freret'nin dediği gibi, nesneleri tarttığımız teraziden başka bir şey değildir; akıl sayesinde, bizden uzak olan nesneleri tartarak, aralarındaki ilişkiye bakıp ne düşünmemiz gerektiğini anlarız, öyle ki her zaman için en büyük zevk olarak görünen baskın çıkar. Bu akıl, görüyorsun, bizde olduğu gibi yine bununla dolu olan hayvanlarda da, en kaba ve en maddi mekanizmanın sonucudur. Ama başka hiçbir meşalemiz olmadığından, gerçekliği olmayan ya da kendi başlarına son derece değersiz ve yalnızca bizim küçümsememiz için yaratılmış nesneler için düzenbazların kesin olarak istedikleri imanı yalnızca aklın meşalesine tabi kılmalıyız.

Oysa, bu aklın birinci etkisi, sen de hissediyorsun, Juliette, görünen nesne ile algılanan nesne arasında temel bir farklılık oluşturmaktır. Bir nesnenin temsili algıları hâlâ farklı türdendir. Bu algılar nesneleri bize yokmuş gibi, bizim zihnimizde vaktiyle mevcutmuşlar gibi gösterseler de, bizim bellek, anı diye adlandırdığımız şey budur. Nesneleri bizlere yoklukları konusunda uyarmadan sunarlarsa, o zaman buna imgelem denir ve bu imgelem bütün hatalarımızın gerçek kaynağı olur. Bu hataların en bol olduğu kaynak ise, bizim bu içsel algıların nesnelerine kendine özgü bir yaşam biçmemizden ve tıpkı bizim onları tek tek varsaymamız gibi, onların da bizden ayrı olarak var olduklarını varsaymamızdan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, senin tarafından anlaşılmak için, bu ayrı fikre, ortaya çıkan nesneden doğan bu *fikre, nesnel fikir* adını vereceğim, böylelikle de onu beliren v e *gerçek* diye adlandırdığım nesneden ayırmış olacağım. Bu iki varlık biçimini birbirine karıştırmamak çok önemlidir: Bu ayrımları nitelemek mümkün olmadığından, hangi hata çukuruna

düştüğünü insan hayal edemez. Sonsuza dek bölünmüş nokta geometride son derece yararlıdır, *nesnel* varlıklar sınıfındadır; cisimler, katılar ise *gerçek* varlıklar sınıfındadır. Bu sana ne kadar soyut gelse de, sevgilim, akıl yürütmelerimle seni yönlendirmek istediğim hedefe benimle birlikte varmak istiyorsan beni izlemelisin.

Öncelikle burada, daha ileriye gitmeden, bizim dışımızda bulunan cisimlerin gerçek varlığı ile zihnimizdeki algıların nesnel varlığı arasında ciddi biçimde aldanmak kadar sıradan ve yaygın bir şey olmadığım saptayalım. Algılarımız da, mevcut nesneleri, onların ilişkilerini ve bu ilişkilerin ilişkilerini fark ettikleri ölçüde, hem bizden hem de birbirlerinden ayrıdırlar. Bunlar mevcut olmayan şeylerin imgelerini bizlere aktardıklarından, düşüncedirler; bizim içimizde bulunan nesnelerin imgelerini bize aktardıklarından ideadırlar. Bununla birlikte, bütün bu şeyler ya bir varlık tarzıdır ya da bizim varlığımızın varoluş tarzlarıdır. Bunların birbirlerinden ya da bizlerden farkı, bir cismin özelliği olan uzam, katılık, şekil, renk ve hareketten başka bir şey değildir. Ardından, benzer olan bütün tikel idealara genel olarak uygun düşen terimleri hayal ettik; kendisinden ayrı herhangi bir varlıkla herhangi bir değişim meydana getiren her varlık *neden* olarak adlandırıldı ve herhangi bir nedenle bir varlıkta meydana gelen her değişim sonuç olarak adlandırıldı. Bu terimler bizde en azından muğlâk bir varlık, eylem, tepki ve değişim imgesine yol açtığından, bunları kullanma alışkanlığı, net ve ayrı bir algıya sahip olduğumuza bizi inandırmıştır; sonunda bir varlık ya da bir cisim olmayan ve hayal edilebilecek bütün sonuçları hareketsiz ve eylemsiz yaratabilen bir nedenin var olabileceğini hayal etmeye vardık. Bütün varlıkların, birbirleri üzerinde sürekli etki ve tepkide bulunarak, hem değişim meydana getirip hem de bu değişimlere maruz kaldıklarını düşünmek istemedik; ardışık olarak neden ve sonuç olmuş varlıkların içsel gelişimi, bir süre sonra, bütün sonuçlarda kesinlikle neden bulmak isteyenlerin zihnini yordu: Bu uzun fikir dizisinin hayal güçlerini tükettiğini hissederek, birden bire, karşısında tikel nedenlerin sonuç olduğu ve kendisi hiçbir nedenin sonucu olmayan evrensel neden olarak hayal ettikleri ilk nedene uzanmanın onlar için daha kolay olduğunu sanmışlardır.

İşte insanların Tanrısı Juliette; işte onların sakat hayal güçlerinin aptalca kuruntusu! Hangi safsatalar zinciri sonunda onu yarattıklarını görüyorsun! Sana verdiğim özel tanıma göre, nesnel bir varlığı olan bu hayaletin onu kabul edenlerin zihninin dışında var olamayacağını görüyorsun ve sonuç olarak onların beyinlerinin coşmasının sonucudur. İşte, yine de, fanilerin Tanrı'sı, işte onların icat ettiği ve uğruna tapınaklarda bunca kan döktükleri iğrenç varlık!

Gerçek varlıklarla *nesnel* varlıklar arasındaki farklılıklar üzerinde durduysam eğer, diye devam elti Bayan Delbene, gördüğün gibi, sevgilim, insanların pratik ve spekülatif kanaatlerinde bulunan çeşitliliği sana kanıtlamanın ve ancak spekülatif varlığı olan birçok şeye gerçek bir varlık verdiklerini göstermenin aciliyetindendir. İmdi, bu spekülatif varlığın ürününe insanlar Tanrı adını verdiler. Bütün bunların sonucu yalnızca yanlış akıl yürütmeler olsaydı bu uygunsuzluk sıradan olurdu; ama ne yazık ki, daha öteye gidiyoruz; Hayal gücü alevleniyor, alışkanlık oluşuyor ve yalnızca bizim zayıflığımızın eseri olan şeyi gerçekmiş gibi kabul etmeye alışıyoruz. Bu hayal mahsulü varlığın iradesinin başımıza gelen her şeyin nedeni olduğuna ikna olmadığımızdan, onun hoşuna gidecek bütün yollar, ona yakaracak her şekil kullanılıyor.

Daha olgun düşünceler bizi aydınlatsın! Bize söylenene bakarak bir Tanrı'yı benimseyecek olmadığımıza göre, her Tanrı fikrinin bize ancak nesnel biçimde kendini gösterebileceğine ikna

olduğumuzdan, bundan ancak yanılsamalar ve hayaletler doğabilir.

İnsanların hayal mahsulü tanrısallığının saçma yandaşları hangi safsataları ileri sürseler de, size nedensiz sonuç diye bir şey olmadığını hep söylerler; ama bütün tikel nedenlerin evrensel nedeni olan ve kendisi de yaratıcı olan, tüm diğer nedenlerden bağımsız, sonsuz bir ilk nedene geri dönmek gerektiğini size kanıtlayamazlar. Bütün nedenlerin bağını, sürekliliğini ve gelişimini kavramadığımıza eminim; ama bir olguyu bilmemek, ona inanmanın ya da bir başkasını belirleyici görmenin yeterli gerekçesi asla olamaz. İğrenç Tanrılarının varlığına bizi ikna etmek isteyenler, bize, sonuçların gerçek nedenini göremediğimiz için, evrensel nedeni kabul etmemizin şart olduğunu söylemeye yüzsüzce cesaret ediyorlar. Bu kadar aptalca bir akıl yürütme olabilir mi? Bir saçmalığı kabul etmek sanki kendi cehaletinin farkına varmaktan daha iyiymiş gibi; sanki bu saçmalığın kabulü onun varlığının bir kanıtı olurmuş gibi... Bizim zayıflığımızın itiraf etmemizde rahatsız edici bir yan elbette yoktur; hayaletin benimsenmesi ise sakıncalarla doludur ve eğer aklı başında insanlarsak bu sakıncalara çarparız, ama eğer kendimizden geçersek parçalanırız: Hayal mahsulleri daima coşturur.

İsterseniz, bir an için, muarızlarımızı mutlu edecek şekilde *vampirlerin* varlığını kabul edelim. Bu hipotezde, onlara soruyorum: Tanrının varlıkları yönettiği yasa, kural, irade bizim irade ve gücümüzle aynı mı? Tanrı, aynı koşullarda, hem isteyebilir hem de istemeyebilir mi? Aynı şey onun hem hoşuna gidip hem gitmeyebilir mi? Duyguları değişmez mi? Onun davranış yasası değişmez mi? Eğer onu yönlendiren bu yasaysa, o zaman o yalnızca icracıdır: Bu durumda hiçbir gücü yoktur. Bu zorunlu yasa nedir o halde? Ondan ayrı mıdır, ona içkin midir? Eğer, tersine, bu varlık duygu ve irade değiştirebiliyorsa, niçin değiştirdiğini soruyorum. Elbette ona bir gerekçe ve bizi belirleyenden daha akılcı bir iyilik gerekir; çünkü Tanrı, nasıl ki ihtiyat bakımından bizi geride bırakıyorsa, bilgelik bakımından da bizden üstün olmalıdır; ama bu gerekçe buna kendini teslim eden varlığın kusursuzluğu değişmeden hayal edilebilir mi? Daha öteye gideceğim: Tanrı irade değiştireceğini önceden biliyorsa, her şeyi yapabildiğine göre, her zaman yorucu olan ve her zaman zayıflık kanıtı olan bu dönüşümün hiç gerekli olmayacağı şekilde koşulları niçin düzenlemedi? Eğer bunu bilmiyorsa, ne yapması gerektiğini öngöremeyen bir Tanrı, Tanrı mıdır? Eğer öngörüyorsa ve yanılmıyorsa, kendisine dair fikrinin doğruluğuna inanmak gerektiğinden, iradesinden bağımsız olarak, şu ya da bu şekilde davranacağı demek ki kararlaştırılmıştır: O halde, onun iradesinin izlediği bu yasa nedir? Neresidir? Gücünü nereden almaktadır?

Eğer sizin Tanrı'nız özgür değilse, ona hâkim olan yasaların sonucuna göre hareket etmek zorundaysa, o zaman bu yazgıya, talihe benzer bir güçtür ve dilekler ona asla ulaşamaz, dualar asla onu gevşetmez, sunular hiç yatıştıramaz ve bu kadar az başarı şansıyla ona yalvarmaktansa sonsuzca küçümsemek daha doğru olur.

Ama eğer, daha tehlikeli, daha kötü ve daha vahşi olan sizin iğrenç Tanrınız, mutlulukları için gereken şeyleri insanlardan gizlemişse, demek ki onun projesi insanları mutlu kılmak değildir; demek ki onları sevmemektedir, bu durumda ne adildir ne de iyi. Bana öyle geliyor ki bir Tanrı olası olandan başka bir şey istememelidir ve insan kendisini korkutan ya da bilmediği yasalara uydukça zaten Tanrı da iyi ya da adil değildir.

Bu aşağılık Tanrı fazlasını da yapmaktadır: İnsan kendisine hiç öğretilmemiş şeyi bilmiyor diye ondan nefret etmektedir; meçhul bir yasayı ihlal etti diye, yalnızca kendisine bağlı eğilimlerinin peşinden gitti diye onu cezalandırmaktadır. "Ey Juliette!" diye haykırdı eğitmenim, bu cehennemi ve

iğrenç Tanrı'yı bir tiran, bir barbar, bir canavardan başka nasıl görebilirim? Maddi ve manevi yetilerimin aynı anda ortaya serdiği bütün nefret, gazap ve aşağılamayı ona borçluyum.

Böylece, bana Tanrı'nın varlığını kanıtlamanın, göstermenin sonuna varılmış oldu. Peki, yasaları onun buyurduğuna, bunları fanilere kanıtlamak için insanları seçtiğine beni ikna etmeyi başardılar mı? Ondan kaynaklanan bütün ilişkilerde en uyumlu anlaşmanın hüküm sürdüğünü bana gösterebildiler mi? Onun yasalarına uyarak onun hoşuna gideceğime hiçbir şey beni ikna edemez, çünkü, eğer o iyi değilse, beni aldatabilir ve yalnızca ondan kaynaklanan benim aklım beni ikna etmeyecektir, çünkü bu durumda aklımı bana iyice hataya düşmem için vermiş olur.

Devam edelim. Şimdi size soruyorum, ey deistler, bu Tanrı, bir an için kabul edersem, yasalarını hiç bilmeyenlere nasıl davranacaktır? Eğer Tanrı yasalarının duyurulamadığı insanların alt edilmez cehaletini cezalandırırsa, adaletsizdir; eğer onları eğitemezse güçsüzdür.

Ezeli Tanrı'nın yasalarının vahyinin, bu yasaların kaynaklandığı Tanrı'yı kanıtlayan nitelikler taşımaları gerektiği açıktır: Oysa, bize gelen bütün vahiyler içerisinde bu aşikâr ve kaçınılmaz niteliği hangisi taşıyor soruyorum. Demek ki dinin duyurduğu Tanrı din yoluyla yok oluyor: İmdi, bu dinin ortaya koyduğu Tanrı ancak sersemlerin kafasında var olacaksa, bu din ne olacaktır?

Beşeri bilgilerin doğru ya da yanlış olmasının yaşam mutluluğuyla alakası yoktur. Ama din konusunda durum aynı değildir, insanlar dinin sunduğu hayali nesneleri bir kez gerçek kıldıklarında bu nesneler için coşku duyarlar; akıllarında dolanıp duran bu hortlakların gerçekten var olduğuna ikna olurlar ve artık hiçbir şey onları engelleyemez. Her gün titreyecek için yeni şeylerle karşılaşırlar. Tehlikeli bir Tanrı fikrinin bizde yarattığı tek sonuç bunlardır. İnsan yaşamının en yürekler acısı kötülüklerine neden olan şey yalnızca bu fikirdir. Çıldırmış hayal gücünün bu tiksinti verici meyvesinin hoşuna gitmeme korkusu içinde, yaşamın en tatlı zevklerinden mahrum kalmaya insanı zorlayan budur. Dolayısıyla, sevgili dostum, bu kuruntunun esinlediği korkulardan mümkün olduğunca çabuk kurtulmak gerekir; ve bunun için de, kuşkusuz, puta orak sallamalı, güçlü bir kolla onu tuz buz etmeli.

Rahiplerin tanrısallık konusunda bize vermek istedikleri fikir, tüm diğer nedenlerin kaynaklandığı evrensel bir nedendir. Bu dalaverecilerin hitap ettikleri sersemler, böyle bir nedenin var olduğuna, yarattığı tikel etkilerden ayrı olarak var olabileceğine inandılar. Sanki bir cismin tarzları bu cisimden ayrı var olabilirmiş gibi, sanki beyazlık karın niteliklerinden biriymiş de bu niteliği ondan ayırmak imkânsızmış gibi... Değişimler, değiştirdikleri cisimlerden ayrılırlar mı? Pekâlâ, sizin Tanrı'nız özü gereği sürekli hareket halindeki maddenin geçirdiği bir değişimden başka bir şey değildir: ondan ayırabileceğinizi düşündüğünüz bu eylem, maddenin bu enerjisi, işte sizin Tanrı'nız! İnceleyin şimdi, böyle bir varlığın aptalca hayranları, onun nasıl bir saygıya layık olabildiğini görün!

Birinci nedene yalnızca cisimlerin yerel hareketini yarattıranlar ve bizim zekâmıza da kendini belirleme gücü verenler, bu nedeni tuhaf biçimde sınırlamaktalar ve ondan evrenselliğini çekip alarak onu doğada en altta var olan şeye, yani maddeyi kımıldatma kullanımına indirgemekteler. Ama doğada her şey birbirine bağlı olduğundan, manevi duygular canlı cisimlerde hareket yarattığından, cisimlerin hareketleri ruhlarda duygulara neden olduğundan, dinsel kültü yerleştirmek ya da savunmak için bu varsayıma başvurulamaz. Sonuç olarak, bize kendini gösteren nesnelerin algısını istiyoruz yalnızca; algılar bize ancak organlarımızda yol açılan hareket vesilesiyle geliyorlar:

Dolayısıyla hareketin nedeni bizim irademizdir. Bu neden hareketin bizim içimizde yaratacağı sonucu bilmiyorsa, Tanrı fikri ne iğrençtir! Eğer biliyorsa, onun suç ortağıdır ve ona rıza göstermektedir; eğer, bunu bilerek, buna rıza göstermiyorsa, istemediği şeyi yapmak zorundadır, ondan daha güçlü bir şey vardır, dolayısıyla yasaları izlemek zorundadır. Bizim irademiz daima bazı hareketlerin ardından geldiğinden, Tanrı bizim irademizle işbirliği etmek zorundadır: Dolayısıyla o baba katilinin kolundadır, kundakçının meşalesindedir, fahişenin amındadır. Tanrı rıza göstermiyor mu? O halde bizden daha az güçlüdür, bize itaat etmek zorundadır. Dolayısıyla, ne denirse densin, evrensel neden diye bir şey olmadığını itiraf etmek gerekir; ya da ille de bir neden olmasını istiyorsanız, başımıza her gelene rıza gösterdiğini ve asla başka bir şey istemediğini kabul etmemiz gerekir. Bu nedenden kaynaklanan özelliklerin herhangi birini ne sevebileceğini ne de bundan nefret edebileceğini itiraf etmeniz gerekir, çünkü hepsi ona eşit olarak boyun eğerler ve buna göre, ceza, ödül, yasa, yasak, emir, kargaşa kelimeleri yalnızca alegorik kelimelerdir, insanlar arasında olup bitenden alınmışlardır.

Tanrı'ya esasen iyi bir varlık olarak, insanları seven bir varlık olarak bakmak şart değilse, insanları kandırmak istediğine inanabiliriz. Birkaç kişiye vahyettiği yasaları bildiğini iddia edenlere dayandırdığı bütün mucizeler doğru olsa bile, onun adaletsiz, insanlık dışı bir varlık olduğunu bize her şey kanıtladığından, bu mucizeleri bizi kandırmak için kasıtlı olarak yapmadığına dair güvencemiz yoktur ve yasalarına en katı itaatin beni daima onun dostu kılacağına inanmamı sağlayacak hiçbir şey yoktur. Bu yasalara itaat edenleri cezalandırmıyorsa, onların itaatleri gereksiz olur; ve bu itaat çetin olduğundan, sizin Tanrı'nız bu itaati resmen ilan ederek, kendini hem yararsız hem de kötü kılmıştır. Sorarım size, o bizim saygı ve sevgimize layık bir varlık mıdır? Üstelik bu yasalarda saygıya değer hiçbir şey yoktur: bunlar saçmadır, akla aykırıdır, ahlâka mugayirdir, fiziksel olarak acı verirler; bu yasaları duyuranlar onları her an ihlal ederler. Bu yasalara inanmayı aklından geçiren binleri varsa eğer, onların zihniyetini dikkatle inceleyelim: Bir süre sonra aptal olduklarını anlayacağız. Bu gülünç Tanrı'nın buyurduğu yasalar ve gizemler yığınının kanıtlarını derinlemesine incelemek istersem, bunların muğlâk, belirsiz geleneklere dayandığını ve rakiplerinin bunlarla başarıyla mücadele ettiğini görürüm yalnızca.

Şunu hakikaten söyleyelim: İnsanlar arasında yerleştirilen dinlerin hiçbiri diğerleri üzerinde hakkıyla hâkimiyet kuramaz. Bir teki bile yoktur ki masallarla, yalanlarla, sapkınlıklarla dolu olmasın; eli kulağında tehlikelerin yanı sıra en somut çelişkiler de içermesin... Deliler kendi boş düşüncelerini yerleştirmek istediklerinde mucizeleri yardıma çağırırlar: Bunun sonucunda, daima aynı çemberin içinde kalarak, kâh dini kanıtlayan mucizedir, kâh din mucizeyi kanıtlar. Mucizeleri gösteren tek biri bile olmasa da, hepsi mucizelerden söz ediyor, hepsi mucize sunuyor.

Leda'nın kuğusu

Meryem'in güvercinine denktir.

Bütün bu suçlar doğruysa eğer, bunun sonucu Tanrı'nın sahte dinler için olduğu kadar iyi dinler için de suç işlenmesine izin vermesidir; demek ki hata onu hakikatten daha fazla ilgilendirmiyordu. Hoş olan şey, her mezhebin onun mucizelerinin gerçekliğine ikna olmuş olmasıdır. Eğer hepsi yanlışsa, bundan çıkarılması gereken sonuç bütün ulusların varsayılan mucizelere inanabildiğidir: Dolayısıyla, bütün bir ulusun hararetle ikna olmuş olması bu mucizelerin hakikatini kanıtlamamaktadır. Ama bu olgulardan hiçbirinin hakikati onlara inananların ikna olması dışında

kanıtlanamaz: Dolayısıyla, hiçbirinin hakikati yeterince kanıtlanmış değildir. Bu mucizeler bizi bir dine inandırabilecek tek araç olduğundan, çıkan sonuç, bunların hiçbirinin kanıtlanmadığıdır ve bu mucizeleri fanatizmin, düzenbazlığın, dalavereciliğin ve kibrin eseri olarak görebiliriz.

“Ama,” diye sözünü kestim, “ne Tanrı ne de din varsa, evreni kim yönetiyor?”

"Sevgili dostum,” diye devam etti Bayan Delbene, “evren kendi gücüyle hareket etmektedir ve doğanın doğaya içkin sonsuz yasaları, bir ilk neden olmadan da, gördüğümüz her şeyi üretmeye yeterlidir; maddenin sürekli hareketi her şeyi açıklıyor: Daima hareket halinde olan şeye bir devindirici arama ihtiyacı nereden kaynaklanıyor? Evren, birbirleri üzerinde karşılıklı olarak ve art arda etki ve tepki gösteren farklı varlıkların bir araya gelmesidir: Burada hiçbir sınır göremiyorum, art arda birçok yeni biçim edinen tek tek varlıklara göre yalnızca bir durumdan ötekine sürekli geçiş var, ama ben bu durumdan ayrı, buna varlık veren ve oluşturan tikel varlıkların dönüşümlerini üreten evrensel bir nedene hiç inanmıyorum. Hatta tam tersini gördüğümü itiraf etmeliyim ve sanırım bunu da kanıtladım. Dolayısıyla, hayal mahsulü kuruntuların yerine bir şey koymaktan asla çekinmeyelim; anlamadığımız bir şeyin nedeni olarak hiç anlamadığımız başka bir şeyi koymayı asla kabul etmeyelim.

Tanrı yaratan sistemin zırvalığını sana kanıtladıktan sonra, diye devam etti bu sevimli kadın, çocukluktan itibaren yaşamımızın ilkesi üzerine kafana kazınmış önyargıları yok etmekle pek bir güçlük çekeceğimi sanmıyorum elbette. Gerçeklen de insanların diğer hayvanlar üzerinde haksız yere kendilerine mal ettikleri üstünlükten daha acayip bir şey olamaz. Bu üstünlüğü neyin temellendirdiğini onlara sorduğumuzda, ruhumuz cevabını verirler aptalca. Bu ruh kelimesinden ne anladıklarını onlara sorduğumuzda ise, eveleyip geveleddiklerini görürsünüz, kendilerini yalanlarlar, meçhul bir töz derler; bu onların bedenlerinden ayrı gizli bir güçtür; hakkında hiçbir fikirleri olmayan bir tindir. Bu tinin, Tanrı'ları gibi uzamdan tamamen yoksun olduğunu varsaydıkları bu tinin nasıl olup da uzamsal ve maddi olan bedenleriyle bir arada olabildiğini sorun onlara, size hiçbir şey bilmediklerini, bunun bir sır olduğunu, bu bileşimin Tanrı’nın mutlak erkinin sonucu olduğunu söyleyeceklerdir. İşte, salaklık, bütün eylemlerinin saiki yaptığı gizli, daha doğrusu hayali tözü bu net fikirlerle oluşturur.

Buna tek bir cevabım var: Eğer ruh bedenden temelde farklı ve onunla hiçbir ilişkisi olamayan bir tözse, onların birlikleri de imkânsızdır. Zaten bu ruh, bedenden farklı bir özde olduğundan, ister istemez ondan farklı biçimde hareket etmelidir. Bununla birlikte bedenlerin hissettiği hareketlerin, varsayılan bu ruha kendini hissettirdiğini ve özleri bakımından farklı bu iki tözün daima bir arada hareket ettiklerini görürüz. Siz yine bize bu uyumun bir sır olduğunu söyleyeceksiniz ve ben de size, ruhumu görmediğimi, yalnızca bedenimi bilip hissettiğimi, hissedenin, düşünenin, yargılayanın, acı çekenin, zevk alanın beden olduğunu, bütün bu yetilerin bedenin mekanizmasının ve örgütlenmesinin zorunlu sonucu olduğunu söyleyeceğim.

İnsanlar kendi ruhlarına dair en ufak bir fikre sahip olma imkânından yoksun olsalar da; ancak duyular yoluyla ya da bedenin maddi organlarıyla hissettiklerini, düşündüklerini, fikir sahibi olduklarını, zevk alıp acı çektiklerini her şey onlara kanıtlıyor olsa da; yine de bu meçhul ruhun ölümden muaf olduğuna ikna olurlar. Ama bu ruhun varlığını kabul etsek bile, söyleyin bana lütfen, bütünüyle bedene bağlı olduğunu ve bedenin hissettiği bütün değişimlere onunla birlikle maruz kaldığını kabul etmekten kaçınabilir miyiz? Bununla birlikte, ruhun, doğası gereği eşi benzeri

olmadığına inanmaya kadar giderek işi saçmalığa vardırırlar. Ruhun bu bedenin yardımı olmadan hareket edip hissedebilmesi istenir; tek kelimeyle, bu bedenden yoksun kaldığında ve duyulardan kurtulduğunda, bu yüce ruhun acı çekmek için, rahat ve huzur hissetmek için ya da kesin güçlükler hissedebilmek için yaşayabileceği varsayılır. Ruhun ölümsüzlüğü şeklindeki harikulade fikir bu şekilde bir yığın tahmini saçmalık üzerinde yükselir.

Hangi gerekçelerle ruhun ölümsüzlüğünü varsaydığımızı sorarsam, bana hemen şu cevap verilir: Çünkü insan, doğası gereği, ölümsüz olmayı arzulamaktadır. Ama, diye karşılık vereceğim, sizin arzunuz bunun gerçekleştiğinin bir kanıtı olabilir mi? Bir şeyin yalnızca arzulandı diye olabileceğini hangi tuhaf mantıkla kabul edebiliriz? Dinsizler, diye devam edilir, bir başka hayata dair çekici umutlardan yoksun olduklarından, yok olmayı arzularlar. Mademki siz, arzu ediyorsunuz diye var olacağınız sonucuna varmanıza izin verildiği kanısındasınız, onların da kendi arzularından yola çıkarak yok olacakları sonucuna varmalarına izin yok mudur?

Ey Juliette, diye devam etti bu filozof kadın, ikna gücünün bütün enerjisiyle, ey benim sevgili dostum, hiç kuşkunuz olmasın, hepimiz öleceğiz, ve insan vücudu. Yazgı Tanrıçaları bağı kestikten sonra, bir araya geldiğinde hayatı oluşturan hareketleri yaralamayan bir kütleden başka bir şey olamaz. Bu durumda ne dolaşım görülür, ne solunum, ne sindirim, ne söz, ne düşünce. Artık ruhun bedenden ayrıldığı varsayılır; ama hakkında hiçbir şey bilinmeyen bu ruhun yaşamın temeli olduğunu söylemek, meçhul bir gücün algılanamaz hareketlerin gizli ilkesi olduğunu söylemek değilse eğer, hiçbir şey dememektir, oysa ölmüş insanın artık olmadığına inanmaktan daha doğal ve daha basit hiçbir şey olamaz; ölmüş insanın hâlâ yaşadığına inanmaktan da daha zırvası olamaz.

Ölülerle birlikte erzak gömme alışkanlığı olan kimi halkların basitliğine gülüyoruz: İnsanların ölümlerinden sonra yemek yiyeceklerine inanmak, insanlara duyum ya da fikir taşıyabilen organlar kesin olarak yok olup toza dönüştüklerinde onların hâlâ düşünebileceklerine, hoş ya da kızdırıcı fikirleri olacağına, zevk alacaklarına, acı çekeceklerine, pişmanlık ya da neşe duyacaklarına inanmaktan daha saçma ne olabilir? İnsanların ruhunun ölümden sonra mutlu ya da mutsuz olacağını söylemek, insanların gözleri olmadan görebileceklerini, kulakları olmadan işitebileceklerini, damakları olmadan tadabileceklerini, burunları olmadan koku alabileceklerini, elleri olmadan dokunabileceklerini iddia etmektir. Çok aklı başında olduğunu sanan uluslar da bu tür fikirleri benimsemektedirler.

Ruhun ölümsüzlüğü doktrini ruhun basit bir töz olduğunu, tek kelimeyle bir tin olduğunu varsayar: Ama ben yine soracağım, tin nedir?

Bana öğretilene göre, diye cevap veriyorum Bayan Delbene'e, tin uzamsız, çürütülemez ve maddeyle hiç alakasız bir tözdür.

Ama eğer böyleyse, diye hararetle sözüne devam etti eğitmenim, nasıl oluyor da ruhun bedeninle aynı oranlarda doğuyor, büyüyor, güçleniyor, rahatsız oluyor, yaşlanıyor?

Aynı ilkeleri edinmiş olan bütün sersemler gibi senin de bana cevabın bütün bunların bir gizem olduğu yönündedir. Ama siz bir sersemsiniz, eğer bunlar gizemse hiçbir şey anlamayacaksınız ve eğer hiçbir şey anlamayacaksanız, hiçbir fikir sahibi olamayacağınız bir şey hakkında doğrulayıcı bir fikre nasıl sahip olabilirsiniz? Bir şeye inanmak ya da onu doğrulamak için, inanılan ya da doğrulanan

şeyin neden ibaret olduğunu bilmek gerekir en azından. Ruhun ölümsüzlüğüne inanmak, gerçek hiçbir nosyona sahip olunamayan bir şeyin varlığına ikna olduğunu söylemektir, hiçbir anlam yükleyemeden sözcüklere inanmaktır: Bir şeyin söylendiği gibi olduğunu ileri sürmek, deliliğin ve kibrin doruğudur.

Teologlar ne tuhaf akıl yürütüyor! Şeylerin doğal nedenlerini keşfedemediklerinde, doğaüstü nedenler uyduruyorlar, tinler, tanrılar, karanlık nedenler, açıklanamaz failler, daha doğrusu açıklamaya çalıştıkları şeylerden daha karanlık sözcükler uyduruyorlar. Doğanın etkilerini açıklamaya çabalıyorsak doğanın içinde kalalım: doğanın fenomenlerini açıklamak istediğimizde doğadan asla uzaklaşmayalım; organlarımızla kavranabilecek kadar çözülmüş nedenleri göz ardı etmeyelim; doğanın bize sunduğu sorunların çözümünü doğanın dışına çıkarak asla bulamayacağımıza ikna olalım.

Teolojinin varsayımı içinde kalsak, yani maddeye mutlak erk sahibi bir devindirici varsaysak bile, bu durumda, teologlar Tanrılarının bu maddeye düşünme yetisi vermesini hangi hakla reddediyorlar? Düşünen tinler yaratmaktansa, düşüncenin kaynaklandığı madde bileşimlerini yaratmak onun için daha mı güç olacaktır? En azından, düşünen bir madde varsayarak, düşünce konusunda ya da bizim içimizde düşünen şey konusunda bir fikrimiz olur: Oysaki maddi olmayan bir varlığa düşünce atfettiğimizde, en ufak bir fikrimizin olması bile imkânsızdır.

Materyalizmin insanı saf makine haline getirdiği ve bunun da insan soyu için fazlasıyla onur kırıcı olduğu itirazı yöneltilecektir. Ama insanın bir tinin ya da nasıl olduğu bilinmeden insanı harekele geçirmeye yarayan ne olduğu belirsiz bir şeyin gizli itkileriyle hareket etliği söylendiğinde, bu insan soyu daha mı onurlandırılmış olmaktadır?

Tine madde üzerinde ya da ruha beden üzerinde verilen üstünlüğün, bu ruhun doğasına dair cehalet üzerinde temellendiğini fark etmek kolaydır, oysaki tanıdığımızı hayal ettiğimiz ve devindirici güçlerini çözdüğümüzü sandığımız madde ya da bedenle daha yakınız; ama bedenimizin en basit hareketleri, bunlar üzerinde düşünen her insan için, keşfetmesi düşünce kadar güç muammalardır.

Birçok insanın tinsel töze verdiği değerin gerekçesi bunu anlaşılır bir şekilde tarif edememek olabilir; bizim teologların maddeye pek az önem vermeleri aşina olmanın küçümseme doğurmasındandır. Bize ruhun bedenden daha kusursuz olduğunu söylediklerinde hiçbir şey demiyorlar; tek söyledikleri şey, hiç tanımadıkları şeyin cılız birkaç fikre sahip oldukları şeyden çok daha güzel olması gerektiğidir.

Bize sürekli olarak öte dünya dogmasının yararı övülüyor; bu bir kurgu olsa bile, yararlı olacağı ileri sürülüyor, çünkü insanlara dayatıldığında onları erdemli olmaya yöneltir. Buna karşılık, ben, bu dogmanın insanları daha bilge ve daha erdemli yapıp yapmadığını soruyorum. Tersine, şunu ileri sürebilirim ki, onları ancak delirtiyor, ikiyüzlü, kötü, tez öfkelenen biri haline getiriyor. Bu fikirleri dinlerin temeli yapanlardansa bunlara hiç sahip olmayan halklarda her zaman daha fazla erdem, daha fazla ahlâk bulunur. İnsanları eğitmekle ve yönetmekle görevli olanlar daha aydın ve erdemli olsalar, onları ham hayallerle değil gerçeklerle yönetirlerdi. Ama düzenbaz, ihtiraslı, çürümüş olan yasa koyucular ulusları hakikatlerle aydınlatmak yerine, onların akıllarını geliştirmek, hissedilir, somut ve gerçek gerekçelerle onları erdeme yöneltmek yerine, kısacası onları akıllı bir şekilde yönetmek yerine, onları masallarla uyutmayı daha kestirme bir yol olarak görmüşlerdir.

Rahiplerin, ruhun ölümsüzlüğü gülünç masalını hayal etmek için gerekçeleri olduğundan kuşku duymayalım: Bu sistemler olmadan, can çekişenlerden yararlanabilirler miydi? Ah, bu korkunç Tanrı dogmaları, bizden sonra hayatta kalan ruh dogmaları, insan soyu için hiç yararlı olmasa da, bunların en azından kamuoyunu zehirlemekle görevli olanlara çok yarar sağladığına ikna olabiliriz.

"Ama," diye itiraz ettim Bayan Delbene'e, "ruhun ölümsüzlüğü dogması bahtsızlar için teselli verici değil midir? Bir yanılsama olsa da, yumuşak, hoş bir şey değil midir? İnsanın kendine rağmen varlığını sürdüreceğine ve yeryüzünde kendisine çok görülmüş mutluluğu göğün kendisine bir gün bahşedeceğine inanması hoş değil mi?"

"Aslında," diye bana cevap verdi dostum, "birkaç zavallı salağı yatıştırma arzusunun milyonlarca dürüst insanı zehirleme çabasına değeceğini sanmıyorum, insanın dileklerini gerçeklik düzeyinde tutması daha makul olmaz mı? Biraz daha cesur olun, genel yasaya rıza gösterin, bütün varlıklar gibi sizin de doğanın potasına düşerek oradan başka biçimlerde çıkacağınıza hükmeden yazgının düzenine boyun eğin. Çünkü, aslında, insan soyunun bu anasının bağrında hiçbir şey yok olmaz; bizi oluşturan elementler bir süre sonra başka bileşimler altında bir araya gelecektir; Vergilius'un mezarı üzerinde daimi bir defne dalı büyümektedir. Bu şanlı ruh göçü, sersem deistler, sizin cehennem ya da cennet alternatifiniz kadar donanımlı değil mi? Çünkü cennet teselli edici olsa da, cehennemin korkunç olduğunu siz de kabul edersiniz. Siz, sersem Hıristiyanlar, kendinizi kurtarmanız için Tanrı'nızın pek az insana bahşettiği lütufların gerektiğini söylemiyor musunuz? Kuşkusuz ki oldukça teselli edici fikirler! Sonsuza dek yanmaktansa yok olup gitmek yüz kez daha iyi değil midir? Buna göre, bu kaygılardan kurtulan insanların, lütuflarının hâkimi olarak bunları ancak gözdelerine veren ve geri kalan herkesin sonsuz işkence ve eziyete layık olmasına izin veren bir Tanrı'nın kabulünün bizi bıraktığı belirsizlik içinde yaşayanlardan bin kez daha hoş durumda olduğunu kim söylemez ki? İnsanı sakinleştiren aşikâr bir sistemdense umutsuzluğa düşüren öngörülemez ihtimalleri tercih ettiren şey, ancak coşku ya da delilik olabilir.

"Ama ben ne olacağım?" diyorum Bayan Delbene'e, "bu karanlık beni ürkütüyor, bu sonsuz yok oluş korkutuyor."

"Söyle bana lütfen, dogmadan önce neydin?" karşılığını veriyor bu dâhi kadın. "Düzenlenmemiş, henüz hiç biçim almamış ya da senin hatırlayamayacağın biçimde maddeyle dolu bir iki parça, işte, doğa yasaları uygun bulduğunda yeni varlıklar örgütlemeye hazır bu aynı madde kısımları haline geleceksin. Zevk alıyor muydun? Hayır. Acı çekiyor muydun? Hayır. Çok güç bir durum mudur bu? Asla acı çekmeme kesinliğine her türlü zevki feda etmeyecek bir varlık var mıdır? Bu pazarlığı yapabilse ne olur? Atıl, hareketsiz bir varlık. Ölümden sonra ne olacaktır? Kesinlikle aynı şey. Mademki doğa yasası sizi eğer hâkim olabilseniz seve seve kabul edeceğiniz duruma kesin olarak mahkûm ediyor, acı çekmek neye yarar? Eh, Juliette, hep olmayacak olmanın kesinliği hiç olmamış olmaktan daha mı umut kırıcı? Haydi, sakinleş, meleğim; var olmayacak olmaktan duyulan korku, saçma öte dünya dogmasını yaratan hayal gücü açısından gerçek bir kötülük olabilir ancak.

Ruh, ya da başka deyişle, bizi hareketlendiren, canlandıran, belirleyen bu aktif-canlandırıcı ilke belli bir noktada inceltilmiş maddeden başka bir şey değildir; bizi şaşırtan yetilerini bu sayede edinmiştir. Maddenin her kısmı aynı etkileri yaratamaz elbette; ama vücudumuzu oluşturanlarla bir araya geldiklerinde buna yatkın olurlar, tıpkı ateşin yağlı ya da tutuşabilir cisimlerle birleştiğinde alevlenmesi gibi. Kısacası ruh ancak iki anlamda düşünülebilir, aktif prensip olarak ve düşünen

prensip olarak; imdi, her iki bakış açısı altında, maddeyi tartışmasız iki tasımla kanıtlayacağız. I. Aktif prensip olarak, bölünür; çünkü kalp vücuttan ayrıldıktan uzun sure sonra da hareketini sürdürür. Oysa, bölünen her şey maddedir: Ruh, aktif prensip olarak, bölünür; dolayısıyla maddedir. II. yıkıma doğru giden her şey maddedir; gerçekten tin olan şey yıkıma doğru gitmez. Ruh, vücudun izlenimlerine uyar: Gençken zayıftır, geçkin yaşta çökmüştür; dolayısıyla, bedenin etkilerini hisseder: Bununla birlikte, yıkıma doğru giden her şey maddedir: Ruh yıkıma doğru gider, demek ki maddedir.

Tekrar tekrar söylemekten kaçınmayalım: Düşünme olgusunda şaşırtıcı hiçbir şey yoktur ya da en azından bu düşüncenin maddeden ayrı olduğunu kanıtlayan hiçbir şey yoktur; maddenin, herhangi bir şekilde inceltilmiş ya da değiştirilmiş olsa bile, düşünce üretemeyeceğini gösteren hiçbir şey yoktur. Bunu anlamak Tanrı'nın varlığını anlamaktan son derece daha kolaydır. Bu incelikli ruh gerçekten Tanrı'nın eseri olsaydı, bedenin bütün farklı değişimlerine ya da arazlarına neden maruz kalsındı ki? Bence, Tanrı'nın eseri olsaydı, bu ruh kusursuz olurdu, ama böyle olmadığından, bu kadar kusurlu bir maddenin dengi olarak dönüşüm geçirmektedir. Bu ruh Tanrı'nın eseri olsaydı, kademelenmelerini hissetmek ve anlamak zorunda kalmazdı; ne bunu yapabilirdi, ne de yapması gerekirdi; tamamen oluşmuş embriyona benzerdi ve Ciceron Tusculanes'lerini, Voltaire Alzire'sini daha beşikte yazardı. Eğer böyle değilse ve böyle olamazsa, demek ki ruh da bedenle aynı kademelere uymaktadır. Demek ki onun da kısımları vardır, çünkü bölümlerden oluşmuştur. Beden olmadan ruhun asla var olamayacağına, ruh olmadan da bedenin asla var olamayacağına kesinlikle ikna olalım.

Aslında, ruhun beden üzerindeki mutlak nüfuzunda olağanüstü hiçbir yan yoktur; hepsi aynı bütündür, eşit parçalardan oluşmuştur, buna eminim, ama nasıl ki bir madde olan alev yakıp tükettiği mum üzerinde nüfuz sahibiyse, aynı nedenle kaba bölümler incelikli bölümlere tabi olmalıdır. İşte, tıpkı vücudumuzda olduğu gibi, en İnceliklisi en kabası üzerinde egemenlik kuracak, birbiriyle mücadele eden iki madde örneği...

İşte, Juliette, Tanrı'nın varlığının ve ruhun ölümsüzlüğünün hiçliğine seni ikna etmek için sanırım bu kadarı çok bile. Bu iki canavarca dogmayı icat edenler ne maharetliymiş! Nefreti ya da sevgisi gelecek yaşam için çok önem taşıyan bir Tanrı'nın elçileri olduklarını söyleyerek, halk üzerinde neler tezgâhlamıyorlar ki! Gelecekteki cezalardan ya da ödüllerden çekinerek, cezalardan kaçınmayı ve ödüllere değer vermeyi tek sağlayabilecek olan ve Tanrı'nın aracıları olan bu düzenbazlara başvurmak zorunda kalan insanların ruhu üzerinde nasıl bir itibar kazanmışlar! Bütün bu masallar yalnızca birkaç kişinin ihtirasının, kibrinin ve çılgınlığının meyvesidir ve bunlar başka bazı kişilerin saçmalığıyla beslenmiştir, ama bizden yalnızca küçümseme görmek üzere, yok edilmek üzere, içimize alıp, bir daha ortaya çıkmayacak şekilde emilmek üzere yaratılmışlardır. Ah, sevgili Juliette, senden bütün kalbimle rica ediyorum, sen de benim gibi tiksin onlardan!

Fransızlara!

Önemli fikirler sunuyorum: Bunlar dinlenecek, üstünde düşünülecektir. Bu fikirlerin hepsi olmasa da en azından birkaçı hoşa gider. Aydınlanmacıların ilerlemesine bazı noktalarda katkıda bulunabilirsem bu da beni memnun eder. Saklayacak değilim: Hedefe ulaşma çabamızdaki yavaşlığı görmek bana acı veriyor: bir kez daha hedefi şaşırmanın arifesinde olduğumuzu hissediyorum. Yasalara sahibiz diye bu hedefe erişmiş olacağımıza mı inanılıyor? Bu hayale kapılmayın. Din olmadan yasalar ne işe yarar? Bize bir kült gerekiyor, hem de bir cumhuriyetçinin karakterine uygun bir kült, Roma'nın kültünü asla yeniden diriltmeyecek kadar ileri bir kült. Ahlâkın dine değil dinin ahlâka dayanması gerektiğine inanmış olduğumuz bir yüzyılda, ahlâka uygun bir din gerek, ahlâkı geliştirebilecek, onun kaçınılmaz devamı olabilecek ve ruhu yücelterek, onun günümüzde tapılan biricik put olan bu değerli özgürlük düzeyinde sürekli kalmasını sağlayabilecek ahlâka sahip bir din gerek. Sorarım size. Titus'un bir kölesinin, Yahudiye'nin beş para etmez bir palyaçosunun dini, yeniden doğmuş özgür ve savaşçı bir ulusa uygun olabilir mi? Hayır, yurttaşlarım, hayır, buna inanmayın! Fransızlar, ne yazık ki hâlâ Hıristiyanlığın karanlıklarında gömülü kalırlarsa; bir yandan rahiplerin kibri, tiranlığı, despotizmi, bu rezil sürünün hep yeniden doğan ahlâksızlığı, diğer yandan ise, bu iğrenç ve düzmece din dogmalarının ve esrarının alçaklığı, bu cumhuriyetçi ruhu köreltmeye devam ederse, Fransızlar kendi enerjileriyle parçaladıkları boyunduruk altına bir süre sonra yeniden gireceklerdir.

Bu çocuksu dinin bizim tiranlarımızın ellerindeki en iyi silahlardan biri olduğunu gözden kaçırmayalım: Bu dinin ilk dogmalarından biri "*Sezar'ın hakkını Sezar'a verelim.*"dir; ama Sezar'ı tahtından indirdik ve artık ona hiçbir şey iade etmek istemiyoruz. Fransızlar, bağlılık yemini etmiş bir ruhbanın ruhunun muhalif bir ruhbanınkinden farklı olduğunu söyleyerek boş yere hayale kapılmayın: devletlerde öyle ahlâksızlıklar vardır ki asla telafi edilemezler. Sizin rahipleriniz, ettikleri yemine rağmen, yoksulluklarına rağmen, Hıristiyan dini sayesinde, bu dinin batıl inançları, önyargıları sayesinde, on yıla kalmaz ruhlar üzerinde işgal ettikleri nüfuzu yeniden ele geçirirler; sizi yeniden krallara bağımlı kılarlar, çünkü birinin gücü her zaman ötekilerin gücünü destekler ve sizin temelden yoksun yapınız yok olup gider.

Ey elinde tırpanla dolaşan sizler, batıl inanç ağacına son darbeyi indirin; dalları budamakla yetinmeyin: Etkileri bu kadar bulaşıcı olan bir bitkiyi tamamen kökünden sokup atın; sizin özgürlük ve eşitlik sisteminizin. İsa sunağının rahiplerini, tek birinin bile varlığına müsaade etmeyecek kadar açıkça yadsıdığına kesinlikle ikna olun; onlar bu sistemi iyi niyetle benimsemiş olsalar bile vicdanlar üzerinde herhangi bir etki elde etmeyi başardıkları an onu yıkmaya kesinlikle çalışacaklardır. Geçmişte yararlandığı durumla şu an mecbur bırakıldığı durumu karşılaştırarak, yitirdiği güveni ve otoriteyi yeniden ele geçirmek için elinden geleni yapmayacak rahip var mıdır? Ve ihtiras içindeki bu tepesi tıraşlının bir süre sonra yeniden kölesi olmaya hazır, zayıf ve ödlekler ne çoktur! Geçmişte var olmuş memnuniyetsizliklerin yeniden doğabileceğini nasıl düşünmeyiz? Hıristiyan kilisesinin çocukluğunda da rahipler bugünkü gibi değiller miydi? Vardıkları yeri görüyorsunuz: Peki onları buraya kim getirdi? Dinin sağladığı olanaklar değil midir bunlar? Eğer dini kesin olarak yasaklamazsanız, bu din ve onu vaaz edenler her zaman aynı araçlara sahip olacağından, bir süre sonra aynı hedefe varırlar.

O halde, günün birinde eserinizi yok edebilecek her şeyi sonsuza dek ortadan kaldırın. Sizin çalışmalarınızın ürünü yeğenlerinize kalacağından, bizim zor bela içinden çıkabildiğimiz bu karmaşaya onları yeniden daldırabilecek bu tehlikeli tohumlardan hiçbirinin onlara kalmamasının sizin göreviniz, sizin dürüstlüğünüz gereği olduğunu unutmayın. Önyargılarımız şimdiden ortalıktan çekildi, halk Katolik saçmalıkları yadsımaya şimdiden başladı; tapınakları çoktan ortadan kaldırdı, putları devirdi, evliliğin medeni bir sözleşmeden başka bir şey olmadığına inanıyor artık halk; paramparça edilen günah çıkarma odaları halka açık yuvalar olarak kullanılıyor; havarilere özgü şölenleri terk eden sözüm ona müminler, unu farelere bırakır gibi bıraktılar tanrılarını. Fransızlar, asla durmayın: Bir elini şimdiden gözlerini kamaştıran bantın üzerine atmış olan Tüm Avrupa, onu alnından söküp atacak çabayı sizden bekliyor. Acele edin: Enerjinizi bastırmak için dört bir yandan harekete geçen *Kutsal Roma'ya* birkaç dönmeyi koruyacak zamanı bırakmayın. Çekinmeden vurun onun kibirli ve titrek kellesini; iki aya kalmaz özgürlük ağacı, gölgesini papalığın kalıntılarına dikerek, Caton'ların ve Brutus'ların külleri üzerine yüzsüzce dikilmiş Hıristiyanlığın tüm aşağılık putlarını muzaffer dallarının ağırlığıyla örtecektir.

Fransızlar, size sesleniyorum, Avrupa hem *kılıçtan* hem de *buhurdanlıktan* sizin kurtarmanızı bekliyor. Dini batıl inançların engellerini parçalamadan krallığın tiranlığını ortadan kaldırmanızın imkânsız olduğunu unutmayın: Bunlar birbirine öylesine sıkı sıkıya bağlıdır ki, ikisinden birinin varlığını sürdürmesine izin verirseniz, ortadan kaldırmayı ihmal ettiğiniz hangisiyse onun nüfuzu altına bir süre sonra yeniden düşersiniz. Bir cumhuriyetçi artık ne hayali bir varlığın kucağında ne de aşağılık bir dalaverecinin kucağında dize gelmelidir; onun tek tanrısı *cesaret* ve *özgürlük* olmalıdır artık. Hristiyanlık vaaz edilir edilmez Roma yok oldu, Fransa da hâlâ buna saygı duyarsa kaybeder.

Bu iğrenç dinin saçma dogmaları, korkutucu sırları, canavarca seremonileri, imkânsız ahlâkı dikkatle incelendiğinde bu dinin bir cumhuriyete uyup uymayacağı gayet iyi görülür. İsa'nın aptal rahibinin ayakları dibinde gördüğüm bir adamın bakış açısına boyun eğeceğime iyi niyetle inanıyor musunuz? Hayır, hayır kuşkusuz! Daima sefil bu adam, aşağılık bakış açısıyla krallık düzeninin acımasızlıklarına hep bağlı kalacaktır; geçmişte kabul etme çılgınlığını gösterdiğimiz bu din kadar bayağı bir dinin aptallıklarına boyun eğdiğinde, o artık bana ne yasaları buyurabilir ne de aydınlanmayı taşıyabilir; ben onu ancak önyargıların ve batıl inancın kölesi olarak görürüm.

Bu hakikate ikna olmak için, babalarımızın anlamsız kültüne bağlı kalan az sayıda kişiye göz atalım; bunların hepsinin mevcut sistemin amansız düşmanları olduğunu göreceğiz, *kralcıların* ve *aristokratların* pek haklı olarak aşağıladığımız kastının tamamen bunlardan olduğunu göreceğiz. Taçlı bir eşkıyanın kölesi hamurdan bir putun ayakları dibinde eğilebilir; böyle bir nesne onun çamurdan ruhuna uygundur; kim ki krallara hizmet eder, tanrılara tapmalıdır! Ama biz, Fransızlar, ya biz, yurttaşlarım, biz, bunca aşağılık engeller altında alçakgönüllülükle sürünmeli miyiz? Yeniden köle olmaktansa bin kez ölmeyi tercih etmeliyiz. Mademki bir kültün gerekliliğine inanıyoruz. Romalılarınkini taklit edelim: eylemler, tutkular, kahramanlar; onların saygıdeğer nesneleri bunlardı. Böyle putlar ruhu yüceltiyordu, onu canlandırıyordu; fazlasını da yapıyordu: Saygı duyulan varlığın erdemlerini ona aktarıyordu. Minerva'ya tapan kişi temkinli olmak isteyendi. Cesaret, Mars'ın ayakları dibine çömelen kişinin kalbindeydi. Bu büyük adamların tek bir tanrısı bile enerjiden yoksun değildi; hepsi, kendilerine tapan kişinin ruhuna kendi yaktıkları ateşi aktarıyordu; ve, kişi günün birinde kendisine de tapılma ümidi olduğundan, en azından örnek olarak aldığı kişi kadar büyük olmayı arzuluyordu. Peki ya tersine, Hıristiyanlığın bir işe yaramaz tanrılarında ne bulmaktayız?

Soruyorum size, bu salakça din size ne sunmaktadır?[4] Nasıra'nın o bayağı dalaverecisi sizin ruhunuzda büyük fikirler doğuruyor mu? Onun pasaklı ve iğrenç annesi, iffetsiz Meryem'in size bir erdem esinlediği oldu mu hiç? Ya onun Cennet'ini süsleyen azizler sizin için bir büyüklük, kahramanlık ya da erdem örneği olur mu? Bu aptalca dinin büyük fikirlere bir şey katmadığı öyle doğrudur ki, hiçbir sanatçı diktiği anıtlarda bu dinin özelliklerini kullanmaz; Roma'da bile, papaların sarayının süslenmesinde ya da güzelleştirilmesinde kullanılan şeylerin örneği paganlıktadır ve dünya durdukça, büyük adamların esin gücünü de yalnızca bu pagan nitelikler coşturacaktır.

Büyüklüğün ve yüceliğin bundan daha fazla motifini katışıksız teizmde mi bulacağız? Cumhuriyetçi erdemlere özgü enerji düzeyini ruhumuza vererek, bu erdemleri sevmeye ya da uygulamaya bizi yöneltecek olan şey, boş bir hayalin benimsenmesi mi olacaktır? Bunu hayal etmeyelim! Bu hayaletten vazgeçtik; günümüzde akıl yürütmeyi bilen tüm insanların tek sistemi ateizmdir. İnsan aydınlandığı ölçüde, hareketin maddeye içkin olduğunu kavradığı ölçüde, bu hareketi yaratacak bir failin gerekliliğinin yanıltıcı bir varlık olduğunu anladı; ve var olan her şey özü gereği hareket halinde olduğundan, devindirici gücün gereksizliğini hissetti; ilk yasa koyucuların özenle icat ettikleri kuruntuların ürünü olan bu Tanrı'nın, onların ellerinde, bizi zincirleyecek yeni bir araçtan başka bir şey olmadığı anlaşıldı ve bu hayaleti konuşturma hakkını yalnız kendilerine saklayarak, bizi köleleştirmek için başvuracakları gülünç yasalara destek olacak şeyi bu Tanrı'ya söyletmeyi iyi bildikleri de ortaya çıktı. Lycurgue, Numa, Musa, İsa, Muhammet, tüm bu büyük hinoğluhinler, bizim fikirlerimizin tüm bu büyük despotları, kendi ölçüsüz tutkuları için yarattıkları ilahları bir araya getirmeyi bildiler ve bazıları bu tanrıların yaptırımları aracılığıyla halkları esir edeceklerine emindiler; bilindiği gibi, onlar ya kendilerine uygun sorular sorulmasına ya da kendilerine hizmet edebileceğine inandıkları şeye cevap vermeye özen gösterdiler.

Bugün, hem dalaverecilerin vaaz ettikleri bir işe yaramaz bu Tanrı'yı hem de onun gülünççe benimsenmesinden kaynaklanan tüm dini kurnazlıkları aynı şekilde aşağılayalım artık! Özgür insanlar artık bu çocuk oyuncağıyla eğlenmiyor. Tüm Avrupa'ya yaydığımız ilkeler arasında ibadetin her türünün ortadan kaldırılması da yer alsın artık! Krallığı parçalamakla yetinmeyelim; putları da sonsuza dek ezip toz edelim: Batıl inançla kralcılık arasında pek bir mesafe yoktur.[5] Bunun böyle olması gerek kuşkusuz; çünkü kralların kutsanma ayininin ilk koşullarından biri, tahtlarını en iyi destekleyecek politik temellerden biri olarak hâkim dini korumaktı her zaman için. Ama bu taht devrildiğinde, sonsuza kadar ortadan kalktığında, onun dayanaklarını oluşturan şeyin de kökünü kazımaktan asla çekinmeyelim.

Evet, yurttaşlar, din özgürlük sistemiyle bağdaşmaz; bunun farkındasınız. Özgür insan. Hıristiyanlığın tanrıları karşısında asla eğilmez; bu dinin dogmaları, tören kuralları, sırları ya da ahlâkı asla bir cumhuriyetçiye uygun değildir. Biraz daha çaba; mademki tüm önyargıları yok etmeye çalışıyorsunuz, hiçbirinin varlığını sürdürmesine izin vermeyin, bir teki bile kalsa hepsini diriltmeye yeter. Eğer yaşamasına izin verdiğiniz şey kesin olarak tüm diğerlerinin beşiğiyse, tüm önyargıların dirileceğinden emin olabilirsiniz! Dinin insana yararlı olabileceğine inanmayalım artık. İyi yasalarımız olsun, o zaman dinden vazgeçebiliriz. Ama denecektir ki, halka bir din gerekir; halkı eğlendiriyor, ona sahip çıkıyor. Pekâlâ! Öyleyse, özgür insanlara yakışan dini verin bize. Pagancılığın tanrılarını geri verin bize. Jüpiter'e, Herkül'e ya da Pallas'a seve seve taparız; ama kendi kendine hareket eden bir evrenin düzmece yaratıcısına karnımız tok; kapsamdan yoksun ama kendi devasalığıyla her şeyi dolduran bir Tanrı'yı, her şeye kadir olan ama asla arzuladığı şeyi yerine

getiremeyen bir Tanrı'yı istemiyoruz, son derece iyi olmasına karşın yalnızca hoşnutsuz kullar yaratan bir varlık istemiyoruz, düzenin dostu olan ama yönetimi altındaki her şeyin düzensizlik halinde olduğu bir varlık istemiyoruz. Hayır, doğayı rahatsız eden, karışıklığın babası olan, dehşet saçan insanı harekete geçiren bir Tanrı istemiyoruz; böyle bir Tanrı karşısında duyduğumuz öfkeden tir tir titreriz ve biz onun sonsuza dek unutulmasını isteriz -alçak Robespierre kurtarmak istemiştir onu bu unutulmadan.[6]

Fransızlar, Roma'yı evrenin hâkimi kılmış saygıdeğer putları, bu alçak hortlağın yerine koyalım; krallarımızın putlarına nasıl davrandıysak Hıristiyanlığın tüm putlarına da öyle davranalım. Eskiden tiranlara destek olmuş temeller üzerine özgürlüğün amblemlerini yerleştirdik yeniden; Hıristiyanlığın taptığı bu haylazların altlıklarına da büyük adamların portresini yerleştirelim.[7] Köylerimizde ateizmin etkisinden korkmayalım artık; köylüler özgürlüğün gerçek ilkelerine tamamen aykırı Katolik ibadetin ortadan kaldırılmasının gerekliliğini hissetmediler mi sanıyorsunuz? Bu ibadetin sunaklarının ve papaz evlerinin yok edildiğini korkmadan, acı çekmeden seyretmedi mi onlar? Ah! Hıristiyanlığın gülünç tanrılarından da aynı şekilde vazgeçeceklerine emin olabilirsiniz. Mars'ın, Minerva'nın ve Özgürlük'ün heykellerini evlerinin baş köşesine yerleştireceklerdir; her yıl bunlar için şenlikler düzenleyeceklerdir; yurttaşlık tacı yurduna en yararlı hizmetlerde bulunmuş olan yurttaşa verilecektir. Issız bir ormanın ağzında, kırsal bir tapınakta dikilmiş olan Venüs, Hymen ve Aşk heykellerine âşıklar saygılarını sunmaya geleceklerdir; Venüs'ün üç tanrıça arkadaşı eliyle, güzellik, metanete taç giydirecektir orada. Bu taca layık olmak için yalnızca sevmek yetmeyecek, sevilmeyi de hak etmek gerekecektir: kahramanlık, yetenekler, insanlık, ruh yüceliği, sınanmış bir yurttaşlık... İşte âşık, metresinin ayakları dibinde bu sıfatlara layık olduğunu kanıtlamalıdır ve bunlar eskiden aptalca bir gururla talep edilen, doğuştan ve zenginlikten kaynaklanan sıfatlara yeğ tutulacaktır. Bu ibadetten hiç olmazsa bazı erdemler doğacaktır, oysaki geçmişte vaaz etme zayıflığında olduğumuz şeyden yalnızca suç doğmaktadır. Bu ibadet, kullandığımız özgürlüğün ayrılmaz parçası olacaktır; bu özgürlüğü canlandıracak, besleyecek, coşturacaktır. Teizm, özü ve yapısı gereği bizim özgürlüğümüzün en ölümcül düşmanıydı. Pagan putların Geç İmparatorluk'ta yok edilmesi bir damla kana değer miydi? Yeniden köle olmuş bir halkın aptallığının hazırladığı devrim en ufak bir engel olmadan işledi. Felsefenin eserinin despotizmin eserinden daha zahmetli olduğundan nasıl kuşku duyabiliriz? Aydınlatmak için bunca çaba gösterdiğiniz bu halkı, hayal mahsulü tanrıların ayakları dibinde esir tutanlar yalnızca rahiplerdir; onları halktan uzak tutun, perde doğal olarak düşecektir. Sizin hayal ettiğinizden çok daha bilge olan, tiranlığın paganlarından kurtulmuş olan bu halkın bir süre sonra batıl inancın prangalarından da kurtulacağına inanın. Freni yok diye korkuyorsunuz ondan: Bu ne zırvalık! Halka inanın, yurttaşlar, yasaların maddi kılıcının asla durduramadığı şeyi, insanın çocukluğundan beri alaya aldığı cehennem azabının ahlâki korkusuyla hiç durduramazsınız. Sizin teizminiz, tek kelimeyle, sayısız alçakça cinayet işledi, cinayetlerin bir tekini bile engelleyemedi. Tutkuların gözümüzü kör ettiği doğruysa eğer, tutkular etraflarındaki tehlikeleri gizleyen bir bulut çekiyorlarsa gözlerimize; tutkular üzerinde daima asılı duran yasaların kılıcının yok edemediği bu bulutu, sizin Tanrı'nızın cezaları gibi bizden uzak olan şeylerin ortadan kaldırmayı başarabileceğini nasıl varsayabiliriz? Bir Tanrı fikrinin dayattığı bu ek engellerin gereksizliği kanıtlanmışsa eğer, bu Tanrı'nın diğer etkilerinin de tehlikeli olduğu kanıtlanmışsa eğer, sorarım size, ne işe yarar bu Tanrı, onun varlığını sürdürmek için hangi güdülere yaslanabiliriz? Devrimimizi kusursuz ve sağlam kılacak kadar olgun olmadığımızı mı söyleyeceksiniz bana? Ah yurttaşlarım, '89'dan bu yana kat ettiğimiz yol, gelecekle kat etmemiz gereken yoldan çok daha güçlükler taşıyordu ve benim önerimde, Bastille'in yıkıldığı dönemden bu yana her yönden altüst ettiğimiz kamuyu harekete geçirmek için

yapmamız gereken şey çok daha azdır. Küstah bir hükümranı yüceliklerin doruğundan idam sehpasının dibine götürecek kadar bilge, cesaretli bir halka inanalım! O ki, bu son birkaç yıl içinde bunca önyargıyı parçalamayı bildi, bunca gülünç engeli kırmayı bildi, o halde, bir kraldan daha da aldatıcı olabilecek bir hortlağı, mülkiyetin iyiliği için, cumhuriyetin refahı için gömmeye muktedirdir.

Fransızlar, ilk darbeleri sizler vuracaksınız: Ulusal eğitiminiz gerisini tamamlar; ama işe hemen koyulmalısınız; en önemli işiniz bu olsun; dini eğitimin pek ihmal ettiği temel ahlâk, özellikle bu eğitimin temeli olsun. Çocuklarınızın genç dimağlarını yoran Tanrı'yla ilgili aptallıkların yerine, onları mükemmel toplumsal ilkelerle doldurun; on altı yaşına basar basmaz unutmaktan gurur duyacakları uyduruk dualarını onlara ezberletmek yerine, toplum içindeki görevlerini öğretin; geçmişte şöyle bir sözünü ettiğiniz ve sizin dini masallarınız olmadığında, onların kişisel mutluluklarına yeten erdemleri sevmeyi öğretin onlara; bu mutluluğun, kendimizin ne kadar talihli olmasını istiyorsak başkalarını da o kadar talihli kılmaktan ibaret olduğunu bilsinler. Eğer bu hakikatleri, geçmişte çılgınca yaptığınız gibi Hıristiyanların boş hayallerine dayandırırsanız, öğrencileriniz temel ilkelerin uydurukluğunu fark eder etmez kurduğunuz yapıyı çökerteceklerdir ve sırf devirdikleri din onlara yasaklıyor diye birer hergele olup çıkacaklardır. Tersine, erdemin gerekliliğini, yalnızca kendi mutlulukları buna bağlı diye açıklarsanız, bencillikleri nedeniyle namuslu insanlar olurlar ve tüm insanları yönelen bu yasa daima tüm yasaların en güveniliri olur. Dolayısıyla, bu ulusal eğitime dinsel bir masal karıştırmaktan uzak durun. Bir Tanrı'ya tapan sefiller değil, özgür insanlar yaratmak istediğimizi asla gözden uzak tutmayalım. Sıradan bir filozof bu yeni öğrencilere doğanın anlaşılmaz yüceliklerini öğretsin; insanlara çoğu zaman çok zarar vermiş bir Tanrı'yı tanımanın asla insanların mutluluğuna hizmet etmediğini ve anlamadıkları şeyin nedeni olarak hiç anlamayacakları bir başka şeyi kabul ederek daha mutlu olamayacaklarını onlara kanıtlasın; doğayı anlamaya çalışmanın, ondan zevk almaktan ve onun yasalarına saygı göstermekten daha az önemli olduğunu; doğanın yasalarının bilgece ve basit olduğunu; bu yasaların tüm insanların yüreğinde kazılı olduğunu ve itkiyi kavramak için bu yüreği sorgulamak gerektiğini kanıtlasın. Eğer bu öğrenciler kendilerine ille de bir yaratıcıdan söz etmenizi istiyorlarsa, nesnelerin nasılsalar daima öyle oldukları cevabını verin onlara, asla başlangıçları olmadığını, asla sonlarının da olmayacağını söyleyin, asla bir şey açıklamayacak ve bir şey ileri sürmeyecek hayali bir kökene uzanabilmenin insan için hem yararsız hem de imkânsız olduğunu söyleyin. Duyularımız üzerinde varlık göstermeyen bir varlık hakkında hakiki fikirlere sahip olmanın insanlar için imkânsız olduğunu söyleyin onlara.

Tüm fikirlerimiz karşılaştığımız nesnelerin temsilleridir; nesnesiz bir fikir olduğu kesin olan Tanrı fikri bizde neyi temsil edebilir? Böyle bir fikir, diyeceksiniz onlara, nedensiz sonuç olması kadar imkânsız değil midir? Prototipi olmayan bir fikir kuruntudan başka bir şey olabilir mi? Bazı bilginler, diyeceksiniz, Tanrı fikrinin doğuştan var olduğunu ve insanların daha annelerinin karnındayken bu fikre sahip olduklarını ileri sürerler. Ama bu yanlıştır, diyeceksiniz onlara; her ilke bir yargıdır, her yargı bir deneyimin sonucudur ve deneyim ancak duyuların harekete geçirilmesi yoluyla elde edilebilir, dolayısıyla, dini ilkeler kesinlikle hiçbir şeye dayanmazlar ve asla doğuştan değillerdir. Anlaşılması en güç şeyin en önemli şey olduğuna aklı başında insanları nasıl oldu da ikna edebildik, diye soracaksınız. Onları müthiş korkutarak; çünkü insan korktuğunda artık akıl yürütemez; çünkü bu insanlara özellikle kendi akıllarından sakınmaları öğütlendi ve insanın bir kez aklı karıştığında her şeye inanır ve hiçbir şeyi incelemez. Tüm dinlerin iki temeli cehalet ve korkudur, diyeceksiniz onlara. İnsanın Tanrı karşısındaki kararsızlığı tam da onu dine bağlayan güdüdür. İnsan karanlık içindeyken hem fiziksel olarak hem de moral olarak korkar; korku onda alışkanlık halini alır

ve ihtiyaca dönüşür: Ümit edeceği ya da endişe duyacağı bir şey kalmadığında kendinde bir şeylerin eksik olduğuna inanır. Şimdi, ahlâkın yararına yeniden bir bakalım; Bu önemli konuda onlara ders anlatmaktan çok, örnekler verin; kitaptan çok kanıt sunun, o zaman onları iyi birer yurttaş haline getirirsiniz; iyi birer savaşçı, iyi birer baba, iyi birer eş yaparsınız; ülkelerinin özgürlüğüne öyle bağlı insanlar olurlar ki, akıllarına hiçbir kölelik fikri gelmez, hiçbir dini korku onların dehasını bulandıramaz. Bu koşullarda, herkesin ruhunda gerçek yurtseverlik ortaya çıkacaktır; tüm gücüyle ve tüm saflığıyla bu ruhlarda hüküm sürecektir, çünkü tek hâkim duygu halini alır ve hiçbir yabancı fikir onun enerjisini azaltamaz; bu durumda, ikinci kuşak güvenilir olacaktır ve sizin eseriniz, onun tarafından sağlamlaştırılarak, evrenin yasası halini alacaktır. Ama, kaygı ya da ödleklik yüzünden bu öğütlere uyulmazsa, yok edildiği sanılan yapının temellerinin varlığını sürdürmesine izin verilirse, neler olur? Yapı bu temeller üzerinde yeniden inşa edilir ve aynı dev heykeller oraya yerleştirilir, şu korkunç farkla ki, bu heykeller bu kez oraya öyle bir güçle yerleştirilir ki ne sizin kuşağınız ne de sonrakiler onları devirmeyi başarabilir.

Dinlerin despotizmin beşiği olduğundan kuşku duymayın; tüm despotların ilki bir rahipti; Roma'nın ilk kralı ve ilk imparatoru olan Numa da Augustus da papaz takımıyla işbirliği yaptılar. Constantin ve Clovis birer hükümran olmaktan çok, birer rahipti; Heliogabale Güneş rahibiydi. Despotizm ile din arasında tüm zamanlarda, tüm yüzyıllarda öyle sıkı bağlar kuruldu ki, birini yok ederken diğerinin temellerini de dinamitlemek gerektiği artık gün gibi aşikârdır, bunun önemli nedeni despotizm her zaman için İkincisine yasa olarak hizmet edecektir. Yine de ne katliamları ne de sürgünleri öneriyorum; tüm bu dehşet verici şeyler, bir an bile tahayyül edemeyeceğim kadar uzaktır yüreğime. Hayır, asla öldürmeyin, asla sürmeyin; bu vahşilikler kralların ya da onlara öykünen hergelelerin vahşiliğidir; bu vahşilikleri uygulayanları kendi yöntemleriyle korkutamazsınız. Yalnızca putlara karşı güç kullanalım; onlara hizmet edenleri gülünç düşürmek yeter: Julien'in iğnelemeleri Hıristiyan dinine Neron'un tüm işkencelerinden daha fazla zarar vermiştir. Evet. Tanrı fikrini sonsuza dek tümüyle ortadan kaldıralım ve rahiplerini asker yapalım; bazıları şimdiden asker oldular bile; bir cumhuriyetçi için pek soylu olan bu mesleğe bağlı kalsınlar, ama bize ne kendi hayal mahsulü varlıklarından söz etsinler ne de küçümsediğimiz biricik nesne olan bu varlığın uydurma dininden... Tanrı'dan ya da dinden söz etmek üzere yanımıza gelecek bu kutsanmış şarlatanların ilkini maskaraya çevirelim, gülünç düşürelim, onu Fransa'nın en büyük şehirlerinin kavşaklarında çamura bulanmaya mahkûm edelim; aynı hatayı iki kez işleyecek olanın cezası müebbet hapis olsun. Sonra da, en saldırgan küfürler, en ateist eserler tamamen serbest bırakılsın ki çocukluğumuzun bu korkunç oyuncakları insanların yüreğinden ve belleğinden tamamen sökülüp atılabilsin; bu kadar önemli bir konu hakkında Avrupalıları aydınlatmaya en uygun eserler arasında müsabaka açılsın ve bu konuda söylenmedik bir şey bırakmayarak, her şeyi kanıtlayarak yurttaşlarına tüm bu hortlakları kovalamaları için bir tırpan ve bunlardan nefret edecek düzgün bir yürek bırakan eserin mükâfatı ulusça verilecek önemli bir ödül olsun. Altı ay içinde her şey bitmiş olacaktır: Sizin aşağılık Tanrı'nız yok edilmiş olur; ve bu Tanrı yok edilirken de adil olmaktan, başkalarının değerini kıskanmaktan, yasaların kılıcından çekinmekten ve namuslu insan olmaya devam etmekten vazgeçilmeyecektir; çünkü vatanın gerçek dostunun, kralların kölesi gibi boş hayaller peşinde koşmaması gerektiği artık biliniyor olacaktır; kısacası, tek rehberi erdem, biricik freni de vicdan azabı olan bir cumhuriyetçiyi yönetmesi gereken şey, ne daha iyi bir dünyaya duyulan ciddiyetten uzak umut ne de doğanın bize yolladığından daha büyük kötülüklere duyulan korku olmalıdır.

Hakikat

Nedir bu kuruntu, bu hayal, güçsüz ve kısır!

Dalavereci, iğrenç rahip sürüsünün

salaklara vaaz ettiği bu tanrısallık!

Beni de mi katmak isterler çömezleri arasına?

Hayır, asla, yemin ederim, sözümde duracağım,

Asla bu tuhaf ve iğrenç put,

Sayıklamanın ve zırvalamanın bu evladı

Kalbimde en ufak bir iz bile bırakamayacak.

Epikürcülüğümden mutlu, bununla övünen ben.

Ateizmin kollarında vermek isterim son nefesimi

Beni dehşete düşürmek istedikleri aşağılık Tanrı

Yalnızca hakaretime uğramak için düşecek aklıma.

Evet, bir işe yaramaz yanılgı, ruhum nefret ediyor senden.

Seni ikna edebilmek için burada kesin olarak belirtiyorum,

İsterdim ki bir an var olasın

Sana küfredebilmenin zevkine varayım diye.

Nedir bu iğrenç hayalet.

Bir boka yaramaz Tanrı Bu korkunç yaratık

bakan göze bir şey ifade etmeyen, zekâ göstermeyen,

kıt zekâlıları ürküten, bilgeleri güldüren,

Duyuları bir şey demeyen, hiç kimsenin anlamadığı.

Çağlar boyunca vahşi ibadeti daha fazla kan döktü,

savaşın ya da Themis'in gazabının bin yılda döktüğünden.
Boşuna tahlil ettim, tanrılaşmış bu itin tekini.
Boşuna inceledim, benim felsefi gözüm
bir şey görmedi sizin dinlerinizin bu motifinde
karmakarışık bir çelişki yumağından gayrı,
daha gözünü diker dikmez sınava teslim olan,
zevk için hakaret edilen, meydan okunan, saldırılan,
korkunun mahsulü, umudun doğurduğu.
Aklımızın asla almayacağı.
Onu yükseltenlerin ellerinde, sırasıyla dönüşerek,
kâh korku nesnesine, kâh neşe ya da baş dönmesine,
onu insanlara duyuran mahir düzenbaz
dilediğince hüküm sürdürtüyor bizim hüzünlü yazgılarımız üzerinde,
kâh kötü kalpli tasvir eder, kâh iyi yürekli,
kimi zaman katleder bizi, kimi zaman babamızdır hizmetimizdeki,
tutkularına göre verir ona daima
âdetlerini, karakterini ve görüşlerini:
Ya bağışlayan eldir ya gözümüzü oyan
işle böyledir bu sersem Tanrı, rahip onunla sallar beşiğimizi.

İyi de hangi hakla, kendi yalana katlanan,
beni de tabi kılmak ister kendi hatasına?
Var mıdır ihtiyacım, aklımın inkâr ettiği Tanrı'ya
hak vermek için doğanın yasalarına?

Doğada hareket eder her şey, ve onun yaratıcı bağrı
her an hareket eder yardımı olmadan bir etkenin.

Bu çifte güçlük yarar mı bir işime?
Bu Tanrı nedeni midir evrenin?
Yaratıyorsa yaratılmıştır, ama ben hâlâ
kararsızım, önceki gibi, onun yardımına başvurmakta,
Kaç, kaç git kalbimden uzağa, cehennem kaçkını dalavereci;
yok ol da rahat bırak doğa yasalarını:
Tek başına her şeyi yaptı o, sen yalnızca hiçliksin
Onun eliyle çıktık biz o hiçlikten günün birinde bizi yarattığında.
Yok ol git sen, iğrenç kuruntu, ham hayal!
Uzak dur bu topraklardan, terk et yeryüzünü,
burada yalnızca duyarsız kalpler bulacaksın
acınası dostlarının yalancı jargonuna!

Bana gelince, eminim, sana yönelttiğim dehşet
öyle doğru, öyle büyük, öyle güçlü ki,
zevkle, beş para etmez Tanrı, sakin sakin,
mastürbasyon yaparım senin tanrısallığın üzerinde,
ya da arkadan düzerim seni, tabii eğer senin dayanıksız varlığın
benim düşük uçkuruma sunabilirse bir kıç.
Sonra güçlü bir kolla sökerim yüreğini.
seni daha iyi gömebilmek için benim derin dehşetime.

Ama boşuna olur sana ulaşmak istemek,
özün kaçar kim ki onu zaptetmek ister.
Seni ezemediğimden, en azından, faniler arasında,
yıkmak isterim tehlikeli mabetlerini
ve kanıtlamak isterim Tanrı'nın hâlâ esiri olanlara
kendi zayıflıklarının taptığı bu eciş bücüş ödlek
tutkulara son verebilir değildir.

Ey kutsal hareketler, kibirli izlenimler,
sonsuza dek saygımıza layık kalın,
gerçek bilgelerin ibadetine yalnızca bunlar sunulabilir,
yalnızca bunlar hep sevinç salabilir gerçekten kalplerine,
doğa yalnızca onları sunar mutluluğumuza!
Bırakalım kendimizi bunların hükümranlığına ve şiddetleri,
boyun eğdirerek hiç dirençsiz zihnimize,
zevklerimizi yasa kılsın cezasızca:
onların sesinin buyrukları yeter arzularımıza.
Organları hangi kargaşaya sürüklerse sürüklesin,
vicdan azapsız ve acısız teslim olmalıyız,
ve yasalarımızı ince elemeden, âdetlerimizi gözden geçirmeden
bütün hatalara şiddetle gömülmeliyiz
doğanın daima onların eliyle bize buyurduğu.
Asla başka bir şeye saygı duymayalım onun ilahi mırıltısından gayrı;
doğanın tasarıları için en değerli ne varsa

beş para etmez yasalarımız vurur her ülkede bunlara.
İnsana korkunç bir adaletsizlik gibi gelen şey
onun çürütücü elinin etkisidir üzerimizdeki,
âdetlerimize göre, çekindiğimizde yanılmaktan.
Başaracağız en iyi şekilde karşılamayı onu.
Sizin suç dediğiniz bu maharetli eylemler,
sersemlerin gayrimeşru sandığı bu aşırılıklar,
doğanın gözüne hoş görünen sapmalar yalnızca,
en sevdiği ahlâksızlıklar, eğilimler;
onun bize kazıdığı şey ancak yüce olabilir;
dehşeti öğütlerken kurbanı sunar:
çekinmeden vuralım, ve asla kaygı duymayalım,
doğaya teslim ederken kendimizi, cinayetler işlemekten.
Yıldırımı inceleyelim onun kanlı ellerinde:
tesadüfen patlar, oğullar, babalar,
tapınaklar, genelevler, sofular, haydutlar,
hepsi gider hoşuna doğanın: ona cürüm gerekli.
Suç işlerken de hizmet ederiz doğaya:
elimiz ne kadar uzanırsa ona o kadar değer verir.
Üzerimizdeki güçlü haklarını kullanalım
kendimizi sürekli teslim ederek en canavarca zevklere:
hiçbiri yasaklanmamıştır onun yasalarıyla, insan katli,
ensest, tecavüz, hırsızlık, ana baba katli, hükümdar katli,
Sodom’un zevkleri, Sapho'nun oyunları,

insana zarar veren her şey ya da mezara gömen.
Şuna emin olalım ki, onun hoşuna gitmenin bir yoludur bunlar.
Tanrıları devirerek, aşıralım gök gürültülerini onların
ve yıkalım bu ışıltılı şimşekle
ürkütücü bir dünyada hoşumuza gitmeyen her şeyi.
Esirgemeyelim hiçbir şeyi: hergelelikleri örnek olsun
her konuda bizim karanlık yiğitliğimize.
Kutsal hiçbir şey yok: bu evrendeki her şey
boyun eğmelidir ateşli kusurlarımızın sultasına.
Biz çoğaldıkça çeşitlenecek alçaklık,
daha iyi hissederiz sertleşmiş ruhumuzda.
Artırarak, teşvik ederek hayasız denemelerimizi,
her gün adım adım yöneltir bizi cinayetlere.

En güzel yıllardan sonra sesi bizi çağırdığında,
tanrılarla alay ederek dönelim onun yanına:
Ödüllendirmek için bekliyor bizi doğanın potası;
iktidarının aldığı şeyi, ihtiyacı geri veriyor bize.
Her şey orada ürüyor, her şey orada canlanıyor;
Büyüklerin küçüklerin bu fahişedir annesi,
ve hepimiz aynı sevgiye layığız onun gözünde.
Canavarlar ve hergeleler, iyiler ve erdemliler.

[1] Bunu yalnızca vahşet açısından değil, parestezi olarak da tahlil etmek gerekir.

[2] 2 Temmuz 1789'da Bastille'de hapis olan Sade, Paris'i altüst eden karışıklıkları karısından öğrenir. Bulunduğu kalenin tepesinden "mahkûmlar boğazlanıyor!" diye haykırır ve kalabalığı meydanı ele geçirmeye ve gelip kendisini kurtarmaya çağırır. Bastille'in son yöneticisi De Launay dik başlı bu mahkûmu Charenton'a sevk edecektir. Devlet bakanı de Villedeuil'e yazdığı dilekçede Sade'ı "hiçbir şeyin alt edemeyeceği biri" olarak tarif ederek aldığı bu önlemi haklı gösterir.

[3] Bu bilgece karşılaştırmayı çok zeki birinden aldığımızı asla saklamıyoruz: Bu nedenle onu tırnak içine alarak metinden ayırıyoruz.

[4] Bu din dikkatle incelendiğinde, içeriğindeki kutsallığa aykırılıkların kısmen Yahudilerin acımasızlığından ve masumiyetinden, kısmen de kâfirlerin ilgisizliğinden ve kafa karışıklığından kaynaklandığı görülecektir. Antik çağ halklarının iyi yanlarına sahip çıkmak yerine, öyle görünüyor ki Hristiyanlar kendi dinlerini her yerde rastladıkları ahlâksızlıklarla doldurmuşlardır.

[5] Tüm halkların tarihine bakın: Batıl inançları yüzünden kurtulamadıkları alıklık nedeniyle, sahip oldukları hükümetin yerine monarşik bir hükümeti koymayı asla istemediklerini göreceksiniz; kralların dini desteklediğini ve dinin de kralları kutsadığını görürsünüz daima Kâhya ile aşçının hikâyesi bilinmekledir: Sız bana biber verin, ben de size tereyağı vereyim. Zavallı insanlar, bu iki hergelenin efendisine benzemek zorunda mısınız?

[6] Tüm dinler, tanrısallığın mahrem bilgeliğini ve gücünü bize övmekte hemfikirdirler; ama Tanrı'nın davranışını bize sergilediklerinde onda yalnızca tedbirsizlik, zayıflık ve delilik buluruz. Tanrı, denir, dünyayı kendisi için yarattı ama şu ana kadar burayı kendine layık kılamadı; Tanrı kendisine tapalım diye bizi yarattı, bizse ömrümüzü onunla alay ederek geçiriyoruz! Bu Tanrı ne zavallı bir Tanrı'dır!

[7] Bunlar yalnızca uzun süreden beri ünlü olanlardır.

TANRIYA KARŞI SÖYLEV

Marquis de Sade

Ey sen, dünyada mevcut her şeyi yarattığı söylenen; hakkında en ufak bir fikrim olmayan sen; ancak lafta tanıdığım ve her gün yanılan insanların bana söyledikleri kadar bildiğim sen; tanrı denen acaip ve hayal mahsulü varlık, kesinlikle, gerçekten ve herkesin önünde ilan ediyorum ki sana en ufak bir inancım yok. Ve bunun da nedeni gayet mükemmel: dünyadaki hiçbir şeyin akla yatkınlığına kanıt olmadığı saçma bir varoluşa beni ikna edecek hiçbir şey bulamıyorum.

Ey yanlışın ve fanatizmin kör ettiği zayıf ve saçma faniler, tepesi traşlı rahiplerin batıl inancının sizi gömdüğü tehlikeli yanılsamalardan vazgeçin! Onların size bir Tanrı sunmalarındaki müthiş çıkarı ve bu tür yalanların sizin mallarınız ve ruhlarınız üzerinde onlara sağladığı itibarı düşünün! Yüreğinizde bir ibadet ihtiyacı duyuyorsanız, tutkularınızın somut nesnelerine yönelin: gerçek bir şey sizi en azından bu doğal saygı içinde tatmin edecektir. Ama tanrıya yönelik iki, üç saatlik sofuluğun ardından ne hissediyorsunuz? Sizin duyularınıza hiçbir şey sağlamayan soğuk bir hiçlik, tiksinti verici bir boşluk. Düşlere ve gölgelere tapmış olsaydınız da duyularınız aynı durumda olurdu! İndirin batıl inanç ağacına son darbeyi; dalları budamakla yetinmeyin: Etkileri bu kadar bulaşıcı olan bir bitkiyi tamamen kökünden söküp atın!

Tanrıları devirerek, aşıralım gök gürültülerini onların ve yıkalım bu ışıltılı şimşekle ürkütücü bir dünyada hoşumuza gitmeyen her şeyi

Kapak Görseli: Max Ernst, *Tanrıların Bayramı*.

versus